

RECEPTIEVE MEERTALIGHEID BIJ DE EUREGIO RIJN-WAAL

**MA Scriptie – Interculturele Communicatie – Nederlandse taal en cultuur
Departement Talen, Literatuur en Communicatie
Universiteit Utrecht**

Sophie Louen, 3326888

1e Begeleider: Dr. Jan D. ten Thije.

2e Lezer: Dr. Stefan Sudhoff

Augustus 2014

Dankwoord

De lezers van deze scriptie zullen vaststellen dat er vier jaar tussen het maken van de opnames en het inleveren van deze scriptie liggen. Hiervoor bestaat ook een reden. Na afloop van mijn stage ben ik in een diep gat terecht gekomen. Drie maanden later kreeg ik de diagnose van een zware depressie. Door het maken van een therapie in combinatie met medicijnen ben ik langzamerhand opgeknapt en heb door de tijd steeds een beetje aan deze scriptie kunnen werken. Na twee jaar besloot ik een baan te zoeken (om de focus van deze scriptie te kunnen halen) en heb verrassend genoeg binnen drie weken mijn droombaan in een internationaal bedrijf gevonden. Uiteraard is het schrijven van een scriptie niet makkelijker als je ineens 40 uur per week gaat werken. Door mijn werk heb ik echter de depressie achter mij kunnen laten en was ik weer in staat om intensiever hieraan te kunnen werken.

Ten eerste wil ik de medewerkers van de Euregio Rijn-Waal voor hun deelname aan dit onderzoek en hun gastvrijheid tijdens de stage bedanken. Zonder hun toestemming had dit onderzoek niet doorgevoerd kunnen worden.

Daarnaast wil ik mijn dokters bedanken, die mij door deze tijd hebben geleid: Herr Prof. Dr. Benkert uit Mainz en Frau Dr. Ernesti-Napp uit Bad Kreuznach.

Uiteraard gaat mijn dank ook aan de Universiteit Utrecht en mijn begeleider Jan ten Thije, die mij in de afgelopen jaren altijd ondersteund, maar ook met rust gelaten heeft, toen ik het nodig had. Altijd wetend, dat ik bij hem terecht kon, maar niets hoefde, was de grootste hulp die ik kon krijgen!

Tenslotte wil ik mijn familie en mijn vriend bedanken, die er altijd voor mij waren en mij altijd bleven steunen en met raad en daad voor mij klaar stonden!

Het afstuderen met deze scriptie is voor mij een overwinning over deze depressie! Ik wil alle studenten, die door hetzelfde gaan moed inspreken om niet op te geven! Ondanks dat het lang geduurd heeft zou ik het weer zo doen. Deze ervaring heeft mij enorm laten groeien en maakt mij de persoon die ik nu ben. Daar kan ik zeker goed mee leven.

Voorwoord

Aanleiding voor dit onderzoek is dat ik tijdens mijn drie maanden durende stage bij de Euregio Rijn-Waal in Kleve talloze situaties heb meegemaakt waarvan ik dacht dat ze werkelijk uniek waren wat betreft het taalgebruik en de omgang met elkaar. Hierbij viel mij op dat er geen officieel taalbeleid bij de Euregio Rijn-Waal leek te bestaan. Alle medewerkers van de Euregio Rijn-Waal spreken Duits en Nederlands en wisselen vaak van de ene naar de andere taal. In het begin was dit raar en ik wist soms niet in welke taal ik met welke medewerker zou spreken. Zelf ben ik een geboren en getogen Duitse maar er waren uiteraard ook veel Nederlandse collega's zodat er van alle mogelijke combinaties wat het taalgebruik betreft gebruik gemaakt werd. Het is zelfs voorgekomen dat ik Nederlands met Duitser sprak.

Graag wilde ik meer leren over hoe het taalgebruik precies in elkaar zat, hoe (communicatie-) problemen ontstaan en opgelost worden. De beste mogelijkheid voor dit onderzoek bleek het analyseren van het wekelijkse werkoverleg te zijn.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	1
2. Vraagstelling	2
3. De Euregio Rijn-Waal	4
3.1. Structuur van de Euregio Rijn-Waal	5
4. Theoretische Kader	7
4.1. De betrekkingen tussen Duitsland en Nederland	7
4.2. De Duitse en de Nederlandse taal.....	8
4.3. Receptieve meertaligheid	9
4.4. Het herstelsysteem van Rehbein (1984)	10
4.5. Onderzoek van Beerkens in 2010	12
5. Corpus en Methodiek	14
5.1. Betrouwbaarheid en verantwoording van de keuze	16
6. Resultaten van de Enquête	17
7. Analyse van de transcripten door middel van het herstelsysteem van Rehbein	22
7.1. Analyse van een receptieprobleem	22
7.2. Algemene statistieken van dit onderzoek.....	22
7.3. Uitingen die een receptieprobleem veroorzaken.....	23
7.3.1. Akoestische receptieproblemen	24
7.3.2. Kennisverschil als trigger van een receptieprobleem.....	27
7.3.3. Lexicale trigger van een receptieprobleem	30
7.3.4. Syntaxis als trigger van een receptieprobleem	32
7.4. Vormen en functies van de interventie	34
7.4.1. Vraag over inhoud als interventie bij een receptie probleem	36
7.4.2. Meta-communicatie als interventie bij een receptie probleem	37
7.4.3. Geen interventie als interventie bij een receptie probleem	42
7.4.4. Kennis werkgebied als interventie bij een receptie probleem	45
7.4.5. Zelfgeïnitieerde zelfcorrectie als interventie bij een receptie probleem.....	47
7.4.6. Zelfgeïnitieerde andercorrectie als interventie bij een receptie probleem.....	48
7.5. Mogelijkheden tot herstel.....	49
7.5.1. Toelichting als herstel bij een receptieprobleem	50
7.5.2. Herhaling als herstel bij een receptieprobleem	54
7.5.3. Herformulering in dezelfde taal als de uiting bij een receptieprobleem.....	57
7.5.4. Herstel als Herformulering in de andere taal als de uiting	59
7.5.5. Samenvatting als herstel bij een receptieprobleem.....	64
7.5.6. Preventief herstel als herstel bij een receptieprobleem.....	65
7.5.7. Verbetering als herstel bij een receptieprobleem	67
7.6. Manieren ter bevestiging	71

7.6.1.	Signalen voor de hoorders als bevestiging bij een receptieprobleem	72
7.6.2.	Interjecties als bevestiging bij een receptieprobleem	73
7.6.3.	Herstelpatronen zonder bevestiging.....	76
8.	Samenvatting van de bevindingen	79
8.1.	Vergelijking sequenties in het herstelpatroon met Beekens (2010)	79
8.2.	Beantwoording vraagstelling	80
9.	Conclusies en aanbevelingen	82
10.	Referenties	83
11.	Bijlage 1: Vragenlijst	85
12.	Bijlage 2: Speakertable	94
13.	Bijlage 3: Sub-Corpus	97

1. Inleiding

Receptieve Meertaligheid is een bijzondere communicatieve modus die in de laatste jaren steeds meer belangstelling ervaart. De steeds groeiende internationalisering en de nauwe samenwerking in de grensstreken maken deze manier van communicatie een communicatieve modus voor veel mensen, die een taal al redelijk kunnen verstaan maar niet voldoende kunnen spreken.

In deze scriptie zal onderzocht worden hoe de medewerkers van de Euregio Rijn-Waal (ERW) tijdens het werkoverleg met elkaar communiceren en hoe receptieproblemen worden opgelost. Hierbij zal in het bijzonder ook op receptieve meertaligheid gelet worden.

In het begin van dit onderzoek zal de Euregio Rijn-Waal als organisatie voorgesteld worden. In het theoretische kader worden de meest gebruikte termen die in het onderzoek voorkomen uitgelegd, zoals receptieve meertaligheid en code-switching. In het hoofdstuk 'Corpus en Methodiek' zal nauwkeurig uitgelegd en verantwoord worden, van welke methodes er gebruik gemaakt werd en wat er geanalyseerd zal worden. Nadat de resultaten van de analyse zijn voorgesteld, zal erop gereflecteerd worden, wat deze resultaten betekenen en hoe betrouwbaar deze zijn.

Afsluitend zullen in het laatste hoofdstuk van dit onderzoek de resultaten nog een keer samengevat worden en gekeken worden in hoeverre de hoofdvraag en de subvragen beantwoord werden. Bovendien zal er een conclusie van het hele onderzoek getrokken worden en aanbevelingen gedaan worden.

2. Vraagstelling

De Euregio Rijn-Waal is een tweetalige organisatie. Alle medewerkers (12 Duits, 9 Nederlands, stand april 2010) spreken Duits en Nederlands. Tijdens mijn stage bij de Euregio Rijn-Waal (ERW) is mij opgevallen, dat er geen officieel beleid bestaat voor het gebruik van de moedertaal, wat vooral in het wekelijkse werkoverleg duidelijk werd. Dit leidt me tot de hoofdvraag van dit onderzoek:

Hoe ontstaan receptieproblemen bij het Duits-Nederlandse interne werkoverleg van de Euregio Rijn-Waal en hoe worden deze opgelost?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden werden er meerdere subvragen opgesteld:

- In hoeverre zijn bij de (ERW) taalstructuren zoals receptieve meertaligheid te vinden, bijvoorbeeld in het interne werkoverleg?
- Hoe vaak wordt van receptieve meertaligheid gebruik gemaakt in vergelijking met andere taalmodi zoals het gebruik van Duits of Nederlands?
- Hoe reageren interactanten bij een receptieprobleem in het interne werkoverleg van de Euregio Rijn-Waal?
- Hoe wordt een receptieprobleem opgelost?
- Welke talen worden hierbij gebruikt en door wie?
- Hoe heeft de organisatiestructuur van de Euregio Rijn-Waal zijn weerslag op het interne werkoverleg en in hoeverre heeft deze invloed op het gebruik van receptieve meertaligheid?

Voor het wekelijkse werkoverleg werd gekozen omdat er bij de Euregio vaak van taal veranderd wordt: dit kan zelfs binnen een zin gebeuren (intra-sentential code-switching). Het was niet mogelijk om andere gesprekken op de werkvloer op te nemen waar ook veel code-switching in voorkomt of ook van receptieve meertaligheid gebruik gemaakt wordt omdat deze dingen meestal spontaan op de gang gebeurden. Het volgen en opnemen van alle medewerkers was niet realistisch, zodat ervoor gekozen wordt om het werkoverleg op te nemen, omdat daar van meerdere communicatiemodi gebruik gemaakt wordt.

Er wordt verwacht dat bij de ERW in sommige situaties in het werkoverleg gebruik van receptieve meertaligheid gemaakt wordt, maar dat dit een onbewust proces is. Er wordt daarenboven verwacht, dat in vergelijking met andere taalmodi, zoals het gebruik van Duits of Nederlands, er veel minder gebruik van receptieve meertaligheid gemaakt wordt.

Bij het oplossen van een receptieprobleem wordt verwacht dat de taal gesproken wordt waarmee de interactie begonnen was in plaats van het gebruik van de eigen moedertaal. Bovendien verwacht ik een duidelijk hiërarchie in het werkoverleg terug te vinden. Dit heeft ook invloed op de communicatie bij het

werkoverleg. Ik verwacht dat de medewerkers geneigd zijn om in de taal van de hoger gestelde (bijv. de secretaris) te antwoorden en niet in hun moedertaal. Maar er wordt ook verwacht dat de secretaris zijn taalkeuze aan de persoon aanpast die aangesproken wordt, bijvoorbeeld door voor Duits te kiezen als hij een Duitse medewerker aanspreekt.

3. De Euregio Rijn-Waal

De Euregio Rijn-Waal is een samenwerkingsverband met het doel de grensoverschrijdende samenwerking in de economie en maatschappij te verbeteren en te intensiveren. Grensoverschrijdende communicatie hoort bij de Euregio Rijn-Waal tot het dagelijks leven. De voorwaarden voor een project zijn bijvoorbeeld dat er partners uit Nederland en Duitsland aan het project deelnemen, dat dan weer door de Euregio gecoördineerd wordt. Deze projecten zijn niet allen scholierenuitwisselingen, maar zijn ook velen malen grootschaliger in het kader van INTERREG te vinden. Het INTERREG-programma IVC (2007-2013) beschikt over 302 miljoen Euro om de grensoverschrijdende samenwerking te bevorderen (www.euregio.org, 12.08.14: 15:11).

Door mijn drie maanden durende stage bij de Euregio Rijn-Waal werd me pas bewust hoeveel grensoverschrijdende contacten er in het dagelijks leven bij de Euregio plaatsvinden: of het nu bij de coördinatie van projecten, het spreekuur voor grenspendelaars of bij de alledaagse (telefoon) - gesprekken is die door de Euregio uitgevoerd worden, men moet er altijd klaar voor zijn intercultureel actief te worden. Dit is niet alleen bij de externe communicatie het geval, maar ook bij de interne communicatie omdat de medewerkers van de Euregio Rijn-Waal uit zowel Nederland als ook Duitsland komen. Er wordt bij de Euregio dus ook in beide talen met elkaar gecommuniceerd.

In het begin van mijn stage wist ik niet in welke taal ik wie aan moest spreken en heb dus in het begin Nederlanders met Nederlands en Duitsers met Duits benaderd. Later gebeurde het ook dat ik Duits tegen Nederlanders sprak of soms ook Nederlands tegen Duitsers gebruikte. Bij de Euregio bestaat geen officieel taalbeleid wat betekent dat iedereen vrij is om te kiezen van welke taal hij gebruik wil maken. Er zijn dus medewerkers die het liefst het Duits of het Nederlands gebruiken maar er zijn ook medewerkers die beide talen door elkaar spreken. De taal kan dus in een gesprek meerdere keren veranderd worden en zelfs ook binnen een zin veranderen.

Het werkgebied van de Euregio Rijn-Waal is op dit moment (stand april 2010) 8446 vierkante kilometer groot en er leven ongeveer 3,7 miljoen mensen. "Aan de Nederlandse kant omvat het werkgebied een groot deel van de provincie Gelderland met de gebiedsdelen Arnhem-Nijmegen, west-Veluwe, zuidwest-Gelderland, delen van Noord-Brabant en het noordelijke deel van de provincie

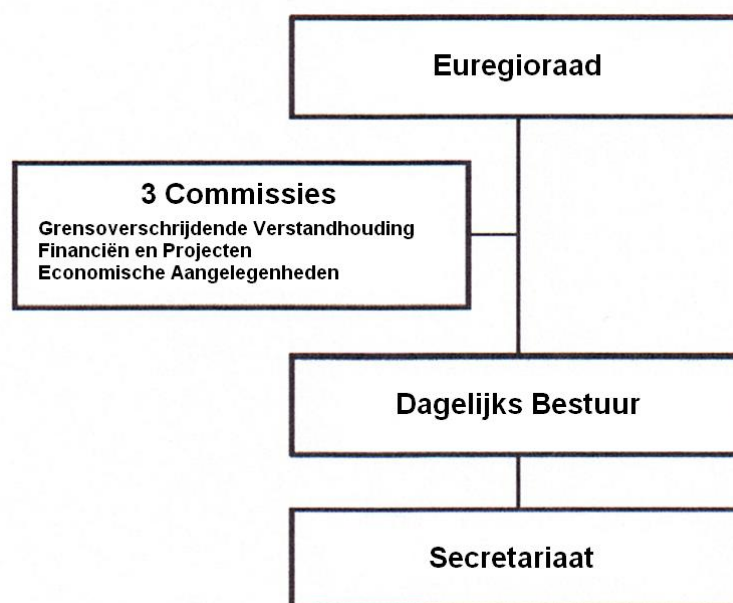

Werkgebied van de Euregio Rijn-Waal (www.euregio.org 30-06-2010)

Limburg. Aan de Duitse kant omvat het werkgebied de Kreis Kleve, de Kreis Wesel en de stad Duisburg“ (www.euregio.org, 30-06-2010).

3.1. Structuur van de Euregio Rijn-Waal

De Euregio Rijn-Waal is een openbaar lichaam en heeft 56 leden. De leden bestaan uit 31 Nederlandse gemeenten, 22 Duitse gemeenten, 3 regionale instanties (Kreis Kleve, Kreis Wesel, Landschaftsverband Rheinland) en twee Kamers van Koophandel (Arnhem-Nijmegen en Duisburg-Wesel-Kleve) (www.euregio.org, 30-06-2010).

Structuur van de Euregio Rijn-Waal (www.euregio.org 25-02-2010)

Het belangrijkste orgaan van de Euregio Rijn-Waal is de Euregioraad, waarin alle deelnemende gemeenten en organisaties zijn vertegenwoordigd. De 142 vertegenwoordigers komen tenminste twee keer per jaar bijeen. In deze vergaderingen nemen ze besluiten over onder meer toetredingen van nieuwe leden en goedkeuring van grote projecten.

Er zijn ook drie commissies ingesteld om de raadsbesluiten voor te bereiden: de Commissie voor Grensoverschrijdende Verstandhouding, de Commissie voor Financiën en Projecten en de Commissie voor Economische Aangelegenheden. In elke commissie zitten 18 vertegenwoordigers van de Euregioraad. Zij besluiten onder meer over de goedkeuring van projecten en de begroting van de Euregio Rijn-Waal (www.euregio.org, 07-01-2011).

Het Dagelijks Bestuur bestaat uit 7 personen: de voorzitter en zijn plaatsvervanger (deze worden beide voor een periode van vier jaar vanuit de Euregioraad gekozen), de drie voorzitters van de commissies van de Euregioraad en nog twee leden van de Euregioraad. De hoofdtaken zijn de “voorbereiding en

uitvoering van raadsbesluiten en de algemene aansturing van het secretariaat van de Euregio Rijn-Waal” (www.euregio.org, 07-01-2011).

Het secretariaat van de Euregio Rijn-Waal bevindt zich in Haus Schmithausen in Kleve. Er werken momenteel (stand april 2010) 22 medewerkers uit zowel Nederland en Duitsland. Deze 22 medewerkers komen elke maandag ochtend in een werkoverleg bij elkaar. Dit werkoverleg duurt tussen 20 en 45 minuten en wordt door de secretaris of bij afwezigheid door zijn plaatsvervanger geleid. Bij het werkoverleg heeft iedereen de kans om dingen te bespreken die de andere medewerkers ook kunnen betreffen en te vertellen waarmee men bezig is. Het werkoverleg heeft een vaste structuur: na de begroeting van iedereen en een klein beetje smalltalk vertelt de leider van het werkoverleg waar hij mee bezig is en welke besluiten er bijvoorbeeld in het Dagelijks Bestuur genomen werden die voor de medewerkers van belang kunnen zijn. Hierna wordt iedereen om de beurt uitgenodigd iets over zijn werk te vertellen. Door het feit dat er elke week vergaderd wordt en alleen nieuwe ontwikkelingen worden besproken, verschilt het weekoverleg inhoudelijk sterk.

Nadat iedereen aan de beurt was wordt het overleg gesloten door iedereen een goede week te wensen.

4. Theoretische Kader

4.1. De betrekkingen tussen Duitsland en Nederland

De betrekkingen tussen Duitsland en Nederland zijn in de afgelopen 60 jaar sterk veranderd. De bezetting van Nederland door de Duitsers in de Tweede Wereldoorlog heeft zeer negatieve gevoelens en beelden achtergelaten en er wordt in Nederland op 5 mei nog steeds de bevrijding van de Duitsers gevierd. Het beeld dat Nederlanders van de Duitsers hebben, is in de afgelopen jaren echter veranderd en verbeterd. Het Clingendael-onderzoek van 1993 toont duidelijk dat Nederlanders in 1994 nog een zeer negatief beeld van de Duitsers hebben (dit had ook met recente gebeurtenissen te maken: net voor het onderzoek waren er aanslagen op Turken en asielzoekers in Duitsland (Oudenhoven en Matser 2007 in Thomas en Schlizio 2007)). Een ander onderzoek dat in 1994, 1996 en 2002 uitgevoerd werd om "mogelijke veranderingen in de internationale betrekkingen tegenover de achtergrond van de toenemende internationalisering te kunnen registreren" (Oudenhoven en Matser 2007 in Thomas en Schlizio 2007:81¹) toont aan dat het beeld van de Nederlanders over de Duitsers toch beter was dan door het Clingendael-onderzoek aangegeven. In 2002 werd Duitsland na België als het "ideale land" (Oudenhoven en Matser 2007 in Thomas en Schlizio 2007:82) gezien, ook al worden Duitsers als onvriendelijk waargenomen (Oudenhoven en Matser 2007 in Thomas en Schlizio 2007).

Gebaseerd op het Clingendael-onderzoek kan gesteld worden, dat: „Frankrijk en Duitsland [...] tot de machtigen landen in Europa [horen], die daardoor sneller ambivalente gevoelens kunnen opwekken¹.“ (Oudenhoven en Matser 2007 in Thomas en Schlizio 2007:87)

„Het opvallende aan de beoordeling van de Duitsers is dat de afwachtende houding tegenover hun met het gevoel verbonden is, verwant te zijn aan de Duitsers. Over het algemeen geldt: hoe meer overeenkomsten bestaan, des te sympathieker men zich ziet. Directe contacten verlopen in de meeste gevallen zonder problemen. Door de Europese integratie en de internationale samenwerking zullen deze contacten in de toekomst toenemen.¹“ (Oudenhoven en Matser 2007 in Thomas en Schlizio 2007:87-88). Een voorbeeld hiervoor is het werk en de activiteiten van de Euregio Rijn-Waal die het doel nastreven de grensoverschrijdende samenwerking te verbeteren. Ondanks het feit dat de communicatie tussen Duitsers en Nederlanders meestal soepel verloopt, wordt de communicatie, volgens Thomas en Schlizio 2007, sterk door het beeld van de ander beïnvloedt. Door het zelfbeeld, het beeld van de ander, historische tradities, ervaringen en percepties uit het verleden hebben invloed op de communicatie. Deze beelden kunnen tot stereotypen ontwikkelen, die het oordeel over een willekeurige Duitser/Nederlander kunnen beïnvloeden (Moldenhauer/Vis 2001:13 in Ház 2005: 51).

In de communicatie van Duitsers en Nederlanders moet men zich dus ervan bewust zijn dat deze beelden altijd een rol spelen. Bovendien kunnen misverstanden door de verschillen tussen de Duitse en de Nederlandse taal ontstaan.

¹ Vertaling door de auteur

4.2. De Duitse en de Nederlandse taal

Het Duits en het Nederlands horen samen met het Engels en het Fries bij de Westgermaanse taalfamilie. “Binnen de Westgermaanse talen zijn enerzijds Engels en Fries nauwer met elkaar verwant, anderzijds het Nederlands en het Duits.” (Arntz/Wilmots 2002:41)

Het Zweeds, het Deens, het Noors en het IJslands horen bij de Noord-Germaanse talen (Arntz/Wilmots 2002) en zijn daarmee ook met het Nederlands en het Duits verwant, maar minder nauw dan de West-Germaanse talen onder elkaar.

De Nederlandse en Nederduitse dialecten zijn nauw verwant echter is uit de Nederlandse dialecten een gesamenlijke cultuurtaal ontwikkelt. De Nederduitse dialecten daarentegen hebben geen gesamenlijke cultuurtaal kunnen ontwikkelen. In plaats daarvan is het Hoogduits als cultuurtaal ontstaan (Arntz/Wilmots 2002: 13).

De nauwe verwantschap van het Duits en het Nederlands maakt het leren van de andere taal gemakkelijker. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat vijftig procent van de Nederlandse en Duitse woorden op één of twee letters na gelijk zijn. Dertig procent van de woorden is ongeveer hetzelfde en kan met een beetje verbeeldingskracht en kennis herleid worden en slechts twintig procent van de woorden verschilt helemaal van elkaar (Linthout 2007 in Thomas & Schlizio 2007). Tot deze resterende twintig procent van de woorden horen ook de zogenaamde ‘valse vrienden’. Dit zijn woorden die in de andere taal sterk op elkaar lijken maar een volledig andere betekenis hebben (Arntz/Wilmots 2002). Dit zijn enkele voorbeelden:

- Bekwaam ≠ bequem; bekwaam = fähig, bequem = comfortabel
- Slim ≠ schlimm; slim = schlau, schlimm = erg
- Knap ≠ knapp; knap = hübsch, knapp = schaars/krap
- Mist ≠ Mist; Mist = Nebel, Mist = mest
- Hoe ≠ wer; hoe = wie, wer = wie

Arntz en Wilmots hebben zeven domeinen van een taal gedefiniëerd waarin men bekende dingen kan vinden als ze bij de zelfde taalfamilie horen (in Klein 1999: 66 e.v. in Arntz/Wilmots 2002²):

- De internationale woordenschat
- De pan-romaanse woordenschat: basiswoordenschat die alle met elkaar romaanse talen gemeen hebben.
- Klankovereenkomsten
- Grafemen en uitspraak
- Syntactische structuren
- Morpho-syntactische elementen.
- Prefixen & Suffixen

Op deze zeven zeven is ook het Eurocom-Project gebaseerd dat leert gebruik te maken van bekende structuren om een tekst te kunnen lezen. Het gaat hierbij niet om het begrijpen van enkele woorden maar

² Vertaling van de auteur.

om het globale begrijpen van de boodschap van een tekst³. Men spreekt van zeven omdat de tekst per zeef gefilterd kan worden om inhoudelijke informatie te kunnen achterhalen. Een tekst kan dus zeven keer gezeefd of gefilterd worden. Eerst zou naar woorden gefilterd kunnen worden, die internationaal gebruikt worden en dus bekend zijn. Het tweede keer zeven kan naar de pan-romaanse (of in dit geval west-romaanse) woordenschat gefilterd worden, enzovoort. Door deze manier van zeven kan steeds meer informatie uit een tekst worden gehaald.

De nauwe verwantschap van het Duits en het Nederlands biedt bij een conversatie een goede basis voor het gebruik van de moedertaal. Volgens Ház (2005) dient het gebruiken van een derde taal vermeden worden omdat er te veel belemmerende factoren op kunnen treden, omdat beide sprekers onvoldoende taalkennis hebben, zodat men zich niet precies genoeg uitdrukken kan. Daardoor kan de communicatie belemmerd worden en een “foutieve [...], onduidelijke versie” (Finkenstaedt/Schröder 1992, 38 in Ház 2005) ontstaan, waardoor de communicatie vertraagd en minder duidelijk is (Ház 2005: 7-8).

Volgens Finkenstaedt en Schröder moet dus een andere oplossing voor de communicatie gevonden worden. Hier biedt receptieve meertaligheid een goede optie deze problemen te omzeilen.

4.3. Receptieve meertaligheid

In de loop der tijd zijn er verschillende benoemingen voor deze manier van communicatie ontstaan zoals ‘semicommunicatie’ (Haugen 1967 in Ház 2005), ‘receptieve meertaligheid’ (Hansen 1987 in Beerkens 2010), ‘polyglot dialogue’ (Augustin 1997 in Beerkens 2010), ‘intercomprehension’ (Meißner 2004 in Beerkens 2010) en ‘lingua receptiva’ (Rehbein, ten Thije en Verschik 2012).

Receptieve meertaligheid wordt door Haugen (1967) als een semi-communicatie opgevat omdat hij deze vorm van communicatie als incompleet beschouwde en nogal veel misverstanden en problemen ontdekte (Beerkens 2010). Volgens Haugen (1966, 153 in Ház 2005) zijn er meerdere voorwaarden voor het succesvolle gebruik van semicommunicatie: ten eerste een sterk samenhangsgevoel. Ten tweede de wil te begrijpen en begrepen te worden en tenslotte een intensieve bevordering door de overheid (Haugen 1966: 153 in Ház 2005: 3).

Deze definitie van semi-communicatie was voor het doen van onderzoek echter te vaag en werd in 1999 door Braunmüller opnieuw gedefinieerd. De talen moeten de volgende vijf eigenschappen hebben zodat de semi-communicatie succesvol verlopen kan (1999: 308 in Ház 2005:15):

1. “nauwe genetische verwantschap⁴
2. sterke typologische en grammaticale gelijksoortigheid,
3. duidelijke lexikale overeenkomsten

³ <http://www.eurocom.uni-frankfurt.de/siebe/7Siebe/BIN/start.htm> (05.05.14: 19:45)

⁴ Vertaling door de auteur

4. geen neiging tot een talige purisme
5. sterke will de ander te begrijpen”

In deze definitie van semi-communicatie wordt duidelijk dat het niet alleen belangrijk is dat de talen een grote gelijkens hebben maar ook dat de sprekers er bewust voor moeten kiezen. In Braunmüller en Zeevaert 2001 wordt dit aspect opnieuw opgepakt. De sprekers moeten volgens Braunmüller en Zeevaert (2001) bereid zijn zich op de andere taal in te stellen. Voorwaarden hiervan zijn de tolerantie en flexibiliteit tegenover de talige en non-verbale context (Braunmüller & Zeevaert 2001: 7). Deze definitie door Braunmüller en Zeevaert bevestigt de bovenstaande definitie op het punt dat er bewust voor receptieve meertaligheid gekozen moet worden en er ook gewerkt moet worden om een succesvolle communicatie te kunnen bereiken, maar ook dat deze vorm van communicatie oefening vereist.

In vergelijking met de semicommunicatie die vooral in de Scandinavische landen zoals Zweden, Noorwegen en Denemarken wordt gebruikt wordt is een genetische verwantschap met de andere taal in de definitie van het concept receptieve meertaligheid niet vereist. Het is echter wel belangrijk dat er voldoende receptieve vaardigheden bij de sprekers aanwezig zijn. Dit wordt ook in de definitie van ten Thije verduidelijkt: “Personen met verschillende talige en culturele achtergrond blijven elk hun eigen taal spreken, maar hebben voldoende receptieve vaardigheid in de taal van de ander om deze in zijn of haar eigen taal te kunnen verstaan” (ten Thije 2010: 54).

Ten Thije introduceert in 2010 de term luistertaal om deze communicatieve modus te beschrijven. Als Duitser spreek ik Duits, maar ik luister Nederlands (<http://www.luistertaal.nl/wat-is-luistertaal/#more-86>, 13.08.14, 11:46). Bij luistertaal gaat het dus om het luisteren naar de andere taal, die misschien niet goed genoeg beheerst wordt om het zelf te kunnen spreken (Voestermans 2014:11).

Bij de Euregio Rijn-Waal wordt deze vorm van communicatie bij commissievergaderingen gebruikt waar de Duitse en Nederlandse leden ieder hun eigen taal mogen spreken zodat ze precies uit kunnen drukken wat bedoeld wordt. De andere leden hebben voldoende receptieve vaardigheid dat zij de andere leden ook goed kunnen verstaan en er geen misverstanden optreden. Hier wordt bewust voor receptieve meertaligheid gekozen om de Duitse en de Nederlandse leden van de drie verschillende Commissies te helpen zich goed uit te kunnen drukken en elkaar daardoor goed te kunnen begrijpen. Bovendien kan geen groep benadeeld worden, doordat niemand verplicht is de taal van de ander te kiezen.

4.4. Het herstelsysteem van Rehbein (1984)⁵

In dit hoofdstuk zal het systeem voorgesteld worden, waarmee de fragmenten receptieve meertaligheid van dit onderzoek geanalyseerd zullen worden.

⁵ Het schema komt oorspronkelijk uit de conversatie-analyse van Schegloff, Sacks & Jefferson (1972)

In een gesprek is het niet alleen mogelijk om te laten zien dat men de vorige beurt heeft begrepen, maar men kan ook laten zien dat men de uiting van de ander niet begrepen heeft. Dit gebeurt volgens Rehbein in meerdere stappen: de uiting met het element dat niet begrepen wordt, de interventie, het herstel/de correctie en tenslotte de bevestiging dat de uiting begrepen wordt (Rehbein 1984⁶). Deze stappen worden niet door één persoon doorgevoerd, maar er zijn meerdere mogelijkheden hoe de beurten verdeeld kunnen zijn:

- De spreker kan de interventie zelf doen en zichzelf verbeteren. Dit wordt ook zelfgeïnitieerde zelfcorrectie genoemd (Rehbein 1984 en Houtkoop/Koole 2000)
- De interventie kan door de hoorder gedaan worden. Vervolgens wordt het herstel door de spreker gemaakt. Dit wordt dan andergeïnitieerde zelfcorrectie genoemd. (Rehbein 1984 en Houtkoop/Koole 2000)
- De spreker kan de interventie doen maar wordt door de hoorder gecorrigeerd/verbeterd. Dit is dan een zelfgeïnitieerde andercorrectie (Rehbein 1984 en Houtkoop/Koole 2000)
- De hoorder doet de interventie en ook de correctie. Dit is dan een andergeïnitieerde andercorrectie (Rehbein 1984 en Houtkoop/Koole 2000).

Volgens Rehbein moet altijd de spreker dit proces afsluiten. Dit gebeurt in de gevallen van zelfcorrectie automatisch maar niet in het geval van de andercorrectie. Daarom moet de spreker de andercorrectie altijd nog bevestigen, wat dan de vierde stap in het herstelpatroon uitmaakt.

Het gehele patroon wordt in de volgende matrix duidelijk.

	Uiting	Interventie	Herstel/Correctie	Bevestiging
zelfgeïnitieerde zelfcorrectie	S	S	S	-
andergeïnitieerde zelfcorrectie	S	H	S	-
zelfgeïnitieerde andercorrectie	S	S	H	S
andergeïnitieerde andercorrectie	S	H	H	S

Tabel 1: Het herstel systeem van Rehbein 1984⁴ (S: Spreker; H: Hoorder)

Om dit patroon op receptieve meertaligheid toe te kunnen passen heeft Beerkens (2010) de volgende matrix opgesteld:

a) Uiting	b) Interventie	c) Herstel/Correctie	d) Bevestiging
N – N	N – N	N – N	N – N
N – D	N – D	N – D	N – D
D – D	D – D	D – D	D – D

⁶ De vertaling naar het Nederlands is van Houtkoop/Koole 2000

a) Uiting	b) Interventie	c) Herstel/Correctie	d) Bevestiging
D – N	D – N	D – N	D – N

Tabel 2: Mogelijke combinaties van het herstelsysteem (Beerkens 2010:172).

In dit onderzoek staat N voor Nederlands en D voor Duits. De eerste letter voor de streep staat voor de moedertaal van de spreker, dus of Nederlands of Duits. De tweede letter na de streep staat voor de taal waarin de uiting is gerealiseerd (Beerkens 2010:172). N – D staat dus voor een Nederlander die een uiting in het Duits doet. Door deze indeling is het mogelijk om categorieën van een receptieprobleem op te stellen. Deze categorieën worden opgesteld volgens de moedertaal of niet-moedertaal realisatie van de stappen van het herstelpatroon en volgens de soort van receptieprobleem waardoor het patroon ontstaat (Beerkens 2010). Voor elk stap van het herstelsysteem van Rehbein bestaan er vier mogelijkheden hoe deze gerealiseerd kan zijn: in het Nederlands, door een Nederlander, in het Duits door een Nederlander, in het Duits door een Duitser of in het Nederlands door een Duitser. In totaal zijn er dus 256 mogelijkheden hoe het herstelpatroon van Rehbein gerealiseerd kan worden. In een geval waar het receptieprobleem in de communicatieve modus receptieve meertaligheid gerealiseerd wordt, kan de uiting door bijvoorbeeld een Duitser in het Duits gerealiseerd worden. De interventie zou vervolgens door een Nederlander in het Nederlands gerealiseerd worden. Het herstel zou daarna weer door de Duitser in het Duits moeten gebeuren. De bevestiging zou vervolgens weer in het Nederlands door een Nederlander moeten plaatsvinden om receptieve meertaligheid te realiseren.

Bij de Euregio Rijn-Waal wordt er tijdens gesprekken en het werkoverleg constant van taal veranderd. Ook bij het oplossen van receptieproblemen. Er zijn veel mogelijkheden hoe receptieve meertaligheid gerealiseerd kan worden. Hoe receptieve meertaligheid bij het interne werkoverleg bij de ERW werkt, zal in dit werkstuk onderzocht worden.

4.5. Onderzoek van Beerkens in 2010

Deze scriptie is gebaseerd op het onderzoek naar receptieve meertaligheid van Beerkens 2010. In dit sociolinguïstisch onderzoek in het Euregio-gebied (bij Enschede/Gronau) werd vastgesteld dat receptieve meertaligheid als communicatieve modus gebruikt wordt, zelfs meer dan het dialect, maar minder dan het Engels. Door van receptieve meertaligheid gebruik te maken tijdens vergaderingen wordt een wederzijds begrip bereikt.

Voor haar onderzoek werden 29 vergaderingen opgenomen, waarvan 10 nader onderzocht werden. In deze vergaderingen bleken 90.5% van de uitingen in de moedertaal gerealiseerd te zijn. Er kon dus gesteld worden dat bij deze vergaderingen gebruik van receptieve meertaligheid gemaakt werd. Uit het onderzoek Beerkens bleek dat het herstelsysteem van Rehbein (1984) wordt hierbij 59 keer doorlopen en helpt de gespreksdeelnemers om in de conversatie verder te gaan.

Beerkens heeft bij dit onderzoek verschillende types van de stappen van het herstelsysteem kunnen identificeren. Deze types worden in dit onderzoek bij de analyse (in hoofdstuk 7) besproken en er wordt onderzocht hoe vaak deze types in het corpus van de Euregio Rijn-Waal te vinden zijn.

Een ander resultaat van het onderzoek van Beerkens 2010 is dat een verbetering van het begrip van elkaar bereikt kan worden als de gespreksdeelnemers elkaar kennen, dus een gedeelde communicatieve geschiedenis hebben. Wederzijds begrip kan bovendien beter en sneller bereikt worden als er kennis van de andere cultuur en taal aanwezig is.

Receptieve meertaligheid kan, volgens Beerkens 2010, door mensen met verschillend taalniveaus gebruikt worden en is een communicatievorm van leren door het te doen. De aanbeveling van Beerkens is om receptieve meertaligheid uit te proberen en de voordelen te ervaren.

Samenvattend kan gesteld worden dat receptieve meertaligheid door de nauwe verwantschap tussen het Duits en het Nederlands makkelijker te bereiken is. Het herstelsysteem van Rehbein in combinatie met receptieve meertaligheid biedt het gereedschap om receptieve meertaligheid bij de Euregio Rijn-Waal te onderzoeken en de gegevens met het onderzoek van Beerkens 2010 te vergelijken.

5. Corpus en Methodiek

In dit hoofdstuk wordt beschreven waaruit het corpus bestaat en van welke methodes gebruik gemaakt zijn om het corpus samen te stellen. Ten slotte zal het onderzoek onder de loep genomen worden met betrekking tot de betrouwbaarheid.

Het corpus bestaat uit twee delen: ten eerste een enquête en ten tweede transcripten van drie audio opnames.

De enquête werd aan de 23 medewerkers van de Euregio Rijn-Waal via e-mail verstuurd. Omdat er bij de Euregio Rijn-Waal Duitsers en Nederlanders werken werd een Duitse en een Nederlandse versie van de vragenlijst ontworpen zodat iedereen de vragenlijst in zijn moedertaal in kon vullen. Eerst werd de Duitse versie gemaakt en toen naar het Nederlands vertaald. De vertaling werd vervolgens door een moedertaalspreker gecontroleerd. Uiteindelijk werden 15 van de 23 vragenlijsten, dus 65,2% ingevuld.

De doelen van de enquête waren om erachter te komen wat het taalniveau van de medewerkers bij de Euregio Rijn-Waal is. Hiervoor moesten de medewerkers zelf inschatten in hoeverre ze taken in de desbetreffende taal uit konden voeren, bijvoorbeeld een krant lezen, een brief schrijven of met iemand communiceren. Een ander doel van de enquête was, erachter te komen in hoeverre de medewerkers van de Euregio al van receptieve meertaligheid gehoord hebben of er al gebruik van gemaakt hebben, en zo ja, of er bij het gebruik problemen zijn ontstaan. Bovendien wilde ik weten in hoeverre er problemen in de communicatie (intern of extern) voorkomen, hoe zij de organisatiestructuur van de Euregio beoordelen en in hoeverre de medewerkers voor of tegen het invoeren van een officieel taalbeleid zijn.

De medewerkers van de Euregio hebben de vragenlijst zelf ingevuld, zonder dat de onderzoeker hierbij aanwezig was. Dit heeft zowel voor- als ook nadelen. Het voordeel van de afwezigheid van de onderzoeker is, dat de proefpersonen niet door de onderzoeker beïnvloed kunnen worden door bijvoorbeeld antwoorden te geven die verwacht worden. Bovendien bespaart deze aanpak tijd, enerzijds van de onderzoeker, anderzijds van de medewerkers, die de enquête in kunnen vullen wanneer ze tijd ervoor hebben. Het nadeel dat door de afwezigheid van de onderzoeker kan ontstaan is dat er niemand aanwezig is die bijvoorbeeld een vraag kan beantwoorden als er een onduidelijkheid is. Daardoor kan het gebeuren dat onderdelen van de vragenlijst niet goed of helemaal niet ingevuld worden.

De audio-opnames zijn gemaakt van het wekelijkse werkoverleg van de Euregio Rijn-Waal. Hier wordt besproken wat in de afgelopen week gebeurd is en wat de aanstaande week van belang voor de hele groep zou kunnen zijn. Het werkoverleg wordt door de secretaris (of bij afwezigheid door zijn plaatsvervanger) geleid. Nadat de belangrijkste punten zijn besproken krijgt iedereen de kans om te vertellen waar hij of zij op dat moment mee bezig is wat ook van belang voor de andere medewerkers kan zijn. Het werkoverleg duurt gemiddeld tussen 20 en 45 minuten.

In de loop van het onderzoek werden er drie audio-opnames van het werkoverleg gemaakt. De eerste opname werd op 12 april 2010 gemaakt (48:55 min), de tweede op 19 april 2010 (25:29 min) en de derde op 3 mei 2010 (30:57 min). Bij de eerste opname was de onderzoeker zelf ook aanwezig, bij de

tweede en derde opname was de onderzoeker niet aanwezig omdat de stage afgelopen was. Bij de eerste opname waren er twintig medewerkers aanwezig inclusief de secretaris. Deze was ook bij het werkoverleg van 19 april aanwezig waar in totaal 21 mensen aan deelnamen. Bij de derde opname waren er 18 mensen aanwezig. Onder de afwezigen was ook de secretaris.

Voor het onderzoek werd niet voor een video-opname gekozen om de anonimiteit van de medewerkers van de Euregio te waarborgen. Dit heeft het nadeel dat de non-verbale communicatie niet geobserveerd en geanalyseerd kan worden. Door de afwezigheid van de onderzoeker bij twee van de drie opnames waren dus ook geen aanvullende observaties mogelijk.

Opname	Datum	Lengte	Aantal deelnemers	Aanwezigheid secretaris	Aanwezigheid Onderzoeker
Opname 1	12 april 2010	48:55 min	20	Ja	Ja
Opname 2	19 april 2010	25:29 min	21	Ja	Nee
Opname 3	3 mei 2010	30:57 min	18	Nee	Nee

Tabel 3: Overzicht opnames werkoverleg

De opnames werden met behulp van het programma EXMARaLDA (<http://www.exmaralda.org>, 12.08.14, 21:03) getranscribeerd. Bij de transcripten werd vooral op de talige realisaties gelet: korte pauzes van minder dan een halve seconde en veranderingen in toonbewegingen werden niet in het transcript opgenomen. In de speakertabel wordt steeds aangegeven uit welk land een spreker komt, wat zijn moedertaal is en welke talen er in het transcript gebruikt worden. Elke spreker heeft een eigen regel en een eigen afkorting zodat de anonimiteit van de medewerkers behartigd kon worden. Hierbij staat NL voor Nederlands en D voor Duits, bijvoorbeeld is NL3 de derde spreker uit Nederland en D5 de vijfde spreker uit Duitsland. Bovendien werden alle namen die tijdens de opnames van de medewerkers genoemd worden uit de transcripten verwijderd en door de afkorting uit de speakertabel vervangen⁷.

Verder werd voor en enquête gekozen om erachter te komen wat het taalniveau de medewerkers van de Euregio was, hoe de medewerkers van de Euregio over een taalbeleid dachten en in hoeverre ze al ervaringen met receptieve meertaligheid opgedaan hebben.

⁷ Transcriptconventies volgens HIAT: een overzicht is te vinden op: http://www1.uni-hamburg.de/exmaralda/files/HIAT_EN.pdf (12.08.14, 21:07).

5.1. Betrouwbaarheid en verantwoording van de keuze

Een onderzoek wordt als betrouwbaar beschouwd als het meerdere malen uitvoeren van hetzelfde onderzoek tot dezelfde resultaten leidt. Daarom werd in het voorafgaand hoofdstuk geprobeerd alle stappen van het onderzoek zo transparant mogelijk weer te geven.

Dit onderzoek werd door middel van de discoursanalyse uitgevoerd. Discoursanalyse is het onderzoek naar het (mondeling) taalgebruik (Houtkoop en Koole 2008:145). De discoursanalyse “richt zich op betekenisvolle, talige objecten (zoals teksten en gesprekken) die in een sociale omgeving circuleren en probeert stabiele, terugkerende patronen te ontdekken, die iets zeggen over de context waarin ze voorkomen”(Bos 2007:16). Het herstelsysteem van Rehbein is een voorbeeld van discoursanalytisch onderzoek. In het geval van dit onderzoek wordt de discoursanalyse door middel van triangulatie uitgevoerd. Triangulatie betekent dat meerdere metingen uit verschillende invalshoeken verricht worden (Teunissen 1985 in Boeije 2005:286).

De drie methodes waarvan hier gebruik gemaakt werden, om de communicatie bij de Euregio Rijn-Waal te meten om ze dan te kunnen analyseren, zijn de observaties tijdens de stage van de onderzoeker, de 3 opnames van het wekelijkse werkoverleg en de vragenlijst. Triangulatie wordt als betrouwbaar beschouwd, omdat “meer metingen vanuit diverse invalshoeken [...] de dekking van het verschijnsel vergoten [kan], wat een element is van de validiteit van het onderzoek” (Boeije 2005:286). Recent wordt triangulatie met een combinatie van kwantitatief en kwalitatief onderzoek kritisch bekeken, omdat de diverse methoden verschillende soorten data kunnen opleveren die niet gemakkelijk met elkaar te vergelijken zijn. (Boeije 2005:286).

Ondanks deze kritiek werd voor dit onderzoek wel voor een combinatie van kwalitatief (observaties en opnames) en kwantitatief onderzoek (vragenlijst) gekozen. Ook al kunnen de data niet gemakkelijk met elkaar vergeleken worden, biedt de vragenlijst de mogelijkheid erachter te komen hoe de medewerkers van de Euregio Rijn-Waal over hun organisatie denken en deze en zichzelf inschatten. Bovendien kan de vragenlijst de observaties en indrukken van de onderzoeker empirisch onderbouwen. Hierdoor kan de subjectiviteit van de onderzoeker gecontroleerd worden, hetgeen de betrouwbaarheid van het onderzoek verhoogt. De opnames en vragenlijsten werden tegen het einde van de stage gemaakt en verstuurd. De overgang van stagiaire naar onderzoeker was niet gemakkelijk en werd ook door de medewerkers als lastig ondervonden. In het begin waren veel medewerkers sceptisch en ongemakkelijk met het idee opgenomen te worden. Daardoor werd er ook voor gekozen alle informatie vanuit de opnames en de vragenlijsten strikt anoniem te behandelen. De opnames moeten daarom na beëindiging van dit onderzoek gewist worden.

6. Resultaten van de Enquête

In dit onderdeel van de analyse zullen alleen de meest opmerkelijke resultaten besproken worden. De volledige vragenlijst inclusief alle antwoorden en statistieken zijn in de bijlage te vinden. De vragenlijst werd ingedeeld in de antwoorden van de Duitse medewerkers en de antwoorden van de Nederlandse medewerkers. Op deze manier kan er onderscheid gemaakt worden wat Duitsers of Nederlanders of alle medewerkers over een onderwerp denken.

Zoals al eerder aangegeven, werd de enquête door 15 van de 23 medewerkers ingevuld. Van deze 15 medewerkers waren er 4 mannen (27%) en 11 vrouwen (73%). Daarvan zijn er 10 Duits en 5 Nederlands. De gemiddelde leeftijd van deze medewerkers is 38,43 jaar. De gemiddelde werkervaring ligt bij 4,5 jaar per medewerker.

De vragenlijst bestaat uit 31 vragen, waarvan er 16 meerkeuzevragen en 15 open vragen waren. De complete vragenlijst inclusief alle antwoorden zijn in bijlage 1 te vinden.

Het eerste deel van de enquête gaat over de identiteit en het taalgebruik van de medewerkers (vraag 1 t/m 8). In het tweede deel van de enquête wordt naar de taalvaardigheid en de ervaring met code-switching van de medewerkers gevraagd (vraag 9 t/m 16). In het laatste gedeelte wordt specifiek naar receptieve meertaligheid, de houding tegenover een officieel taalbeleid en de organisatiestructuur van de Euregio Rijn-Waal gevraagd (vraag 17 t/m 31).

In het eerste gedeelte van de enquête over de identiteit van de medewerkers is op te merken, dat slechts 8 van de 10 Duitsers zich als Duitsers beschouwen. Eén medewerkster beschouwt zich meer als Nederlander omdat haar gehele sociale omgeving Nederlands is en zij ook in Nederland woont. Eén medewerker ziet zich niet als Duitser en ook niet als Nederlander. Helaas gaf deze medewerker hier geen verder uitleg over. Alle Nederlandse medewerkers zien zich ook als Nederlanders.

Uit de antwoorden in de vragenlijst blijkt dat het land, waarin de medewerkers opgroeiden en nu leven een groot invloed op de identiteit heeft. De meeste medewerkers geven aan in Duitsland of Nederland geboren en getogen te zijn en zich daardoor als Duits of Nederlands te beschouwen. Ook blijkt het van belang te zijn waar de medewerkers nu wonen en de sociale omgeving, waarin ze zich bevinden. Eén medewerker geeft aan dat de identiteit door het multinationale werk niet beïnvloed wordt. Als voorbeeld geeft deze medewerker aan dat men zich niet als man voelt als men als vrouw met mannen samen werkt.

De antwoorden uit de vragen 4 en 5 geven goed inzicht in het gevoel en de houding ten opzichte van de talen. Ook al hebben alle Duitsers en Nederlanders hun moedertaal als eerste geleerd, geven 50% van de Duitsers en 60% van de Nederlanders aan geen voorkeur voor hun moedertaal te geven. Dit duidt op een zeer zelfverzekerd taalgebruik. Uit de uitleg bij vraag 5 blijkt dat het een groot verschil maakt met wie gesproken wordt en dat de medewerkers zich aan de voorkeur en het niveau van de gespreksdeelnemer aanpassen. Maar ook het onderwerp heeft invloed op de taalkeuze: een moeilijk onderwerp wordt in de meeste gevallen nog steeds het liefst in de eigen moedertaal besproken.

Het doel van het tweede deel was het taalniveau van de medewerkers van de Euregio Rijn-Waal in kaart te brengen. Uit vraag 10 t/m 13 blijkt dat de meerderheid van de medewerkers (tussen 60 en 80%) op een taalniveau bij het luisteren, spreken en lezen van minimaal B2 van het Gemeenschappelijk Europees Referentiekader zit

(<http://europass.cedefop.europa.eu/nl/resources/european-language-levels-cefr>, 22.03.14: 20:30). Uit vraag 14 blijkt dat zich 80% van de Duitsers en 60% van de Nederlanders bij het schrijven minimaal op niveau B1 van het Gemeenschappelijk Europees Referentiekader bevinden.

In vraag 15 en 16 wordt naar het gebruik van code-switching gevraagd. Uit de antwoorden blijkt dat 80% van de Duitsers en 100% van de Nederlanders wel eens gebruik van code-switching maakt. Bijna alle medewerkers geven aan dat dit een onbewust proces is en er veel van de persoon afhangt waarmee men in gesprek is. Soms wordt bewust van code-switching gebruik gemaakt als het om sleutelwoorden gaat of als iets in de andere taal mooier of beter uitgedrukt kan worden of men in de ene taal niet op een woord kan komen.

In het derde deel van de enquête werd naar receptieve meertaligheid gevraagd: 90% van de Duitsers hadden er al van gehoord maar 40% wisten niet wat het was. Van de Nederlanders hadden 60% al iets over gehoord. Zelfs 90% van de Duitsers heeft al eerder gebruik van receptieve meertaligheid gemaakt, echter was dit alleen bij 40% een bewust proces. Bij de Nederlanders hebben 80% gebruik van deze communicatieve modus gemaakt, de helft hiervan bewust, de andere helft onbewust.

In de uitleg over vraag 18 wordt aangegeven, dat er in grensoverschrijdende gesprekken vaak in de moedertaal gesproken wordt, omdat niet alle deelnemers over genoeg taalkennis beschikken. Maar ook in de omgang met de collega's of bij vergaderingen wordt gebruik van receptieve meertaligheid gemaakt. Door het hoge taalniveau lijkt dit goed te werken. Eén Nederlandse medewerker geeft aan dat er een beleid bij de Euregio Rijn-Waal is dat ieder zijn of haar eigen taal mag spreken.

In vraag 22 wordt specifiek naar de opties van receptieve meertaligheid binnen de Euregio Rijn-Waal gevraagd. De navolgende tabellen geven inzicht over de antwoorden van de Nederlandse en de Duitse medewerkers:

Mogelijkheden voor gebruik van receptieve meertaligheid bij de ERW: Antwoorden Duitsers:

	Ja	Nee	Misschien	N.v.t.
Commissievergaderingen	60%	20%	20%	
Euregioraadsvergaderingen	40%	40%	20%	
Vergaderingen van het Dagelijks Bestuur	50%	10%	20%	20%
Werkbesprekingen	80%	10%	10%	
Projectbesprekingen	60%	10%	30%	
Interne besprekingen	80%	10%	10%	

	Ja	Nee	Misschien	N.v.t.
Vergaderingen	70%		30%	
Telefoongesprekken	30%	30%	40%	

Tabel 4: Antwoorden vraag 22 (Duitsers)

Mogelijkheden voor gebruik van receptieve meertaligheid bij de ERW: Antwoorden Nederlanders:

	Ja	Nee	Misschien	N.v.t.
Commissievergaderingen	80%	20%		
Euregio raadsvergaderingen	80%	20%		
Vergaderingen van het Dagelijks Bestuur	80%		20%	
Werkbesprekingen	100%			
Projectbesprekingen	60%		40%	
Interne besprekingen	100%			
Vergaderingen	60%	20%	20%	
Telefoongesprekken	40%	60%		

Tabel 5: Antwoorden vraag 22 (Nederlanders)

Over het algemeen kan gesteld worden dat meer Nederlanders vinden dat receptieve meertaligheid gebruikt kan worden. De Duitsers lijken voorzichtiger met het omgaan van een zulke verandering. Er moet wel gezegd worden, dat er 2 keer zoveel Duitsers de vragenlijst hebben ingevuld, dan Nederlanders. Daarnaast blijkt uit dit tabel dat de Nederlandse en Duitse medewerkers het redelijk eens zijn over de mogelijkheden receptieve meertaligheid te gebruiken. De optie receptieve meertaligheid in interne besprekingen te gebruiken wordt duidelijk bevestigd, terwijl een gebruik tijdens telefoon gesprekken door de meerderheid afgewezen wordt.

Een van de belangrijkste vragen van deze vragenlijst was de vraag naar de invoering van een officieel beleid ter bevordering van receptieve meertaligheid bij de Euregio Rijn-Waal. Het resultaat geeft een duidelijk beeld: 50% van de Duitsers wil geen invoering van een beleid. Slechts 30% geven misschien aan en 20% geven geen antwoord op de vraag. Er is dus geen Duitse medewerker bij de Euregio Rijn-Waal, die voor een invoering van een officieel beleid is. De Nederlanders zien dit beleid iets positiever: 20% kiezen ja en slechts 20% voor misschien. Maar ook de meerderheid (60%) van de Nederlanders is tegen een officieel taalbeleid.

Ook al zijn de Duitsers tegen een officieel taalbeleid voor de Euregio Rijn-Waal, toch zien de medewerkers ook voordelen in een verplicht gebruik van receptieve meertaligheid: bijvoorbeeld dat de vreemde taal alleen nog passief beheerst moet worden en dat er dan geen begripsproblemen meer zijn.

Bovendien zou dit de realisatie van de Europese gedachte “Einheit in Vielfalt” betekenen en de kosten voor vertalingen niet meer noodzakelijk maken. Daarnaast leert men de cultuur van een ander kennen omdat men de taal kent⁸.

Als nadelen beschouwen de Duitsers het feit dat actieve taal de cultuur beter begrijpt en het leren van de andere taal verloren gaat. Bovendien moet er zeker gesteld worden dat de passieve taalvaardigheden voldoende zijn om misverstanden te voorkomen wat in het bijzonder in een politieke omgeving problemen veroorzaken kan.

De Nederlanders zien het als positief dat iedereen qua taal gelijkwaardig is en geen voor- of nadelige positie ten opzichte van elkaar ontstaat bij een verplicht gebruik van receptieve meertaligheid. Door deze manier van communiceren krijgen de mensen daarnaast een grotere (passieve) kennis van de andere taal waardoor er een grotere openheid ontstaat, om dingen te zeggen. Bovendien heeft men respect voor de taal van de ander.

Als negatief aspect van dit taalbeleid wordt aangevoerd, dat het moeilijk is om mensen te dwingen een bepaalde taal te spreken en het alleen werkt als iedereen tenminste een goede passieve kennis van de andere taal heeft. Er kunnen daarnaast verwarring en begripsproblemen ontstaan en daardoor een vertraging door noodzakelijke extra uitleg. De Nederlandse en de Duitse medewerkers vinden een verplichtend taalbeleid dus niet noodzakelijk.

In het laatste deel van de vragenlijst wordt na het belang van meertaligheid voor de Euregio Rijn-Waal gevraagd. Alle medewerkers, Duits en Nederlands, vinden meertaligheid een zeer belangrijk onderdeel van hun organisatie. In de toelichting bij deze vraag zeggen de Duitsers dat er geen goed advies gegeven kan worden als de taal niet goed beheerst wordt, omdat men het probleem van de ander niet zo goed begrijpt. Verder wordt aangegeven, dat communicatie iedereen zou moeten bereiken en het vanzelfsprekend is dat de Euregio Rijn-Waal haar service en taken professioneel en meertalig verlenen kan, in overeenstemming met de behoeftes van den klanten. Bovendien wordt gesteld, dat meertaligheid voor een functionerende samenwerking het uitgangspunt is. Anders zou door de taalbarrière ook de grens in de hoofden van de mensen blijven bestaan. Daarnaast resulteert meertaligheid ook uit de taken van de Euregio Rijn-Waal en wil deze organisatie iedereen de mogelijkheid geven begrepen te worden. Dat werkt alleen door meertaligheid. Een taalbeleid dat deze meertaligheid beperkt wordt dus afgewezen.

De Nederlanders geven aan dat de Euregio Rijn-Waal een grensoverschrijdend orgaan is en de Duits-Nederlandse samenwerking in het grensgebied stimuleert. Vandaar is meertaligheid noodzaak. Bovendien kunnen gesprekken in beide talen gevoerd worden. Het meest overtuigende antwoord in deze uitleg komt van een Nederlandse, die zegt: “De Euregio Rijn-Waal is een grensoverschrijdende organisatie. Als je zegt grensoverschrijdende contacten tussen Duitsland en Nederland te ondersteunen moet je dit als organisatie natuurlijk zelf als eerste waarmaken”.

⁸ Officieel taalbeleid Europa is te vinden op : http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/nl/displayFtu.html?ftuld=FTU_5.13.6.html (12.08.14: 15:33)

Aan het eind van deze vragenlijst werd nog naar de organisatiestructuur en –cultuur gevraagd. Over het algemeen wordt de Euregio Rijn-Waal door de Duitsers als positief, open en ontspannen in de omgang met de collega's aangezien. De Nederlandse medewerkers geven aan dat het een open en meertalige organisatie met een vlakke hiërarchie, informele omgang en weinig opgeschreven wetten is. De enige vastgelegde regels en voorschriften zijn wettelijke door de EU of de landen gemaakt.

Concluderend kan gesteld worden, dat de medewerkers van de ERW een zeer hoog taalniveau hebben maar toch receptieve meertaligheid als optie in bepaalde situaties zien. Er wordt zelfs in sommige situaties al gebruik van receptieve meertaligheid gemaakt, bijvoorbeeld bij commissievergaderingen.

7. Analyse van de transcripten door middel van het herstelsysteem van Rehbein

7.1. Analyse van een receptieprobleem

De analyse is in meerdere delen verdeeld. Ten eerste wordt het aantal correcties per gesprek aangegeven. Vervolgens worden de resultaten van de analyse gepresenteerd en met voorbeelden uit de transcripten onderbouwd. Dit gebeurt volgens elk stap van het herstelpatroon van Rehbein, beginnend dus met de realisatie van de uiting tot de mogelijke realisaties van de bevestiging.

7.2. Algemene statistieken van dit onderzoek

Het corpus voor dit onderzoek bestaat uit twee delen: de enquête en de drie opnames van het wekelijkse werkoverleg met een totaal van 105 minuten en 21 seconden. Van de transcripten van het werkoverleg werd een subcorpus opgesteld met daarin de fragmenten waarin het herstelpatroon van Rehbein (1984) te vinden was. Het subcorpus bestaat uit 31 fragmenten die in totaal 14 minuten en 52 seconden lang zijn. Er werden dus 14% van het corpus in het subcorpus opgenomen. De onderstaande tabel laat zien hoe de correctiepatronen over de drie gesprekken verdeeld zijn. Bovendien wordt het aantal herstel of correcties in verhouding tot het totale aantal segmenten in de transcripten opgesomd met de bijbehorende percentages.

Transcript/werkoverleg	1	2	3
Aantal herstelpatronen	16	7	8
Aantal segmenten per transcript	631	219	255
Correcties/herstel in % van het totale aantal uitingen tijdens het werkoverleg	2,5%	3,2%	3,1%

Tabel 6: Aantal correcties per transcript

Uit de tabel blijkt dat er in het eerste overleg de meeste correctiepatronen te vinden zijn. Dit betekent echter niet dat de communicatie tijdens dit werkoverleg slechter verlopen is. Door het feit dat er bijna drie keer zoveel uitingen hebben plaatsgevonden dan in de andere transcripten blijft het percentage nog steeds onder 3%. In het tweede en derde werkoverleg zijn er 7 en 8 herstelpatronen te vinden: dit is 3,2 % respectievelijk 3,1% in relatie tot het totale aantal uitingen tijdens het werkoverleg. Het blijkt dus dat er minder dan 3% van de uitingen (namelijk 2,96%) uit het correctiepatroon bestaan. Er kan dus geconcludeerd worden dat er niet veel receptieproblemen bij de Euregio optreden en dat de communicatieve modus waarvan bij de Euregio gebruik gemaakt wordt goed functioneert.

De volgende tabel laat de moedertaal- en niet-moedertaaluitingen per stap van het herstelpatroon zien. N – N en D – D zijn de moedertaaluitingen. N – D en D – N zijn de niet-moedertaaluitingen. De eerste letter beschrijft de nationaliteit van de spreker. De tweede letter beschrijft de taal waarin deze spreker zich uit. D – N is dus een Duitser die in het Nederlands spreekt. De laatste twee kolommen beschrijven het totale aantal moedertaal- en niet-moedertaaluitingen met de bijbehorende percentages. Bijvoorbeeld zijn er 11 uitingen in het Nederlands door Nederlanders te vinden. Of 23 correcties door Duitsers in het Duits.

	a) Uiting	b) Interventie	c) Herstel/Correctie	d) Bevestiging	Totaal	Totaal
N - N	11	8	8	11	38 (28,4%)	86 (64,2)
D - D	7	10	23	8	48 (35,8%)	
N - D	9	8	13	2	32 (23,9%)	48 (35,8%)
D - N	2	3	9	2	16 (11,9%)	
Totaal	29	29	53	23	134 (100%)	

Tabel 7: Moedertaal/niet-moedertaaluitingen per stap van het herstelpatroon

Uit bovenstaande tabel blijkt dat 64,2% van de uitingen in het herstelpatroon in de eigen moedertaal gerealiseerd worden en maar 35,8% uitingen in de andere taal gerealiseerd worden. Dit is een groot verschil met het onderzoek van Beerkens 2010: uit haar onderzoek blijkt dat er 79,2% van de uitingen in de moedertaal gerealiseerd worden, een verschil van 15%. Hier lijkt het dus erop dat de medewerkers van de Euregio Rijn-Waal zich vaker aan de taal van de ander aanpassen ook al betekent dat niet dat ze in de eigen moedertaal communiceren.

Uit de tabel blijkt ook dat de Nederlandse medewerkers de stappen van het herstelpatroon vaker in het Duits realiseren dan de Duitse medewerkers dat in het Nederlands doen: 32 keer (= 23.9%) wordt een stap door een Nederlander in het Duits gerealiseerd terwijl maar 16 stappen (=11.9%) door Duitsers in het Nederlands gerealiseerd worden.

Hierbij dient er rekening mee gehouden te worden dat er 53 correcties in het subcorpus te vinden zijn. Dat betekent dat er vaak meer dan één poging tot oplossing van een receptieprobleem genomen wordt. Uit de transcripten blijkt ook de poging tot herstel vaker door meerdere personen gerealiseerd wordt. Dit wordt tijdens de analyse van het subcorpus en de stappen van het herstelsysteem nog nader besproken.

7.3. Uitingen die een receptieprobleem veroorzaken

Uit de analyse van het corpus blijkt dat er meerdere soorten van uitingen zijn die een receptieprobleem kunnen veroorzaken. De trigger kan volgens Beerkens 2010 uit een kennisverschil, een akoestisch probleem, een lexicaal probleem of uit een syntaxis-probleem bestaan. Er werden ook twee fragmenten

gevonden waarin in eerste instantie een receptieprobleem vastgesteld werd. Na nader onderzoek bleek echter dat men hier met een meningsverschil te maken had. Beerkens (2010) heeft nog een zesde type trigger kunnen identificeren: een receptieprobleem door gebruik van een document. In het geval van de drie transcripten van het werkoverleg van de Euregio Rijn-Waal (ERW) werd echter niet over documenten gesproken. Dit type trigger komt bij de ERW dus niet voor. De trigger van een receptieprobleem kan pas in een analyse onderzocht worden omdat eerst door de interventie blijkt dat er überhaupt een receptieprobleem opgetreden is.

De triggers die in het corpus gevonden zijn, zijn in de onderstaande tabel samengevat:

Type Trigger	Aantal
Kennisverschil	20
Akoestisch	2
Lexicaal/woordenschat	2
Syntaxis	1
Meningsverschil	2

Tabel 8: Aantal en type triggers in het corpus

Het meest voorkomende type trigger is een verschil in kennis. Dit gebeurt 20 keer in het corpus. Een akoestisch receptieprobleem kon twee keer in het corpus gevonden worden. Een lexicaal probleem kon twee keer ontdekt worden en één keer een syntaxisprobleem. Een reden voor het voorkomen van een dergelijk groot aantal aan kennisverschillen zou met de organisatiestructuur van de Euregio Rijn-Waal te maken kunnen hebben: iedere medewerker heeft zijn eigen kennisgebied. Tijdens het werkoverleg heeft ieder medewerker de kans om de andere medewerkers over zijn werk te vertellen. Omdat de andere medewerkers op dat ene gebied misschien minder kennis hebben, kan het vaker tot kennisverschillen komen en receptieproblemen kunnen ontstaan.

In het volgende gedeelte van de analyse zullen de verschillende types van de trigger met behulp van voorbeelden uit het corpus voorgesteld en besproken worden. Ten eerste zal de situatie of context van het desbetreffende fragment nader beschreven worden. Na toepassing van het herstelsysteem van Rehbein (1984) wordt het fragment waar het receptieprobleem optreedt nader onderzocht en de gebeurtenissen worden stap voor stap uitgelegd zodat er inzicht ontstaat hoe de communicatie bij de Euregio Rijn-Waal werkt.

7.3.1. Akoestische receptieproblemen

Tijdens het werkoverleg bij de Euregio Rijn-Waal kwam het twee keer voor dat een uiting akoestisch niet begrepen werd. Een akoestisch receptieprobleem heeft niets met het kennisniveau van de hoorder te maken of met zijn of haar taalniveau. Een uiting kon alleen door achtergrondgeluiden of door onduidelijk spreken niet verstaan worden. In het volgende fragment gaat het erom dat er nieuwe zonwering gekocht moest worden, omdat er in sommige gevallen geen zonwering aanwezig is. Het

fragment komt uit het eerste werkoverleg dat opgenomen werd. Hier is de secretaris (NL1) aanwezig en neemt ook actief deel aan het gesprek.

Voorbeeld 1: Subcorpus T1: 28-37

	27 [08:29.3]	28 [08:31.0]
NL1 [v]	het na kunnen kijken en willen kijken dus eh	
NL4 [v]		Und es sollte auf jeden Fa
D5 [v]	Ja.	
D8 [v]	((onv., 1,7s))	

[45]

	29 [08:33.4]
NL4 [v]	Il auch schnell gemacht werden, weil zum Beispiel [NL5] kann nachmittags nicht
D8 [v]	[D5] hatte doch auch schon mit Firmen abgesprochen.

[46]

	30 [08:36.9]	31 [08:39.1]
NL1 [v]	Wat zeg je?	
NL4 [v]	arbeiten jetzt. [NL5]. Ja.	Weil die hat die Sonne also
D5 [v]		
D6 [v]	Wer? [NL5]?	
D8 [v]	Wir hatten schon Firmen abgesprochen. ((onv., 1,3s))	

[47]

NL4 [v]	direkt auf'm Rechner und so weiter, also das soll wirklich mit Priorität gemacht
D8 [v]	

[48]

	32 [08:43.8]	33 [08:45.0]	34 [08:45.6]	35 [08:46.1]	36 [08:46.9]	37 [08:47.9]
NL1 [v]						Of ze moet heel vroeg
NL4 [v]	worden.		Oben.			
NL5 [v]		Boven.		Ja, wo das		
D4 [v]	Waar zit jij dan?		Daar?			
D8 [v]						

[49]

	38 [08:50.1]	39 [08:55.0]	40 [08:55.9]	41 [08:56.5]
NL1 [v]	beginnen en voor de tijd stop- pen ((onv.,4,9s))			
NL4 [v]		Ja natürlich.		
D3 [v]		((lachen))		
D4 [v]			((onv.,2,1s))	
D5 [v]		((onv.,2,6s))	Joah?	Erst
D11 [v]		((onv.,1,2s))		

In dit fragment is duidelijk te zien dat het hier een akoestisch probleem betreft. Dit is door de interventie van NL1 in S30 te zien: "Wat zeg je?" (T1:30⁹). Zoals al eerder benadrukt kan een trigger pas achteraf geïdentificeerd worden door de reactie erop, dus ook het vervolg met het herstellpatroon van Rehbein 1984. Dit is ook hier het geval. De trigger in dit geval is dus de uiting die voor de vraag van NL1 staat, namelijk S28-29: "Und es sollte auch schnell gemacht werden, weil zum Beispiel [NL5] kann nachmittags nicht arbeiten jetzt.". Na de interventie van NL1 in S30 volgt het herstel (in dit geval een uitleg van de situatie van NL5) in S31. Het herstel wordt in dit fragment weer door NL4 gegeven, de persoon die in eerste instantie niet begrepen werd. Men heeft het hier dus met een andergeïnitieerde zelfcorrectie te maken. Omdat het zich hier om een zelfcorrectie handelt, is een bevestiging volgens Rehbein (1984) niet meer nodig en komt ook in het transcript niet meer voor. Het herstelsysteem van Rehbein is hiermee eigenlijk afgesloten maar in het vervolg doorlopen de medewerkers van de Euregio Rijn-Waal het patroon nog 2 keer tot het onderwerp afgesloten kan worden en er een wederzijds begrip is bereikt (S32-37).

Segment: 28-37

Segment	Stap van het herstellpatroon	Nationaliteit Spreker	Taal
28-29	Trigger	NL	D
30	Interventie	NL	NL
31	Uitleg en Trigger	NL	D
32	Interventie	D	NL
33	Uitleg en Trigger	NL	NL
35	Interventie	D	NL
36	Uitleg	NL	D
37	Bevestiging	NL	NL

Tabel 9: T1: S28-37: Stappen van het herstellpatroon en het taalgebruik

Zoals boven al opgemerkt, is het herstellpatroon in segment 31 eigenlijk afgesloten. Het blijkt echter wel dat de medewerkers de discussie voortzetten totdat iedere medewerker alles begrepen heeft en er geen vragen meer open zijn. De oorspronkelijke trigger met het akoestische receptieprobleem, het navolgende patroon van Rehbein en het taalgebruik is in de volgende tabel nog een keer samengevat.

Uiting	Interventie	Herstel/Correctie	Bevestiging
N – D (S)	N – N (H)	N – D (S)	-

Tabel 10: Voorbeeld 1: T1: S29-31: Trigger akoestisch receptieprobleem. S= Spreker, H= Hoorder.

Heel opvallend in dit hele fragment is de grotendeelse afwezigheid van moedertaaluitingen. In het hele fragment wordt nauwelijks gebruik van de moedertaal gemaakt, hoewel er wel code-switching plaatsvindt. Dit wijst erop dat de medewerkers zich in staat voelen een receptieprobleem ook in een andere taal op te lossen en niet op hun eigen moedertaal terug moeten grijpen.

⁹ T = Transcript, S = Segment

7.3.2. Kennisverschil als trigger van een receptieprobleem

Dit is het meest voorkomende type trigger in het gehele corpus. Bij 20 voorkomende receptieproblemen is het onderliggende probleem een kennisverschil.

Het volgende transcript handelt over een verandering van de Duitse wet over de reiskostenvergoeding (Landesreisekostengesetz). Vóór de verandering was het nog toegestaan om in de eerste klasse te reizen wat nu niet meer mogelijk is. Voorafgaand aan dit fragment werd dit bekend gemaakt en er ontstaat onduidelijkheid over de nieuwe wet en wat nu nog toegestaan is en voor wie dit geldt. Het fragment komt uit het tweede werkoverleg dat opgenomen werd. Hier is de secretaris (NL1) aanwezig en neemt ook actief deel aan het gesprek.

In het volgende fragment zal duidelijk worden wat er bij de trigger kennisverschil gebeurt.

Voorbeeld 2: Subcorpus T2: 182-196

	180 [20:13.6]	181 [20:16.4]	182 [20:17.6]
D3 [v]		(Dat heißt doch für uns)	
D4 [v]			
NL4 [v]			Aber nicht für INTERREG. Und das ist
D8 [v]	auch.		
D9 [v]		((lachen))	

[226]

	183 [20:20.9]	184 [20:22.0]
NL1 [v]		Das gilt nicht für INTERREG?
NL4 [v]	nämlich die nächste Überraschung. Ehm.	Das gilt nicht
D8 [v]		

[227]

NL4 [v]	für INTERREG. Eh Wir haben eigene Regelungen gemacht zu Reisekosten und die
D8 [v]	((onv.,1s)) hat das rausgenommen.

[228]

NL4 [v]	sind besonders kurz und knapp. Und nach jetziger Auffassung der Prüfbehörde
D8 [v]	

[229]

	185 [20:35.6]	186 [20:36.3]
NL1 [v]		Ist nicht förderfähig?
NL4 [v]	gelten auch nur die Regelungen. Alles andere eh	ist eh nicht
D8 [v]		Ja.

[230]

	187 [20:38.3]	188 [20:40.7]
NL1 [v]	Und dann sind diese Reisekosten also	
NL4 [v]	förderfähig ja Das ist der letzte Sachstand u-nd ehm	
D8 [v]		

[231]

	189 [20:43.7]	
NL1 [v]	überhaupt nicht förderfähig?	Ja.
D4 [v]		
NL4 [v]	Doch, wir dürfen eh ehm wir dürfen mit der Bahn	

[232]

NL1 [v]		
D4 [v]		
NL4 [v]	fahren, wir dürfen mit der Auto fahren, wenn das mit der Bahn nicht geht und	

[233]

	190 [20:51.3]	191 [20:53.3]
NL1 [v]	Und auch 1. Klasse und((onv., 0,5s))	
NL4 [v]	Nein, das steht da nicht drin. Also darf das auch nicht.	

[234]

	192 [20:56.1]	193 [21:00.6]
NL1 [v]		Wenn's da steht darf es
D2 [v]	Wenn 1. Klasse da nicht steht.	Ja
D4 [v]	Das kostengünstigste, also ist ja 2. Klasse.	

[235]

	194 [21:02.4]	
NL1 [v]	nicht?	
NL4 [v]	Was? Ja. Wir haben da schon mal drüber gesprochen, also wenn ehm was es	

[236]

		195 [21:10.2]
D2 [v]		Das heißt weil es da nicht steht
NL4 [v]	gilt nur was wir geregelt haben. Sagen die jetzt.	

[237]

196 [21:14.2]	
NL1 [v]	Überhaupt nicht gestattet?
D2 [v]	ist es nicht gestattet? Ja. Richtig.
NL4 [v]	Richtig. Aber das müssen dat müssen wir noch klären wie
D8 [v]	Ja:

[238]

197 [21:20.3]	
NL1 [v]	
D2 [v]	Beim ändern
NL4 [v]	das so aussieht, das betrifft also insbesondere (Kleingeld) und so
D8 [v]	

[239]

D2 [v]	Programm ist dat dann Ausnahme? Bei EURES darf es nämlich. Da ist das so

In dit fragment wordt door de interventie, het navragen van NL1, duidelijk dat hij niet weet dat de nieuwe wet niet voor de INTERREG-programma's geldt. Dit is een specificatie van de wet waarvan NL1 nog niets wist: "Das gilt nicht für INTERREG?" (T2:183). In zijn uitleg over het nieuwe wet informeert NL4 NL1 over de regelingen die er voor het INTERREG-programma gemaakt zijn. Het herstel wordt in S184 weer door NL4 gegeven, de persoon die de informatie over de veranderingen in de wet gaf. Men heeft het hier dus met een andergeïnitieerde zelfcorrectie te maken. Omdat het zich hier om een zelfcorrectie handelt, is een bevestiging volgens het systeem van Rehbein niet meer nodig en komt ook in het transcript niet meer voor. Het herstel van NL4 is voldoende dat om oorspronkelijke receptieprobleem op te lossen. Door het begrijpen hiervan ontstaan echter nog meer vragen en receptieproblemen zodat het herstelsysteem van Rehbein nog meerdere keren doorlopen wordt. Een voorbeeld hiervan is in S188 te zien: "Und dann sind diese Reisekosten also überhaupt nicht förderfähig?"(T2:188). Het volgende herstel is nog steeds niet voldoende: het leidt tot de vraag "Und auch 1. Klasse und" (T2:190). Vervolgens wordt het herstelpatroon van Rehbein nog twee keer doorlopen totdat NL1 wederom na moet vragen of hij iets goed heeft begrepen: "Überhaupt nicht gestattet?" (T2:196). De bevestiging dat NL1 het nu (eindelijk) goed heeft begrepen wordt door NL4 en iets later ook door D2 gegeven (T2: 196). Wat in dit fragment wederom zeer interessant is, is het volledige gebruik van de Duitse taal, ook al zijn de Nederlanders degene die de discussie voeren. Bijna het gehele herstelpatroon van Rehbein (1984) wordt dus wederom niet in de moedertaal gerealiseerd. Het volgende tabel laat het taalgebruik tijdens deze discussie stap voor stap zien.

Segment: 182-196

Segment	Stap van het herstel-systeem	Nationaliteit Spreker	Taal
182	Trigger	NL	D
183	Interventie	NL	D

Segment	Stap van het herstel-systeem	Nationaliteit Spreker	Taal
184	Uitleg	NL	D
185	Interventie	NL	D
186	Uitleg en Trigger	NL	D
188	Interventie	NL	D
189	Uitleg en Trigger	NL	D
190	Interventie	NL	D
191	Uitleg	NL	D
192	Uitleg	D	D
193	Interventie	NL	D
194	Uitleg en Trigger	NL	D
196	Interventie	NL	D
196	Bevestiging	D	D

Tabel 11: T2: S182-196: Stappen van het herstelpatroon en het taalgebruik

Zoals in de analyse van dit fragment al vastgesteld, zijn hier meerdere pogingen tot herstel nodig om een wederzijds begrip te kunnen bereiken. In elk van de gevallen handelt het zich om een trigger met een kennisverschil als oorzaak. Op het moment dat de kennis succesvol overgedragen is, kan het wederzijds begrip bereikt worden. In dit fragment gebeurt dat in S196. Een mogelijkheid waarom er zoveel pogingen nodig zijn om dit receptieprobleem op te lossen kan het onderwerp zijn. De medewerkers van de Euregio Rijn-Waal zijn gespecialiseerd op hun werkgebied en moeten volgens veel wetten en regelingen weten te werken. Dit zijn de nationale wetten in Duitsland (omdat de Euregio Rijn-Waal in Duitsland gevestigd is) maar ook de regelingen die de Europese Unie voor een internationaal samenwerkingsverband opgesteld heeft. Dit kan ertoe leiden dat er over moeilijke onderwerpen gediscussieerd moet worden waardoor receptieproblemen en kennisverschillen op kunnen treden. Desondanks zijn de medewerkers in staat om ook een ingewikkeld onderwerp in een andere taal dan hun moedertaal op te lossen zoals in de eerste beide voorbeelden te zien is.

Het oorspronkelijke herstelpatroon van het receptieverschil met de trigger kennisverschil, het navolgende patroon van Rehbein en het taalgebruik is in de volgende tabel nog een keer samengevat.

Uiting	Interventie	Herstel/Correctie	Bevestiging
D – N (S)	D – N (H)	D – N (S)	-

Tabel 12: Voorbeeld 2: T2: S182-184: kennisverschil als trigger van een receptieprobleem.

Hier wordt wederom duidelijk dat alle stappen van het herstelpatroon van Rehbein (1984) niet in de moedertaal gerealiseerd worden. Zoals al eerder gezegd lijkt het erop dat de medewerkers van de Euregio Rijn-Waal een zeer zelfverzekerd van hun taal gebruik maken omdat zij in staat zijn een receptieprobleem ook zonder hun eigen moedertaal op te kunnen lossen.

7.3.3. Lexicale trigger van een receptieprobleem

De lexicale trigger van een receptieprobleem komt maar twee keer in het gehele corpus voor. Hierbij gebeurt het dat een woord of de betekenis van een woord niet goed begrepen wordt. Het fragment komt uit het eerste transcript van het eerste werkoverleg dat opgenomen werd. Hier is de secretaris (NL1)

aanwezig maar maakt geen onderdeel uit van het herstelpatroon van Rehbein.

Voorbeeld 3: Subcorpus T1: 221-224

[192]

..		220 [23:59.0]	221 [23:59.4]
NL1 [v]	ja. We hebben voor de rest niks?	Niks dat je ons van de gezondheidszorg kunt	
NL2 [v]		Nee.	

[193]

..		222 [24:01.1]
NL1 [v]	eh	
NL2 [v]	Naja, eh, ik ben in het Bosziekenhuis geweest en ze willen het netwerk	

[194]

..	
NL2 [v]	ziekenhuizen, het Brabants niet lid was, nou kwam binnen en eh en ze waren er eh

[195]

..		223 [24:11.3]	224 [24:13.8]	225 [24:15.8]
NL1 [v]		Maar dat is puntje voor DB. Netwerk		
NL2 [v]	over-overtuigd. Ja helemaal eh	((onv., NL 1s))		
D3 [v]	overtuigd.			

In voorbeeld 3 lijkt NL2 onzeker of het woord dat zij gebruikt het goede woord is ook al spreekt zij op dat moment haar moedertaal. Dit blijkt uit de interventie, in dit geval het afbreken in midden van het woord zelf. Het herstel wordt in dit fragment door NL2 en D3 tegelijkertijd gerealiseerd en coïncideren (T1:223). Hier hebben we het dus met een zelfgeïnitieerde zelf- en andercorrectie te maken. Omdat hier ook een andercorrectie gerealiseerd wordt, is het volgens Rehbein noodzakelijk dat het herstel nog door NL2 (de spreker) bevestigd wordt, wat ook gebeurt. De volgende tabel vat het herstelpatroon en het taalgebruik nog eens samen.

Segment: 221-224

Segment	Stap van het herstel-system	Nationaliteit Spreker	Taal
222	Trigger	NL	NL
222/223	Interventie	N.v.t.	N.v.t.
223	Herstel	D	NL
224	Bevestiging	NL	NL

Tabel 13: T1: S221-224: Stappen van het herstelpatroon en het taalgebruik

In dit fragment zien wij voor het eerst dat er maar één herstel nodig is om het receptieprobleem op te lossen. Voor het eerst gebruiken de medewerkers van de Euregio hier ook hun moedertaal, behalve D3 die het herstel in het Nederlands geeft, dus in de moedertaal van NL2.

Het oorspronkelijke herstelpatroon van het receptieverschil met de lexicale trigger, het navolgende patroon van Rehbein en het taalgebruik is in de volgende tabel nog een keer samengevat.

Uiting	Interventie	Herstel/Correctie	Bevestiging
N – N (S)	N.v.t. (S)	D – N (H) N – N (S)	N – N (S)

Tabel 14: Voorbeeld 3: T1: S221-224: Lexicale trigger van het receptieprobleem.

Zoals al in voorbeeld 1 en 2 wordt ook in dit voorbeeld weer ervoor gekozen om het herstel niet in de eigen moedertaal te realiseren maar in de taal van de ander. Door het geringe aantal opnames die van het werkoverleg van de Euregio Rijn-Waal gemaakt konden worden is het nog niet mogelijk om te zeggen of dit een vast patroon bij de Euregio Rijn-Waal is. Men kan echter wel stellen dat er eerder voor gekozen wordt om in de taal van de andere te antwoorden dan in de moedertaal. De verdere analyse van de transcripten zal tonen of dit het geval is of niet.

7.3.4. Syntaxis als trigger van een receptieprobleem

Een complexe syntaxis als trigger van een receptieprobleem komt maar één keer voor in het hele corpus. In het volgende fragment gaat het om een belastingspreekuur. Dit is een service van de Euregio Rijn-Waal in samenwerking met het Deutsche Finanzamt en de Nederlandse belastingdienst. Deze belastingspreekuren vinden regelmatig in het voorjaar plaats zodat mensen geholpen kunnen worden die in het andere land een belastingaangifte moeten doen. In de segmenten voor dit fragment gaat het erom de pers uit te nodigen een kijkje achter de schermen van het belastingspreekuur te nemen en ook met de adviseurs te kunnen praten. Het fragment komt uit het eerste transcript van het eerste werkoverleg dat opgenomen werd. Hier is de secretaris aanwezig (NL1) maar maakt geen onderdeel uit van het herstelpatroon van Rehbein.

Voorbeeld 4: Subcorpus T1: 297-308

[231]

	294 [27:49.5]295 [27:50.2]	296 [27:52.2]297 [27:54.2]
NL1 [v]	En moeten we dat dan volgende week doen? Kijk	
NL6 [v]	twint-	tig?
D5 [v]	Twintig of zo, ja. Ja.	

[232]

	298 [27:58.5]
NL1 [v]	op zich
NL6 [v]	Dan hebben dan hebben die mensen van de belastingdienst zelf wel wat meer

[233]

	299 [28:02.2]	300 [28:03.6]	301 [28:05.1]
NL1 [v]	Eben.	((onv., NL, 1,5s))	((onv., NL, 1,5s))
NL6 [v]	tijd natuurlijk. Maar daar zijn er ook minder.	((onv., NL, 1,5s))	((onv., NL, 2s))
D8 [v]			Durch die Termine

[234]

	302 [28:07.3]	303 [28:07.8]
NL1 [v]		
NL6 [v]		Ja maar dan zijn er meer adviseurs dat bedoel ik
D8 [v]	kommen die doch nicht zusammen	

[235]

	304 [28:11.3]	305 [28:12.1]	306 [28:14.5]
NL1 [v]	Dat met volgende keer		Ja.
NL6 [v]	eigenlijk	Ja. Volgende week zijn we met twee tafels	en dan de

[236]

	307 [28:19.4]
NL1 [v]	
NL6 [v]	Duitse en dan moet dan gewoon of zes of zeven ((onv., NL, 1s)) of of
D5 [v]	of dan van de

[237]

	308 [28:22.9]	309 [28:23.4]
NL1 [v]		Nee?
D5 [v]	deutsche Finanzamt iemand komt. Maar ik denk van niet.	Nee, die heeft

Door de interventie die in dit geval door D8 gerealiseerd wordt (T1: S301) blijkt dat D8 de uiting van NL6 niet begrepen heeft. Maar het blijkt ook dat het hier niet met het taalniveau van D8 te maken heeft, maar met het onduidelijke taalgebruik van NL6. Het Nederlandse 'er' kan in dit geval betrekking hebben to het aantal adviseurs, maar ook het aantal burgers, dat naar het spreekuur wil komen. Dit blijkt uit de interventie van D8: "Durch die Termine kommen die doch nicht zusammen" (T1: S301). Omdat deze interventie op de inhoud van de uiting van NL6 ingaat en geen navraag is kan er geconcludeerd worden dat D8 voldoende taalkennis heeft om de uiting van NL6 te begrijpen.

Het herstel wordt in dit fragment door NL6 gerealiseerd. Hier ligt dus weer een geval van een andergeïnitieerde zelfcorrectie voor. Daarom is volgens Rehbein ook geen bevestiging noodzakelijk. De volgende tabel vat het herstellpatroon en het taalgebruik nog eens samen.

Segment: 297-306

Segment	Stap van het herstel-system	Nationaliteit Spreker	Taal
299	Trigger	NL	NL
301	Interventie	D	D
303	Herstel	NL	NL
305+306	Trigger	NL	NL
306+307	Interventie	N.v.t.	N.v.t.
307	Herstel	D	N

Tabel 15: T1: S299-307: Stappen van het herstelpatroon en het taalgebruik

Dit is het eerste fragment in deze analyse waar door de medewerkers van de ERW gebruik van receptieve meertaligheid gemaakt wordt. D8 kiest bewust in deze situatie voor haar eigen moedertaal hoewel de rest van de discussie in het Nederlands gevoerd wordt. Dit zou meerdere oorzaken kunnen hebben. Door de ervaring en observaties tijdens de stage bij de Euregio Rijn-Waal is de onderzoeker opgevallen dat D8 bijna altijd voor haar eigen moedertaal kiest en nauwelijks iets in het Nederlands zegt, ondanks het feit dat zij over een goede kennis van de Nederlandse taal beschikt. Zij kiest dus binnen de organisatie voor de moedertaal om zich goed uit te kunnen drukken.

Bij nader onderzoek van het transcript valt op dat het herstelpatroon van Rehbein nog een tweede keer doorlopen wordt maar dat niets meer met het oorspronkelijke receptieprobleem te maken heeft.

Het oorspronkelijke herstelpatroon van het receptieverschil van het syntaxis trigger, het navolgende patroon van Rehbein en het taalgebruik is in de volgende tabel nog een keer samengevat.

Uiting	Interventie	Herstel/Correctie	Bevestiging
N – N (S)	D - D (H)	NL – NL (S)	-

Tabel 16: Voorbeeld 4: T1: S299-303: Syntaxis als trigger van het receptieprobleem.

In deze tabel wordt het klassieke herstelpatroon van Rehbein toegepast op receptieve meertaligheid duidelijk. De spreker maakt een uiting in de ene taal met een onderdeel dat door de hoorder niet begrijpt. Dit wordt dan door de interventie duidelijk die in de moedertaal van de hoorder gerealiseerd wordt. Tegelijkertijd met de wissel van de spreekbeurt vindt het code-switching plaats zodat het herstel in de moedertaal van de spreker gerealiseerd wordt.

7.4 Vormen en functies van de interventie

De interventie is het middel voor een interactant om mee te delen dat er een receptieprobleem opgetreden is. Beerkens heeft in haar onderzoek 2010 zes types van interventie kunnen identificeren: meta-communicatie, vraag over inhoud, interventie door lachen, geen interventie, de zelfgeïnitieerde andercorrecte en de zelfgeïnitieerde zelfcorrectie. Door het onderzoek van de transcripten bij de Euregio Rijn-Waal is het mogelijk om nog een ander type toe te voegen: kennis van het werkgebied. Deze soort kennis is bij de Euregio Rijn-Waal van cruciaal belang als het bijvoorbeeld erom gaat evenementen en vergaderingen te organiseren.

Bovendien kunnen bij het type geen interventie nog twee sub-types toegevoegd worden: geen interventie door afbreken en geen interventie door het maken van een pauze.

Het interventie-type 'lachen' komt in de transcripten van de Euregio niet voor. Er wordt bij de Euregio Rijn-Waal uiteraard ook gelachen, maar het kwam in de transcripten niet voor dat lachen een andere functie kreeg.

De interventie types die in het corpus gevonden zijn, zijn in onderstaande tabel samengevat:

Type Interventie	Aantal
Vraag over inhoud	15
Metacommunicatie	4
Geen interventie	7
- Afbreken	5
- Pauze	2
Lachen	0
Kennis van werkgebied	1
Zelfgeïnitieerde zelfcorrectie	10
Zelfgeïnitieerde andercorrectie	1

Tabel 17: Aantal en type interventies in het corpus

Uit bovenstaand tabel blijkt dat het meest voorkomende type interventie 'vraag over inhoud' is. In de transcripten komt dit type vijftien keer voor. Het type metacommunicatie komt vier keer voor. In het corpus zijn er zeven fragmenten te vinden waar geen interventie plaats vindt. Kennis van het werkgebied en de zelfgeïnitieerde ander-correctie komen ieder één keer voor. De zelfgeïnitieerde zelfcorrectie is tien keer in het gehele corpus te vinden.

Eén reden voor het hoog aantal 'vraag over inhoud' zou weer met de organisatiestructuur van de Euregio Rijn-Waal te maken kunnen hebben: ieder medewerker bij de Euregio heeft zijn eigen kennisgebied en krijgt tijdens het wekelijkse werkoverleg de kans om over zijn werk te rapporteren. Daardoor is het waarschijnlijk dat er vragen over het rapport gesteld worden, wat ook door de secretaris ondersteund en verwacht wordt.

In het volgende gedeelte van de analyse zullen de verschillende types van de interventie met behulp van voorbeelden uit het corpus voorgesteld en besproken worden. Ten eerste zal de situatie/context van het desbetreffende fragment nader beschreven worden. Na de toepassing van het herstelsysteem van Rehbein 1984 wordt het fragment waar het receptieprobleem optreedt nader onderzocht en de gebeurtenissen worden stap voor stap uitgelegd zodat er inzicht ontstaat hoe receptieproblemen bij de ERW ontstaan en opgelost worden.

7.4.1 Vraag over inhoud als interventie bij een receptie probleem

Dit type interventie is het meest voorkomende type interventie in het gehele corpus. Bij vijftien voorkomende receptieproblemen wordt van dit type interventie gebruik gemaakt. Bij het volgende fragment gaat het erover waar de nieuwe medewerkster zal zitten en welke plekken dan een 'flexplek' genoemd worden. Het fragment komt uit het derde transcript van het derde werkoverleg dat opgenomen werd. Hier is de secretaris (NL1) niet aanwezig.

In het volgende fragment zal duidelijk worden wat er bij de interventie 'vraag over inhoud' gebeurt.

Voorbeeld 5: Subcorpus T3: 176-180

[293]

	..	173 [25:33.9]	174 [25:34.4]	175 [25:34.8]	176 [25:36.3]
NL4 [v]					Und das
D4 [v]					
D5 [v]	die hinkommt. Flexplek?		Weil das heißt ja nicht mehr Flexplek dann.		
D8 [v]		Ja.			

[294]

NL4 [v]	andere kannst du dann noch Flexplek machen. Wir können die einfach umtauschen bei
---------	---

[295]

	..	177 [25:40.5]	178 [25:41.5]	179 [25:43.1]
NL4 [v]	uns.	Das oben, wo Ilka sitzt.		
D5 [v]	Welches andere?			Achso.
D8 [v]		Wo Ilka sitzt ist ja nur Montags.		

In dit fragment wordt door de interventie duidelijk, dat D5 niet begrijpt over welk naamkaartje/kantoor het op dit moment gaat. De vraag: 'Welches andere?' geeft aan dat het hier over de inhoud van het gesprek gaat en zij zeker wil weten welke naamkaarten veranderd moeten worden. Het herstel wordt door NL4 en D8 gegeven. In s180 wordt de bevestiging door D5 gerealiseerd. In dit fragment wordt dus een ander-geïnitieerde zelf- en andercorrectie gerealiseerd. Omdat men het hier met een zelf- en een andercorrectie te maken hebben, is een bevestiging door D5 mogelijk.

Het volgende tabel vat de stappen van het patroon nog eens samen.

Segment: 176-180

Segment	Stap van het repair-system	Nationaliteit Spreker	Taal
176	Trigger	NL	D
177	Interventie	D	D
178	Herstel	NL	D
179	Herstel	D	D
180	Confirmation	D	D

Tabel 18: T3: S176-180: Stappen van het herstellpatroon en het taalgebruik

Hier wordt duidelijk dat het patroon van Rehbein 1984 één keer doorlopen wordt totdat

er een wederzijds begrip is ontstaan. Opvallend in dit fragment is het taalgebruik: alle stappen van het patroon worden in het Duits doorlopen, ook door de Nederlandse spreker. Dit wordt in het volgende tabel duidelijk.

Uiting	Interventie	Herstel/Correctie	Bevestiging
N – D (S)	D – D (H)	N – D (S) D – D (H)	D – D (H)

Tabel 19: Voorbeeld 5: T31: S176-180: Vraag over inhoud als interventie van het receptieprobleem.

Hier is duidelijk weer te zien dat de medewerkers van de Euregio Rijn-Waal receptieproblemen ook in de andere taal dan hun moedertaal oplossen. Het feit dat het herstelpatroon van Rehbein 1984 maar een keer doorlopen wordt toont aan dat deze manier van herstel bij de Euregio Rijn-Waal succesvol verloopt.

7.4.2 Meta-communicatie als interventie bij een receptie probleem

Dit type interventie komt in het corpus vier keer voor. Bij het volgende fragment gaat het over een lijst van vertalers die door de Euregio goed gekeurd zijn en door de medewerkers ingehuurd mogen worden ongeacht de kosten. In het navolgende fragment gaat het erom dat NL4 onzeker is of hij ook een vertaler van deze lijst mag inhuren ook al is deze iets duurder dan een andere vertaler op de lijst. Het fragment komt uit het eerste transcript van het eerste werkoverleg dat opgenomen werd. Hier is de secretaris aanwezig (NL1) en maakt ook onderdeel uit in het herstelpatroon van Rehbein 1984.

Voorbeeld 6: Subcorpus T1: 601-628

[438]

	600 [46:53.7]	601 [46:55.1]	602 [46:56.8]
NL1 [v]	helemaal duidelijk. Dat was het?	Jij had verder niks?	
NL4 [v]			Ik heb nog, ik heb nog
NL6 [v]		Mhm.	

[439]

	603 [46:59.4]
NL1 [v]	Ja.
NL4 [v]	een vraagje. We hebben het laatst een lijst gekregen met alle vertalers eh even het

[440]

	604 [47:06.7]
NL1 [v]	
NL4 [v]	vraagje aan Andreas en Andrea hoe daar nou precies de gang van zaken is. Wij

[441]

NL4 [v] moeten die lijst van boven naar beneden afwerken? En als de ene niet kan

[442]

605 [47:15.2]

NL4 [v] bijvoorbeeld, dan nemen we de volgende?

D6 [v] Dat zou een volgorde kunnen zijn. Ehm we

[443]

D6 [v] hebben dat gedaan om te voldoen aan de aansprekingsvoorwaarden, ehm dat

[444]

D6 [v] betekent als je een goede ervaring hebt met iemand dan kun je die ook weer kiezen

[445]

606 [47:32.7]

NL4 [v] Mhm, wacht

D6 [v] ook al is die misschien een cent of twee duurder dan de goedkoopste.

[446]

607 [47:36.9]

NL4 [v] dat begrijp ik even niet. We hebben een lijst met met met vijf mensen. Of zes,

D6 [v] Zes.

[447]

609 [47:40.7]610 [47:41.2]

611 [47:43.6]612 [47:44.7]

NL4 [v] die zijn om prijzen gevraagd we moeten die dus gebruiken?

D6 [v] Ja. Ja.

D8 [v] Die fünf,

[448]

D8 [v] aber du hast ja auch noch qualitative Unterschiede. Du weißt jetzt wer rechtlich

[449]

613 [47:50.1]

614 [47:51.6]

615 [47:53.6]

NL4 [v] Maar als,

D6 [v] Ja.

D8 [v] besser überhetzen kann, wer gesundheitstechnisch besser übersetzen kann. aber aus

[450]

	..	616 [47:57.0]
NL1 [v]		Dat is dus een lijst
NL4 [v]		Ok. Ja.
D8 [v]	dieser Liste darfst du auch den nehmen, der einen Cent teurer ist.	

[451]

	..	617 [48:00.7]618 [48:01.6]
NL1 [v]	van vertalers waarvan je dus uit kunt kiezen.	
NL4 [v]	Ja. Ja. Ja, maar uit moet kiezen begrijp	
D8 [v]	Ja.	

[452]

	..	619 [48:06.3]	620 [48:08.3]
NL4 [v]	ik het. Goed. Want die zijn gevraagd.		
D6 [v]		Nou, stel, stel je stel dat niemand uit die lijst	
D8 [v]		Nein, du kannst	

[453]

	..	621 [48:11.9]	622 [48:14.4]
NL4 [v]		Ja maar dat komt nooit voor. Ja.	
D6 [v]	zou kunnen dann zou je ook een nieuwe ver- mogen vragen.		
alle [v]		((onv., 2s))	

[454]

	..	623 [48:16.4]624 [48:17.3]
NL4 [v]	Ok.	
D6 [v]	Dat is gewoon dat hebben we gedaan om te voorkomen dat we steeds meer	

[455]

	..	625 [48:22.6]	626 [48:24.1]
NL4 [v]		Ja, ja. ((onv., NL, 0,5s)) Ja.	
D6 [v]	nieuwe moeten eh		
D8 [v]		Dat is das gleiche wie mit dem	

[456]

	..	627 [48:26.1]
NL4 [v]	Ja. Mhm. Mhm.	
D8 [v]	Büromaterial. Wenn ich jetzt von 'ner anderen Firma was bestelle, was günstiger ist,	

[457]

	..	
NL4 [v]		
D8 [v]	ich hab ja auch die allgemeine Ausschreibung da liegen, wdrauf ich mich allgemein	

[458]

	628 [48:34.0]	629 [48:37.5]
NL4 [v]	Ja. Ok. Nee, omdat er dus zes of zo opstaan dan eh, dan eh ok. En die	
D8 [v]	stützen kann.	Ja.

[459]

	630 [48:41.9]	631 [48:43.9]
NL1 [v]	Goed. Dat was het? Nou	
NL4 [v]	worden ook van goedkoper naar duurder besteld. Ok.	
D8 [v]	Ja.	

[460]

NL1 [v]	dan wens ik iedereen een fijne week!	
---------	--------------------------------------	--

In dit fragment stelt NL4 een vraag over een lijst van vertalers. De herstellpoging van D6 in S605 is echter niet succesvol en leidt tot de interventie van het type meta-communicatie: "Mhm, wacht dat begrijp ik even niet". Hiermee geeft NL4 duidelijk aan dat hij nog niet weet hoe deze lijst te gebruiken is. Vervolgens probeert hij uit te leggen hoe hij de lijst begrijpt (S607-S610). D8 geeft vervolgens nog een tweede bevestiging (S612-S615). Deze extra bevestiging wordt echter een trigger en leidt tot een interventie zonder resultaat (S614). Deze interventie zonder resultaat geeft aan dat NL4 nog steeds onzeker is, waardoor er nog een uitleg door NL1 gegeven wordt (S616). In S617 bevestigt NL4 deze uitleg, is er echter nog niet helemaal zeker van wat eruit blijkt dat hij in S618 een keer navraagt. In S619 beginnen D6 en D8 aan een uitleg. D8 breekt af zodat D6 met zijn uitleg door kan gaan. Deze uitleg lijkt uiteindelijk goed te zijn wat uit de bevestiging van NL4 blijkt. Vervolgens wordt nog twee keer uitleg door D6 en D8 gegeven. Dit kan erop duiden dat D6 en D8 er nog niet van overtuigd zijn dat NL4 de procedure rond deze lijst van vertalers helemaal begrepen heeft.

Hieruit blijkt ook dat men het hier met een andergeïnitieerde zelfcorrectie te maken heeft, waardoor een bevestiging volgens Rehbein 1984 noodzakelijk is en ook hier te vinden is, ook al wordt het patroon meerdere keer doorlopen voordat dit gebeurt.

Het volgende tabel vat alle stappen van dit herstel nog een keer samen:

Segment: 601-628

Segment	Stap van het repair-system	Nationaliteit Spreker	Taal
601	Trigger	NL	NL
602	Interventie	NL	NL
605	Herstel en Trigger	D	NL
606	Interventie	NL	NL
607	Herstel	D	NL
608	Interventie	NL	NL
609	Bevestiging	D	NL
610	Interventie	NL	NL

Segment	Stap van het repair-system	Nationaliteit Spreker	Taal
611	Bevestiging	D	NL
612	Herstel	D	D
614	Interventie	NL	NL
615	Herstel	D	D
616	Bevestiging	NL	NL
616	Trigger en Herstel	NL	NL
617	Bevestiging	NL	NL
618	Interventie	NL	NL
619-621	Herstel	D	NL
621-622	Bevestiging	NL	NL
624	Herstel	D	NL
625-626	Bevestiging	NL	NL
626	Herstel	D	D
627	Bevestiging	NL	NL
627	Herstel	D	D
628	Bevestiging	NL	NL

Tabel 20: T1: S601-628: Stappen van het herstelpatroon en het taalgebruik

In dit tabel wordt duidelijk dat het herstelpatroon van Rehbein 1984 meerdere keren doorlopen wordt voor er wederzijds begrip bereikt kan worden. Opvallend is ook dat hier meerdere keren gebruik van receptieve meertaligheid gemaakt wordt en dat zelfs NL4 zijn eigen moedertaal blijft spreken. Uit de transcripten blijkt dat NL4 ook vaak in het Duits spreekt en daarbij geen moeite met de Duitse taal heeft. Het is dus opvallend dat hij in een situatie waarin hij iets niet begrijpt toch voor zijn moedertaal kiest.

Het oorspronkelijke herstelpatroon van Rehbein 1984 met de interventie meta-communicatie en het taalgebruik is in de volgende tabel nog een keer samen gevat.

Uiting	Interventie	Herstel/Correctie	Bevestiging
D – N (S)	N – N (H)	D – N (S)	N – N (H)

Tabel 21: Voorbeeld 6 T1: S601-628: Metacommunicatie als interventie van het receptieprobleem.

In het begin stadium van dit herstelsysteem waarin de interventie meta-communicatie voorkwam wordt nog niet van receptieve meertaligheid gebruik gemaakt. Hier wordt door de spreker (S) nog ervoor gekozen om in het Nederlands te spreken, dus niet in de eigen moedertaal. Ongeveer op de helft van dit fragment wordt er ook door andere sprekers voor de eigen moedertaal gekozen. Dit kan ermee te maken hebben dat het makkelijker is zich in zijn moedertaal uit te drukken en niet in een andere taal; één van de hoofdredenen voor het gebruik van receptieve meertaligheid. Het kan er echter ook mee te maken hebben dat de spreker (D8) in de meeste gevallen voor de moedertaal kiest.

7.4.3 Geen interventie als interventie bij een receptie probleem

Deze type interventie is in het corpus zeven keer te vinden: vijf keer in de vorm van afbreken en twee keer in de vorm van een pauze. Het afbreken kan wederom in twee vormen gebeuren. Er kan in een zin afgebroken worden of in een woord zelf.

7.4.3.1 Geen interventie door afbreken

Het navolgende fragment geeft een voorbeeld van het afbreken in een woord. Hier rapporteert NL2 over haar project in de gezondheidszorg. Hiervoor is ze kort voor deze bespreking in een ziekenhuis geweest. Bij deze rapportage breekt zij ineens af, waardoor het herstelsysteem van Rehbein 1984 doorlopen wordt. Hier is de secretaris aanwezig (NL1) maar maakt geen onderdeel uit in het herstelpatroon van Rehbein 1984.

Voorbeeld 7: Subcorpus T1: 221-224

[192]

.. 220 [23:59.0]221 [23:59.4]	
NL1 [v]	ja. We hebben voor de rest niks? Niks dat je ons van de gezondheidszorg kunt
NL2 [v]	Nee.

[193]

.. 222 [24:01.1]	
NL1 [v]	eh
NL2 [v]	Naja, eh, ik ben in het Bosziekenhuis geweest en ze willen het netwerk

[194]

..	
NL2 [v]	ziekenhuizen, het brabant niet lid was, nou kwam binnen en eh en ze waren er eh

[195]

.. 223 [24:11.3] 224 [24:13.8] 225 [24:15.8]	
NL1 [v]	Maar dat is puntje voor DB. Netwerk
NL2 [v]	over- overtuigd. Ja helemaal eh ((onv., NL 1s))
D3 [v]	overtuigd.

In dit segment wordt duidelijk dat het herstelpatroon van Rehbein 1984 ook doorlopen kan worden als er geen receptieprobleem optreedt maar ook als iemand afbreekt. Dit kan als interventie geïnterpreteerd worden met het gevolg van een herstel en in dit geval ook een bevestiging. De trigger kan in dit geval in S222 gevonden worden. Aan het eind van S222 vindt dan het eigenlijke afbreken plaats. In S223 wordt dan het herstel gerealiseerd. Interessant hierbij is dat het door NL2 en door D3 gerealiseerd wordt. Men heeft het hier dus met een zelfgeïnitieerde zelf- en andercorrectie te maken.

Het volgende tabel vat de stappen van het herstelsysteem in betrekking tot dit voorbeeld nog een keer samen.

Segment: 221-224

Segment	Stap van het repair-system	Nationaliteit Spreker	Taal
222	Trigger	NL	NL
222/223	Interventie	nvt	nvt
223	Herstel	D NL	NL NL
224	Bevestiging	NL	NL

Tabel 22: T1: S221-224: Stappen van het herstelpatroon en het taalgebruik

Uit bovenstaand tabel blijkt dat het herstelsysteem van Rehbein 1984 bijna uitsluitend in de moedertaal doorlopen wordt: alleen de zelfgeïnitieerde andercorrectie wordt door een Duitser in het Nederlands uitgevoerd.

Het herstelpatroon van Rehbein 1984 met de interventie geen interventie door afbreken en het taalgebruik is in de volgende tabel nog een keer samen gevat.

Uiting	Interventie	Herstel/Correctie	Bevestiging
N – N (S)	nvt	N – N (S) D – N (H)	N – N (S)

Tabel 23: Voorbeeld 7 T1: S221-224: Geen interventie door afbreken

Opvallend aan dit fragment is dat de zelfgeïnitieerde zelfcorrectie met de zelfgeïnitieerde andercorrectie samen valt. Zou hier alleen een zelfgeïnitieerde zelfcorrectie plaatsgevonden hebben dan zou er geen bevestiging zijn. Omdat men het hier ook met een zelfgeïnitieerde andercorrectie te maken heeft, kan, volgens Rehbein 1984, ook een bevestiging plaatsvinden, wat hier ook gebeurd.

7.4.3.2 Geen interventie door het maken van een pauze

Dit type interventie komt twee keer in het corpus voor. In het volgende fragment spreekt NL1 over waar de verschillende commissies van de Euregio Rijn-Waal de volgende keer bijeen gaan komen. Bij de tweede commissie aarzelt hij een heel klein moment, waardoor het herstelsysteem van Rehbein doorlopen wordt. Deze kleine pauze/aarzeling duurt maar 17 honderste van een seconde, is echter voldoende om een herstel te veroorzaken.

Voorbeeld 8: Subcorpus T1: 126-128

[135]

NL1 [v] Goed. Commissies is zoever geregeld. We vergaderen met de commissies zijn

[136]

127 [17:48.0]

NL1 [v] allemaal buiten de deur, hier of ergens op locatie. Commissie Grensoverschrijdende

[137]

NL1 [v] Verstandhouding is hier de Liburna bekijken in Millingen. Commissie voor

[138]

128 [17:56.7]

129 [17:58.7]

130 [18:00.7]

NL1 [v] Economie gaat de Kamer van Koophandel bekijken in Arnhem. En de Commissie
D6 [v] Kamer

Het patroon van Rehbein 1984 begint in segment 126 en zet in segment 127 voort. Aan het eind van dit segment maakt NL1 een hele kleine pauze, die als interventie beschouwd kan worden. Het herstel wordt dan door NL1 zelf, maar ook door D6 gegeven. Dit is dus een voorbeeld van een zelfgeïnitieerde zelf- en andercorrectie. De bevestiging die volgens Rehbein 1984 in een geval van een andercorrectie noodzakelijk is, valt in dit geval met het zelf-repair van NL1 samen.

Het volgende tabel vat de stappen van het herstelsysteem van deze type interventie nog een keer samen.

Segment: 126-128

Segment	Stap van het repair-system	Nationaliteit Spreker	Taal
127	Trigger	NL	NL
127/128	Interventie	nvt	nvt
128	Herstel	NL D	NL NL
128	Bevestiging	NL	NL

Tabel 24: T1: S126-128: Stappen van het herstelpatroon en het taalgebruik

Zoals in voorbeeld 7 wordt het herstelsysteem van Rehbein 1984 bijna uitsluitend in de moedertaal gerealiseerd. Enig het herstel van D6 wordt niet in de moedertaal gerealiseerd. Dit kan met de locatie van de commissievergadering te maken hebben: de Kamer van Koophandel in Arnhem. Dit is een institutioneel begrip en wordt dus niet vertaald, ook al bestaat er een vertaling voor.

Het herstelpatroon van Rehbein 1984 met de interventie geen interventie door een pauze en het taalgebruik is in de volgende tabel nog een keer samen gevat.

Uiting	Interventie	Herstel/Correctie	Bevestiging
N – N (S)	nvt	N – N (S) D – N (H)	N – N (S)

Tabel 25: Voorbeeld 8 T1: S126-128: Geen interventie door het maken van een pauze.

De zelfgeïnitieerde zelfcorrectie en de zelfgeïnitieerde andercorrectie vallen ook in dit fragment samen. Daardoor is volgens Rehbein 1984 ook weer een bevestiging nodig, die hier ook door de spreker gegeven wordt.

7.4.4 Kennis werkgebied als interventie bij een receptie probleem

Dit type interventie komt één keer in het corpus voor. Bij het volgende fragment gaat het erom een locatie voor de vergadering van de Euregioraad te vinden. Hierbij ontstaat er onenigheid over een locatie, waardoor het herstelsysteem van Rehbein 1984 doorlopen wordt. Het fragment komt uit het eerste transcript van het eerste werkoverleg dat opgenomen werd. Hier is de secretaris aanwezig (NL1) en maakt ook onderdeel uit in het herstelpatroon van Rehbein 1984.

Voorbeeld 9: Subcorpus T1: 98-106

[92]

	..	97 [13:02.7]	98 [13:04.2]
NL1 [v]	Nederlandse kant.		Wir sind in Boxmeer und überall.
NL2 [v]		((onv., 1s)) Boxmeer, (nich)	((onv., 2s))

[93]

	..	99 [13:10.9]
NL1 [v]	Maar gut, aber dat, ich weiß nicht ob dat nicht doch zu klein ist. Ich fürchte fast, dass	
NL2 [v]		

[94]

	..
NL1 [v]	das zu klein ist, der Ratssaal, also das müsste man sich nochmal genauer angucken

[95]

	..
NL1 [v]	mit dem Hausmeister eh, ob das passen würde und dann müssen wir nochmal

[96]

	..	100 [13:24.3]	101 [13:26.3]	102 [13:27.4]
NL1 [v]	nachfragen wie viele Leute wirklich da rein passen. ((onv., 1s))			
NL2 [v]		((onv., 2s))		Nee, in de in de stad

[97]

	..
NL2 [v]	hebben we ook eens een keer voor het ziekenhuisbond een project in Boxmeer

[98]

	103 [13:35.1]	104 [13:37.8]
NL1 [v]	Was dat niet in de (wijk) cultureel centrum?	
NL2 [v]	gepresenteerd. Eh.	Nee, nee, dat was echt in

[99]

	105 [13:44.0]
NL2 [v]	een café in de stad. Ze hebben ((onv., NL, 2s)) Ja achter het café (dan deden we het

[100]

	106 [13:47.8]	107 [13:49.8]
NL1 [v]	Ja.	
NL2 [v]	ook een keer beneden zeg maar).	En ((onv., NL, 0,5s)) is dat ((onv., NL, 1s))

In dit fragment verteld NL1 over locaties die als mogelijke vergaderruimtes voor de Euregioraad geschikt zouden zijn. In S102 stelt NL2 een locatie in het centrum in Boxmeer voor. Uit de interventie van NL2 (S103) blijkt dat hij denkt dat NL2 het over een andere vergaderruimte heeft. In het herstel dat in S104 door NL2 gegeven wordt, wordt duidelijk dat men het hier met een hele andere ruimte te maken heeft. De bevestiging dat hij het herstel van NL2 heeft begrepen, geeft NL1 in S106. Omdat men het hier met een andergeïnitieerde zelfcorrectie te maken heeft zou een bevestiging volgens Rehbein 1984 niet noodzakelijk zijn. In dit fragment wordt door NL1 echter een bevestiging gegeven (S106).

Het volgende tabel vat de stappen van het herstelsysteem van deze type interventie nog een keer samen.

Segment: 98-106

Segment	Stap van het repair-system	Nationaliteit Spreker	Taal
102	Trigger	NL	NL
103	Interventie	NL	NL
104+105	Herstel	NL	NL
106	Bevestiging	NL	NL

Tabel 26: T1: S96-106: Stappen van het herstelpatroon en het taalgebruik

Uit dit tabel blijkt dat het gehele fragment in de moedertaal van de beide sprekers gevoerd wordt. Hierbij is valt op dat NL1 zich op NL2 aanpast: In het begin van het fragment rapporteert hij in het Duits, dus niet in zijn moedertaal. Nadat NL2 echter in het Nederlands begint te spreken past hij zich hierop aan en vervolgt het gesprek in het Nederlands. Vervolgens blijft hij tot segment 152 in het Nederlands; tot er weer een aanleiding door een Duitse medewerker ontstaat om naar het Duits te switchen.

Het herstelpatroon van Rehbein 1984 met de interventie kennis van het werkgebied en het taalgebruik is in de volgende tabel nog een keer samen gevat.

Uiting	Interventie	Herstel/Correctie	Bevestiging
N – N (S)	N – N (H)	N – N (S)	N – N (H)

Tabel 27: Voorbeeld 9 T1: 98-106: Kennis werkgebied als interventie

Opvallend aan bovenstaand fragment is het gehele gebruik van de moedertaal en het bestaan van een bevestiging die volgens Rehbein 1984 niet gemaakt hoeft worden.

7.4.5 Zelfgeïnitieerde zelfcorrectie als interventie bij een receptie probleem

Deze soort interventie is in het corpus tien keer te vinden. Een zelfgeïnitieerde zelfcorrectie gebeurt om te voorkomen dat een uiting niet begrepen wordt (Beerkens 2010): het is dus een preventieve handeling van de spreker. Vóór de hoorder, door middel van een interventie, aan kan geven dat er iets niet begrepen wordt, wordt de zelfcorrectie al door de spreker uitgevoerd. In het volgende fragment gaat het om een gesprek dat D6 in de regio gevoerd heeft. Hierbij maakt hij een fout en verbetert zichzelf onmiddellijk. Het fragment komt uit het tweede transcript van het tweede werkoverleg dat opgenomen werd. Hier is de secretaris aanwezig (NL1) maar maakt geen onderdeel uit in de zelfgeïnitieerde zelfcorrectie.

Voorbeeld 10: Subcorpus T2: 79

[99]

	..	79 [09:53.5]
NL1 [v]	Dat was het eh wat mij betreft. Heb jij nog	iets?
D6 [v]		Nur letzte Woche das Pressegespräch

[100]

	..	
NL1 [v]		
D6 [v]	Mechatronik. Da gab's ja auch vor ein paar Monaten ein Gespräch hier im Kreis	

[101]

	..	
NL1 [v]		
D6 [v]	Wes- Kleve und das gleiche Programm fand dann jetzt beim bei der ERW in	

[102]

	..	80 [10:05.8]
NL1 [v]		
D6 [v]	Wesel statt. Da hat dann das Unternehmen aus den Erfahrungen berichtet aus dem	

Opvallend aan dit fragment dat de zelfgeïnitieerde zelfcorrectie 'in' het woord zelf plaats vindt: D6 bemerkt zijn fout direct en verbeterd zichzelf terwijl hij het foute woord nog niet eens helemaal uitgesproken heeft.

Het herstelpatroon van Rehbein 1984 met de interventie zelfgeïnitieerde zelfcorrectie en het taalgebruik is in de volgende tabel nog een keer samen gevat.

Uiting	Interventie	Herstel/Correctie	Bevestiging
D – D (S)	nvt	D – D (S)	–

Tabel 28: Voorbeeld 10 T2: 79: Zelfgeïnitieerde zelfcorrectie

Uit deze tabel blijkt dat bij een zelfgeïnitieerde zelfcorrectie alleen de spreker aan het woord is en het 'receptieprobleem' zelf oplost. Volgens Rehbein 1984 is er geen bevestiging bij een zelfcorrectie nodig, wat ook in dit fragment te zien is.

7.4.6 Zelfgeïnitieerde andercorrectie als interventie bij een receptie probleem

Deze type interventie is in het corpus een keer te vinden. In het volgende fragment gaat het erover waar een vergadering plaats zal vinden. Het fragment komt uit het eerste transcript van het eerste werkoverleg dat opgenomen werd. Hier is de secretaris aanwezig (NL1) en maakt ook onderdeel uit van de zelfgeïnitieerde andercorrectie.

Voorbeeld 11: Subcorpus T1: 138-141

[142]

..		138 [18:20.2]
NL1 [v]		Dann eh eh verder diese Woche auch wichtig ehm,
D4 [v]		((onv., 2s))
D8 [v]	Rechnungsausschuss geht dann	((onv., 10s praat zachtjes met buurvrouw))

[143]

..	
NL1 [v]	denke ich Technische Overleg majeure Projekte morgen in eh (Trie Horst) (Trie lau)
D4 [v]	
D8 [v]	

[144]

139 [18:31.0]	140 [18:31.8]	141 [18:32.7]	142 [18:34.7]	143 [18:45.5]
NL1 [v]	Gronau.	Andreas en Sjoerd van onze groep	((onv., 5s))	
D2 [v]	(Trie lau)			((onv.,
D4 [v]				(hoest))
D6 [v]	(Trie lau)			
D8 [v]		((onv., 2s))		

In dit fragment wil NL1 zijn medewerkers vertellen waar de volgende vergadering van het 'Technische Overleg Majeure Projekte' plaats zal vinden. Alleen kan hij op dat moment niet op de naam van de stad komen. Aan het eind van segment 138 maakt hij een herstpoging. Deze is echter niet succesvol wat uit de segmenten 139 en 140 blijkt waar D2 en D6 ook een herstpoging maken. Deze wordt vervolgens in S141 door NL1 geaccepteerd. Dit fragment laat dus een mislukte zelfgeïnitieerde zelfcorrectie en vervolgens een succesvolle andercorrectie zien.

Het herstpatroon van Rehbein 1984 met de interventie zelfgeïnitieerde andercorrectie en het taalgebruik is in de volgende tabel nog een keer samen gevat.

Uiting	Interventie	Herstel/Correctie	Bevestiging
N – D (S)	Nvt	N – D (S) D – D (H) D – D (H)	N – N (S)

Tabel 29: Voorbeeld 11 T1: 138-141: Andergeïnitieerde zelfcorrectie.

Opvallend aan dit fragment is dat er meerdere herstpogingen nodig zijn om een wederzijds begrip te bereiken. Omdat men het hier met een andercorrectie te maken heeft, is er volgens Rehbein 1984 een bevestiging nodig, die ook door NL1 gegeven wordt.

7.5. Mogelijkheden tot herstel

De belangrijkste stap van het herstelsysteem is het herstel zelf. Beerkens heeft verschillende manieren kunnen identificeren hoe een herstel gerealiseerd kan worden: door middel van een toelichting, een herhaling, een herformulering, een samenvatting of door middel van een hulpwerkwoord (Beerkens 2010: 210). Het herstel door een herformulering kan in dezelfde taal als de uiting of in de andere taal gerealiseerd worden. Bij een realisatie van de herformulering in de andere taal kan dit in de moedertaal of niet in de moedertaal van de spreker gebeuren.

Bovendien kunnen er na de analyse van dit corpus nog twee categorieën aan het lijst van Beerkens 2010 toegevoegd worden: een verbetering van de spreker door de hoorder en een preventief gebruik van het herstel. Een preventief gebruik betekent dat het herstel gegeven wordt vóór er een receptieprobleem opgetreden is. Men heeft hier dus met een anticiperend herstel te maken.

De verschillende hersteltypes die in het corpus gevonden zijn, zijn in onderstaande tabel samengevat:

Type Herstel	Aantal
Toelichting	17
Herhaling	5
Herformulering in dezelfde taal als de uiting	3
Herformulering in de andere taal	1
- In de moedertaal van de spreker	1

- Niet in de moedertaal van de spreker	0
Samenvatting	2
Herstel door middel van een hulpwerkwoord	0
Verbetering	1
Preventief gebruik van het herstel	3

Tabel 30: Aantal en type herstel in het corpus

Het meest voorkomend type herstel is dat in de vorm van een toelichting. Dit komt 17 keer in het corpus voor. Het type herhaling is in het corpus vijf keer te vinden. De herformulering in dezelfde taal als de uiting komt drie keer in het corpus voor. Van de beide vormen van de herformulering in de andere taal komt de herformulering in de moedertaal één keer voor. De andere vorm van de herformulering en het herstel door middel van een hulpwerkwoord is niet in het corpus te vinden. De verbetering komt één keer voor in het corpus. Het preventief gebruik van het herstel is er drie keer te vinden, de samenvatting komt twee keer voor in het corpus.

Eén reden voor het hoge aantal van het hersteltype toelichting zou weer met de organisatiestructuur van de Euregio Rijn-Waal te maken kunnen hebben: ieder medewerker bij de Euregio heeft zijn eigen expertise en krijgt tijdens het wekelijkse werkoverleg de kans om over zijn werk te rapporteren. Omdat door de secretaris verwacht wordt dat er vragen gesteld worden, is een toelichting een goede manier om iets uit te leggen en begrijpelijk te maken.

In het volgende gedeelte van de analyse zullen de verschillende types van het herstel met behulp van voorbeelden uit het corpus voorgesteld en besproken worden. Ten eerste zal de situatie of context van het desbetreffende fragment nader beschreven worden. Na de toepassing van het herstelsysteem van Rehbein wordt het fragment, waar het receptieprobleem optreedt nader onderzocht en de gebeurtenissen worden stap voor stap uitgelegd zodat er inzicht ontstaat hoe receptieproblemen bij de Euregio Rijn-Waal ontstaan en opgelost worden.

7.5.1. Toelichting als herstel bij een receptieprobleem

Het meest voorkomende herstel bij een receptieprobleem is de toelichting. Dit type herstel is 17 keer in het corpus te vinden. Het navolgende fragment is hetzelfde als in voorbeeld 2. Zoals al eerder gezegd, komt het fragment uit het tweede transcript van het tweede werkoverleg dat opgenomen werd. Hier is de secretaris (NL1) aanwezig en neemt ook actief deel in het gesprek. In het volgende fragment zal duidelijk worden wat er bij het herstel type toelichting gebeurt.

Voorbeeld 12: Subcorpus T2: 182-196

	180 [20:13.6]	181 [20:16.4]	182 [20:17.6]
D3 [v]	(Dat heißt doch für uns)		
D4 [v]			
NL4 [v]	Aber nicht für INTERREG. Und das ist		
D8 [v]	auch.		
D9 [v]	((lachen))		

[226]

	183 [20:20.9]	184 [20:22.0]
NL1 [v]	Das gilt nicht für INTERREG?	
NL4 [v]	nämlich die nächste Überraschung. Ehm.	Das gilt nicht
D8 [v]		

[227]

NL4 [v]	für INTERREG. Eh Wir haben eigene Regelungen gemacht zu Reisekosten und die	
D8 [v]	((onv.,1s)) hat das rausgenommen.	

[228]

NL4 [v]	sind besonders kurz und knapp. Und nach jetziger Auffassung der Prüfbehörde	
D8 [v]		

[229]

	185 [20:35.6]	186 [20:36.3]
NL1 [v]	Ist nicht förderfähig?	
NL4 [v]	gelten auch nur die Regelungen. Alles andere eh	ist eh nicht
D8 [v]	Ja.	

[230]

	187 [20:38.3]	188 [20:40.7]
NL1 [v]	Und dann sind diese Reisekosten also	
NL4 [v]	förderfähig ja Das ist der letzte Sachstand u-nd ehm	
D8 [v]		

[231]

	189 [20:43.7]	
NL1 [v]	überhaupt nicht förderfähig?	Ja.
D4 [v]		
NL4 [v]	Doch, wir dürfen eh ehm wir dürfen mit der Bahn	

[232]

	..
NL1 [v]	
D4 [v]	
NL4 [v]	fahren, wir dürfen mit der Auto fahren, wenn das mit der Bahn nicht geht und

[233]

	190 [20:51.3]	191 [20:53.3]
NL1 [v]	Und auch 1. Klasse und((onv., 0,5s))	
NL4 [v]	Nein, das steht da nicht drin. Also darf das auch nicht.	

[234]

	192 [20:56.1]	193 [21:00.6]
NL1 [v]		Wenn's da steht darf es
D2 [v]	Wenn 1. Klasse da nicht steht.	Ja
D4 [v]	Das kostengünstigste, also ist ja 2. Klasse.	

[235]

	194 [21:02.4]
NL1 [v]	nicht?
NL4 [v]	Was? Ja. Wir haben da schon mal drüber gesprochen, also wenn ehm was es

[236]

	195 [21:10.2]
D2 [v]	Das heißt weil es da nicht steht
NL4 [v]	gilt nur was wir geregelt haben. Sagen die jetzt.

[237]

	196 [21:14.2]
NL1 [v]	Überhaupt nicht gestattet?
D2 [v]	ist es nicht gestattet? Ja. Richtig.
NL4 [v]	Richtig. Aber das müssen dat müssen wir noch klären wie
D8 [v]	Ja:

[238]

	197 [21:20.3]
NL1 [v]	
D2 [v]	Beim andern
NL4 [v]	das so aussieht, das betrifft also insbesondere (Kleingeld) und so
D8 [v]	

[239]

D2 [v]	Programm ist dat dann Ausnahme? Bei EURES darf es nämlich. Da ist das so
---------------	--

In dit fragment weet NL1 niet dat de nieuwe wet niet voor de INTERREG-programma's geldt. De toelichting wordt in dit fragment door NL4 gegeven, de persoon die de informatie over de veranderingen in de wet gaf. Men heeft hier dus met een andergeïnitieerde zelfcorrectie te maken. Omdat het zich hier om een zelfcorrectie handelt, is een bevestiging volgens Rehbein niet meer nodig en komt ook in het transcript niet meer voor. De toelichting van NL4 is echter niet toereikend, omdat het vervolgens tot meer vragen leidt zoals in S188: "Und dann sind diese Reisekosten also überhaupt nicht förderfähig?"(T2:188). De volgende uitleg is nog steeds niet voldoende: het leidt tot de vraag: "Und auch 1. Klasse und" (T2:190). Vervolgens wordt het herstellpatroon van Rehbein nog twee keer doorlopen totdat NL1 wederom na moet vragen of hij iets goed heeft begrepen: "Überhaupt nicht gestattet?" (T2:196). De bevestiging dat NL1 het nu (eindelijk) goed heeft begrepen wordt door NL4 en iets later ook door D2 gegeven (T2:196). Dit fragment geeft heel goed inzicht in de werkcultuur bij de Euregio Rijn-Waal. Als er een probleem ontstaat wordt het zo lang behandeld, tot iedereen het begrepen heeft. In dit geval worden daardoor ook problemen die de nieuwe wetgeving met zich mee brengen duidelijk. Al eerder tijdens het werkoverleg (T2:S154) stelt NL1 vast, dat de nieuwe wet het reizen lastiger maakt omdat men nu niet meer zo goed tijdens een treinreis werken kan, door niet meer in de eerste klas te mogen reizen. In Duitse treinen (vooral in de IC en ICE) is er een groot verschil tussen de eerste en de tweede klas. In de eerste klas is er bijvoorbeeld altijd een WIFI-netwerk en over het algemeen veel meer ruimte, waardoor er dus ook in de trein goed gewerkt kan worden. Het herstellpatroon van Rehbein met het hersteltype toelichting en het taalgebruik is in de volgende tabel nog een keer samengevat.

Segment: 182-196

Segment	Stap van het herstel-system	Nationaliteit Spreker	Taal
182	Trigger	NL	D
183	Interventie	NL	D
184	Uitleg	NL	D
185	Interventie	NL	D
186	Uitleg en Trigger	NL	D
188	Interventie	NL	D
189	Uitleg en Trigger	NL	D
190	Interventie	NL	D
191	Uitleg	NL	D
192	Uitleg	D	D
193	Interventie	NL	D
194	Uitleg en Trigger	NL	D
196	Interventie	NL	D
196	Bevestiging	D	D

Tabel 31: T2: S182-196: Stappen van het herstellpatroon en het taalgebruik

In deze tabel wordt duidelijk dat er meerdere pogingen tot herstel nodig zijn om een wederzijds begrip te kunnen bereiken. Bij de herstellpogingen handelt het zich om twee toelichtingen (S184 en S186), een herformulering in dezelfde taal als de uiting (S189). Met de uitleg in S194 kan uiteindelijk het wederzijds begrip bereikt worden, wat door de bevestiging in S196 blijkt. Het oorspronkelijke herstellpatroon van het receptieverschil met de hersteltype toelichting, het navolgende patroon van Rehbein en het taalgebruik is in de volgende tabel nog een keer samengevat.

Uiting	Interventie	Herstel/Correctie	Bevestiging
D – N (S)	D – N (H)	D – N (S)	-

Tabel 32: Voorbeeld 12: T2: S182-184: Toelichting als herstel bij een receptieprobleem.

Hier wordt wederom duidelijk dat geen stap van het herstelpatroon van Rehbein in de moedertaal gerealiseerd wordt. Uit dit voorbeeld blijkt wederom dat de medewerkers van de Euregio Rijn-Waal geen problemen hebben een receptieprobleem ook zonder hun eigen moedertaal op te kunnen lossen.

7.5.2. Herhaling als herstel bij een receptieprobleem

De herhaling als herstel komt vijf keer voor in het corpus. Naast de toelichting is dit type het meest voorkomende. Door middel van een herhaling kan een uitspraak nog een keer duidelijk worden gemaakt en bevestigd worden. In het navolgende fragment gaat het om een verandering van het Duitse wet over de reiskostenvergoeding (Landesreisekostengesetz). Dit fragment is voorafgaand aan het fragment uit de voorbeelden 2 en 5 en komt ook uit het tweede transcript van het tweede werkoverleg dat opgenomen werd. Hier is de secretaris (NL1) aanwezig een neemt ook actief deel in het gesprek. In het volgende fragment zal duidelijk worden wat er bij het herstel type herhaling gebeurt.

Voorbeeld 13: Subcorpus T2: 141-148

[201]

	..	140 [18:04.1]141 [18:05.0]
NL1 [v]		((lachen))
D4 [v]		Gut.
D8 [v]	Landesreisekostengesetz hat sich geändert.	Und ist die Frage, ist die Frage

[202]

	..	
NL1 [v]		
D8 [v]	man durfte vorher immer eh Dienstfahrten über 150 Kilometer in der 1. Klasse	

[203]

	..	142 [18:15.8]
NL1 [v]		
D8 [v]	eh wahrnehmen aber das darf nicht mehr. Also dahingehend hat sich das geändert	

[204]

	..	
D8 [v]	und eine organisatorische Sache: eigentlich kommt die von Dieter. Es scheint in	

[205]

	..
D8 [v]	der letzten Zeit sehr schwierig zu sein, wenn die Mülltonnen leer sind, dass die

[206]

	..
D8 [v]	mit nach unten genommen werden, obwohl Leute da vorbeilaufen, also wär ganz

[207]

	..
D8 [v]	nett, wenn man eben guckt und die mitnimmt und wenn man schon drei

[208]

	..	143 [18:37.4]
NL1 [v]		Ich hab eben '
D8 [v]	mitnimmt, dann sollte man die anderen zwei auch noch eben holen.	

[209]

	..
NL1 [v]	ne kurze Nachfrage Landesreisekostengesetzänderung. Darf das jetzt überhaupt

[210]

	..	144 [18:43.0]	145 [18:45.0]	146 [18:46.3]
NL1 [v]	nicht mehr oder?			
D4 [v]				gar nicht mehr.
NL4 [v]				Nur unter besonders besonderen
D8 [v]	Die 1. Klasse darf gar nicht mehr.			

[211]

	..	147 [18:48.3]
D4 [v]		
NL4 [v]	Umständen. 300 Vermerke und gehbehindert und alles.	
D8 [v]	Ja, ((onv., D, 0,5)) gehbehindert ((onv., D, 0,5)) generell ein ((onv.,	

[212]

	..	148 [18:52.2]	149 [18:58.8]	150 [19:00.4]
NL1 [v]	Achso.			Und jetzt?
D2 [v]				((onv., 0,5s))
NL4 [v]				
D5 [v]				Guten Tag (gaat naar buiten en begroet sollicitant)
D8 [v]	D, 0,5)).			

[213]

	151 [19:06.1]
NL1 [v]	((onv., 1,8s))
D2 [v]	vergessen. Du darfst dann nicht fahr'n. Du darfst dann einfach nicht fahr'n.

[214]

	152 [19:10.3]	153 [19:13.6]	154 [19:16.2]
NL1 [v]	Mhmm. Lästig.		
D8 [v]		Wat lästig.	
NL7 [v]			Kun je niet werken. Kun je niet werken onderweg.

NL1 maakt in dit fragment duidelijk dat hij onzeker is over de verandering van de wet over de reiskostenvergoeding. Dit blijkt uit het navragen: "Ich hab eben 'ne kurze Nachfrage Landesreisekostengesetzänderung. Darf das jetzt überhaupt nicht mehr, oder?" (T2: S143). D8, de medewerkster die de verandering bekend heeft gemaakt, realiseert het herstel in de vorm van een herhaling: „Die 1. Klasse darf gar nicht mehr“ (T2: S144). Bovendien worden nog twee herstpogingen door twee andere medewerkers tegelijkertijd gerealiseerd: in S146 door D4 en NL4: "gar nicht mehr" en "Nur unter besonders besonderen Umständen. 300 Vermerke und gehbehindert und alles".

Men heeft het hier dus met een andergeïnitieerde zelf- en andercorrectie te maken. Volgens Rehbein is een bevestiging alleen bij een andercorrectie nodig. Ondanks het feit dat er een zelfcorrectie plaatsvindt, wordt door realisatie van de andercorrectie ook een bevestiging gedaan.

Het herstellpatroon van Rehbein (1984) met het herstel type herhaling en het taalgebruik is in de volgende tabel nog een keer samengevat.

Segment: 141-148

Segment	Stap van het herstel-system	Nationaliteit Spreker	Taal
141	Trigger	D	D
143	Interventie	NL	D
144	Herstel Herhaling	D	D
145	Herstel Herhaling	D	D
145	Herstel Toelichting	NL	D
148	Bevestiging	NL	D
150	Interventie	NL	D
151	Herstel	D	D
152	Bevestiging	NL	D

Tabel 33: T2: S141-148: Stappen van het herstellpatroon en het taalgebruik

Uit dit tabel blijkt wederom dat er bij de Euregio Rijn-Waal vaak meerdere herstellen gerealiseerd worden voor er een wederzijds begrip bereikt kan worden. In dit geval zou men kunnen zeggen dat de herstpoging in S145 een aanvullende functie als een soort bevestiging hebben. Het zou hier erom

kunnen gaan 100% zeker te zijn dat NL1 alles in zijn geheel begrepen heeft. Ook wordt duidelijk dat zich het hele herstellpatroon van Rehbein geheel in het Duits afspeelt.

Het oorspronkelijke herstellpatroon van het receptieverschil met de herstelltype herhaling, het navolgende patroon van Rehbein en het taalgebruik is in de volgende tabel nog een keer samengevat.

Uiting	Interventie	Herstel/Correctie	Bevestiging
D – D (S)	N – D (H)	D – D (S) D – D (H) N – D (H)	N – D (H)

Tabel 34: Voorbeeld 13: T2: S141-148: Herhaling als herstel bij een receptieprobleem.

Hier wordt wederom duidelijk dat niet alle stappen van het herstellpatroon van Rehbein (1984) in de moedertaal gerealiseerd worden. We hebben hier dus weer met een voorbeeld te maken waar een receptieprobleem ook in de andere taal opgelost wordt.

7.5.3. Herformulering in dezelfde taal als de uiting bij een receptieprobleem

Dit type herstel is in het corpus drie keer te vinden. Zoals in voorbeeld 4 al beschreven gaat het in het volgende fragment gaat het om het belastingspreekuur, een service van de Euregio Rijn-Waal. Het fragment komt uit het eerste transcript van het eerste werkoverleg dat opgenomen werd. Hier is de secretaris aanwezig (NL1) maar maakt geen onderdeel uit in het herstellpatroon van Rehbein.

Voorbeeld 14: Subcorpus T1: 297-308

[231]

	294 [27:49.5] 295 [27:50.2]	296 [27:52.2] 297 [27:54.2]
NL1 [v]	En moeten we dat dan volgende week doen? Kijk	
NL6 [v]	twint-	tig?
D5 [v]	Twintig of zo, ja. Ja.	

[232]

	298 [27:58.5]
NL1 [v]	op zich
NL6 [v]	Dan hebben dan hebben die mensen van de belastingdienst zelf wel wat meer

[233]

	299 [28:02.2]	300 [28:03.6]	301 [28:05.1]
NL1 [v]	Eben.	((onv., NL, 1,5s))	((onv., NL, 1,5s))
NL6 [v]	tijd natuurlijk. Maar daar zijn er ook minder.	((onv., NL, 1,5s))	((onv., NL, 2s))
D8 [v]	Durch die Termine		

[234]

	302 [28:07.3] 303 [28:07.8]		
NL1 [v]			
NL6 [v]	Ja maar dan zijn er meer adviseurs dat bedoel ik		
D8 [v]	komen die doch nicht zusammen		

[235]

	304 [28:11.3]	305 [28:12.1]	306 [28:14.5]
NL1 [v]	Dat met volgende keer		Ja.
NL6 [v]	eigenlijk	Ja. Volgende week zijn we met twee tafels	en dan de

[236]

	307 [28:19.4]		
NL1 [v]			
NL6 [v]	Duitse en dan moet dan gewoon of zes of zeven ((onv., NL, 1s)) of of		
D5 [v]	of dan van de		

[237]

	308 [28:22.9] 309 [28:23.4]		
NL1 [v]	Nee?		
D5 [v]	deutsche Finanzamt iemand komt. Maar ik denk van niet.		Nee, die heeft

Zoals al eerder vastgesteld wordt de interventie door D6 in S301 gerealiseerd en het blijkt een inhoudelijke vraag te zijn die niets met taalkennis te maken heeft. In het herstel herformuleert NL6 haar uiting om precies duidelijk te maken wat zij bedoelt (S303). Een reden waarom zij hier ook in haar moedertaal blijft spreken zou kunnen zijn dat zij ook begrijpt dat dit geen taalprobleem is en zij haar collega goed genoeg kent om dit in te kunnen schatten.

In dit fragment ligt weer een geval van een andergeïnitieerde zelfcorrectie voor. Daarom is volgens Rehbein ook geen bevestiging noodzakelijk. De volgende tabel vat het herstell patroon en het taalgebruik nog eens samen.

Segment: 297-306

Segment	Stap van het herstel-system	Nationaliteit Spreker	Taal
299	Trigger	NL	NL
301	Interventie	D	D
303	Herstel	NL	NL
305+306	Trigger	NL	NL
306/307	Interventie	N.v.t.	N.v.t.
307	Herstel	D	N

Tabel 35: T1: S297-306: Stappen van het herstell patroon en het taalgebruik

Uit dit voorbeeld blijkt dat de medewerkers van de Euregio Rijn-Waal zelfbewust met de verschillende talen omgaan en het gewend zijn om (receptie)problemen ook in de andere taal op te lossen. Soms, zoals in dit voorbeeld, kiezen de medewerkers bewust voor hun eigen taal.

Het oorspronkelijke herstelpatroon van het receptieverschil met de herformulering in dezelfde taal als de uiting als herstel, het navolgende patroon van Rehbein en het taalgebruik is in de volgende tabel nog een keer samengevat.

Uiting	Interventie	Herstel/Correctie	Bevestiging
N – N (S)	D - D (H)	NL – NL (S)	-

Tabel 36: Voorbeeld 14: T1: 299-303 Herformulering in dezelfde taal als de uiting als herstel bij een receptieprobleem.

In deze tabel wordt het klassieke herstelpatroon toegepast op receptieve meertaligheid duidelijk. De spreker maakt een uiting in de ene taal waarin een onderdeel dat door de hoorder niet begreep. Dit wordt dan door de interventie duidelijk die in de moedertaal van de hoorder gerealiseerd wordt. Met het herstel vindt dan wederom een code-switching plaats zodat het herstel in de moedertaal van de spreker gerealiseerd worden kan.

7.5.4. Herstel als Herformulering in de andere taal als de uiting

Dit type herstel komt in twee vormen voor: in de moedertaal van de spreker en niet in de moedertaal van de spreker. De tweede vorm is in het corpus bij de Euregio Rijn-Waal niet te vinden. Het volgende fragment gaat dus over een herformulering in de andere taal als de uiting in de moedertaal van de spreker. Dit is in het corpus één keer te vinden. Zoals in voorbeeld 6 (7.4.2) beschreven, gaat het in het volgende voorbeeld gaat om een lijst van vertalers die goedgekeurd is. Het fragment komt uit het eerste transcript van het eerste werkoverleg dat opgenomen werd. Hier is de secretaris aanwezig (NL1) en maakt ook onderdeel uit in het herstelpatroon van Rehbein.

Voorbeeld 15: Subcorpus T1: 601-628

[438]

	600 [46:53.7]	601 [46:55.1]	602 [46:56.8]
NL1 [v]	helemaal duidelijk. Dat was het?		Jij had verder niks?
NL4 [v]			Ik heb nog, ik heb nog
NL6 [v]		Mhm.	

[439]

	603 [46:59.4]
NL1 [v]	Ja.
NL4 [v]	een vraagje. We hebben het laatst een lijst gekregen met alle vertalers eh even het

[440]

604 [47:06.7]

NL1 [v]

NL4 [v] vraagje aan Andreas en Andrea hoe daar nou precies de gang van zaken is. Wij

[441]

NL4 [v] moeten die lijst van boven naar beneden afwerken? En als de ene niet kan

[442]

605 [47:15.2]

NL4 [v] bijvoorbeeld, dan nemen we de volgende?

D6 [v]

Dat zou een volgorde kunnen zijn. Ehm we

[443]

D6 [v] hebben dat gedaan om te voldoen aan de aansprekingsvoorwaarden, ehm dat

[444]

D6 [v] betekent als je een goede ervaring hebt met iemand dan kun je die ook weer kiezen

[445]

606 [47:32.7]

NL4 [v]

Mhm, wacht

D6 [v] ook al is die misschien een cent of twee duurder dan de goedkoopste.

[446]

607 [47:36.9]

NL4 [v] dat begrijp ik even niet. We hebben een lijst met met met vijf mensen. Of zes,

D6 [v]

Zes.

[447]

609 [47:40.7] 610 [47:41.2]

611 [47:43.6] 612 [47:44.7]

NL4 [v] die zijn om prijzen gevraagd we moeten die dus gebruiken?

D6 [v]

Ja.

Ja.

D8 [v]

Die fünf,

[448]

D8 [v] aber du hast ja auch noch qualitative Unterschiede. Du weißt jetzt wer rechtlich

[449]

	613 [47:50.1]	614 [47:51.6]	615 [47:53.6]
NL4 [v]	Maar als,		
D6 [v]	Ja.		
D8 [v]	besser übersetzen kann, wer gesundheitstechnisch besser übersetzen kann. aber aus		

[450]

	616 [47:57.0]		
NL1 [v]	Dat is dus een lijst		
NL4 [v]	Ok. Ja.		
D8 [v]	dieser Liste darfst du auch den nehmen, der einen Cent teurer ist.		

[451]

	617 [48:00.7] 618 [48:01.6]		
NL1 [v]	van vertalers waarvan je dus uit kunt kiezen.		
NL4 [v]	Ja. Ja. Ja, maar uit moet kiezen begrijp		
D8 [v]	Ja.		

[452]

	619 [48:06.3]	620 [48:08.3]
NL4 [v]	ik het. Goed. Want die zijn gevraagd.	
D6 [v]	Nou, stel, stel je stel dat niemand uit die lijst	
D8 [v]	Nein, du kannst	

[453]

	621 [48:11.9]	622 [48:14.4]
NL4 [v]	Ja maar dat komt nooit voor. Ja.	
D6 [v]	zou kunnen dan zou je ook een nieuwe ver- mogen vragen.	
alle [v]	((onv., 2s))	

[454]

	623 [48:16.4] 624 [48:17.3]	
NL4 [v]	Ok.	
D6 [v]	Dat is gewoon dat hebben we gedaan om te voorkomen dat we steeds meer	

[455]

	625 [48:22.6]	626 [48:24.1]
NL4 [v]	Ja, ja. ((onv., NL, 0,5s)) Ja.	
D6 [v]	nieuwe moeten eh	
D8 [v]	Dat is das gleiche wie mit dem	

[456]

	627 [48:26.1]	
NL4 [v]	Ja. Mhm. Mhm.	
D8 [v]	Büromaterial. Wenn ich jetzt von 'ner anderen Firma was bestelle, was günstiger ist,	

[457]

NL4 [v]
D8 [v] ich hab ja auch die allgemeine Ausschreibung da liegen, wodrauf ich mich allgemein

[458]

628 [48:34.0] 629 [48:37.5]
NL4 [v] Ja. Ok. Nee, omdat er dus zes of zo opstaan dan eh, dan eh ok. En die
D8 [v] stützen kann. Ja.

[459]

630 [48:41.9] 631 [48:43.9]
NL1 [v] Goed. Dat was het? Nou
NL4 [v] worden ook van goedkoper naar duurder besteld. Ok.
D8 [v] Ja.

[460]

NL1 [v] dan wens ik iedereen een fijne week!

De onzekerheid van NL4 wordt duidelijk door de interventie in S606. Tot S611 probeert NL4 precies erachter te komen hoe de regeling met de nieuwe lijst werkt. In S612 wordt door D8 een herstel gerealiseerd in de vorm van een herformulering in de andere taal als de uiting. Zoals al eerder vastgesteld spreekt D8 bijna uitsluitend in haar eigen moedertaal. In deze uiting dus ook. We hebben dus met een herformulering in de andere taal als de uiting in de moedertaal van de spreker te maken. Met deze herformulering probeert D8 duidelijk te maken wat bij deze lijst van belang is, namelijk dat iedere vertaler op deze lijst ingehuurd mag worden, ook al is deze iets duurder dan een andere vertaler die ook op de lijst staat. Dit herstel lijkt echter niet genoeg te zijn omdat het herstellpatroon van Rehbein nog meervoudig doorlopen wordt, totdat er in S628 een wederzijds begrip bereikt kan worden.

In dit fragment heeft men met een andergeinitieerde zelfcorrectie te maken, waardoor een bevestiging volgens Rehbein 1984 noodzakelijk is en ook hier te vinden is. Er zijn in dit patroon meerdere bevestigingen te vinden. Het herstellpatroon is in dit geval pas afgesloten, nadat er geen verdere interventies meer gedaan worden.

Het volgende tabel vat alle stappen van dit herstel nog een keer samen:

Segment: 601-628

Segment	Stap van het herstel-system	Nationaliteit Spreker	Taal
601	Trigger	NL	NL
602	Interventie	NL	NL
605	Herstel en Trigger	D	NL
606	Interventie	NL	NL
607	Herstel	D	NL

608	Interventie	NL	NL
609	Bevestiging	D	NL
610	Interventie	NL	NL
611	Bevestiging	D	NL
612	Herstel	D	D
614	Interventie	NL	NL
615	Herstel	D	D
616	Bevestiging	NL	NL
616	Trigger en Herstel	NL	NL
617	Bevestiging	NL	NL
618	Interventie	NL	NL
619-621	Herstel	D	NL
621-622	Bevestiging	NL	NL
624	Herstel	D	NL
625-626	Bevestiging	NL	NL
626	Herstel	D	D
627	Bevestiging	NL	NL
627	Herstel	D	D
628	Bevestiging	NL	NL

Tabel 37: T1: S601-628: Stappen van het herstelpatroon en het taalgebruik

In deze tabel wordt duidelijk dat het herstelpatroon van Rehbein meerdere keren doorlopen wordt voor er wederzijds begrip bereikt wordt. Opvallend is ook dat hier meerdere keren gebruik van receptieve meertaligheid gemaakt wordt en dat zelfs NL4 zijn eigen moedertaal blijft spreken. Uit de transcripten blijkt dat NL4 ook vaak in het Duits spreekt en daarbij geen moeite met de Duitse taal heeft. Het is dus opvallend dat hij in een situatie waarin hij iets niet begrijpt toch voor zijn moedertaal kiest.

Het oorspronkelijke herstelpatroon van Rehbein met het herstel herformulering in een andere taal als de uiting en het taalgebruik is in de volgende tabel nog een keer samengevat.

Uiting	Interventie	Herstel/Correctie	Bevestiging
D – N (S)	N – N (H)	D – D (S)	N – N (H)

Tabel 38: Voorbeeld 15: T1:612-616 Herformulering in de andere taal als de uiting van de spreker als herstel bij een receptieprobleem.

In het begin van dit fragment wordt nog niet van receptieve meertaligheid gebruik gemaakt. Hier wordt door de spreker (S) nog ervoor gekozen om in het Nederlands te spreken, dus niet in de eigen moedertaal. Ongeveer op de helft van dit fragment wordt er ook door andere sprekers voor de eigen moedertaal gekozen. Dit kan ermee te maken hebben dat het makkelijker is zich in zijn moedertaal uit te drukken en niet in een andere taal, één van de hoofdredenen voor het gebruik van receptieve meertaligheid. Het kan er echter ook mee te maken hebben dat de spreker (D8) in de meeste gevallen voor de moedertaal kiest en daardoor sneller gebruik van receptieve meertaligheid gemaakt kan worden, als de Nederlandse sprekers ook hun moedertaal gaan spreken.

7.5.5. Samenvatting als herstel bij een receptieprobleem

De samenvatting als type herstel komt in het corpus twee keer voor. Het volgende fragment gaat over het belastingspreekuur van de Euregio Rijn-Waal. In de segmenten voor dit fragment gaat het erom de pers uit te nodigen een kijkje achter de schermen van het belastingspreekuur te nemen en ook met de adviseurs te kunnen praten. Er is echter het probleem dat er twee spreekuren plaats zullen vinden. Een spreekuur op de 20^e van de maand en een spreekuur op de 30^e van de maand. Het tweede spreekuur op de 30^e is echter een extra spreekuur dat alleen plaats zal vinden als de 20 afspraken, die op de 20^e plaats kunnen vinden vol zijn. Het is dus niet de bedoeling om de 30^e als spreekuur in de krant vooraf te publiceren omdat het alleen voor het geval is, dat mensen op de 20^e niet meer terecht kunnen en toch hulp nodig hebben. In het volgende fragment gaat het erom dat er al 20 aanmeldingen voor de 20^e zijn. Dit zorgt echter voor verwarring bij een medewerkster. Het fragment komt uit het eerste transcript van het eerste werkoverleg dat opgenomen werd. Hier is de secretaris (NL1) aanwezig maar maakt geen onderdeel uit in het herstelpatroon van Rehbein.

Voorbeeld 16: Subcorpus T1: 341-345

[270]

	339 [30:48.8]	340 [30:49.6]	341 [30:52.7]	342 [30:54.3]	343 [30:56.4]
NL1 [v]		Und du bist schon bei 20	jetzt?	((onv., NL, 2s))	
D3 [v]				((onv., D, 1s))	
D4 [v]	Ach so.				Wie jetzt
D5 [v]	Anfragen.		Ich bin schon bei 20 ja. Dreizehn		((onv.,

[271]

	344 [30:58.9]	345 [31:00.9]	346 [31:05.0]	347 [31:10.4]	348 [31:12.4]
NL3 [v]			Der, der ehm		
NL6 [v]			((onv. NL, 5s))		
D3 [v]		((onv., D, 2s))			Ja.
D4 [v]	beim 20?		Ach so ja, achso. Ahh.		
D5 [v]	D, 2s))				
D8 [v]	20 am 20.				

In dit fragment maakt D4 in S343 duidelijk dat zij iets niet begrepen heeft: 'Wie jetzt beim 20.?' Het is duidelijk dat zij niet begrijpt dat er al 20 aanmeldingen voor de 20^e van deze maand zijn. D8 realiseert het herstel in S344 door middel van een samenvatting: '20 am 20.'. In dit fragment heeft men met een andergeïnitieerde andercorrectie te maken, waardoor een bevestiging volgens Rehbein noodzakelijk is en ook hier te vinden is.

De volgende tabel vat alle stappen van dit herstel nog een keer samen:

Segment: 341-345

Segment	Stap van het herstel-systeem	Nationaliteit Spreker	Taal
341	Trigger	D	D
343	Interventie	D	D
344	Herstel	D	D
345	Bevestiging	D	D

Tabel 39: T1: S341-345: Stappen van het herstellpatroon en het taalgebruik

Dit fragment wordt helemaal in de moedertaal van de sprekers gerealiseerd. De reden hiervoor kan zijn dat er alleen Duitse medewerkers betrokken zijn. Bovendien lijken D4 en D8 een voorkeur voor hun eigen moedertaal te hebben. Dit is in het gehele corpus te zien. Beide medewerkers maken geen gebruik van het Nederlands, dus blijven volledig hun moedertaal spreken. Ook tijdens de stage was dit te observeren.

Het herstellpatroon van het receptieverschil met de samenvatting als herstel, het navolgende patroon van Rehbein en het taalgebruik is in de volgende tabel nog een keer samengevat.

Uiting	Interventie	Herstel/Correctie	Bevestiging
D – D (S)	D – D (H)	D – D (S2)	D – D (H)

Tabel 40: Voorbeeld 16: T1: 341-345 Samenvatting als herstel bij een receptieprobleem

In dit fragment wordt ervoor gekozen om in de moedertaal te spreken. Wat hier wel opvalt, is dat het herstel niet door de spreker gedaan wordt, die de trigger veroorzaakt heeft, maar door een andere medewerker van de ERW. Dit wordt door alle medewerkers geaccepteerd. Dat is aan het ontbreken van een reactie hierop te zien. Zouden medewerkers het hier niet mee eens zijn, dan zou er de een of andere vorm van interventie plaats gevonden hebben. Dit is hier niet het geval, waardoor men kan concluderen dat dit voor de medewerkers normaal is.

7.5.6. Preventief herstel als herstel bij een receptieprobleem

Dit type herstel is niet in het corpus van Beerkens (2010) maar wel drie keer in dit corpus te vinden. Tijdens het analyseren en opsporen van het herstelsysteem van Rehbein is deze vorm van herstel meervoudig te voorschijn gekomen, maar kon in eerste instantie echter niet in de bestaande categorieën geplaatst worden. Na nader onderzoek bleek dit type herstel een anticiperende handeling te zijn, waarmee de medewerkers van de ERW een receptieprobleem probeerden te voorkomen. Ondanks dat dit een preventief gebruik van een herstel is, wordt het herstellpatroon van Rehbein doorlopen. In het volgende fragment spreekt NL1 over waar de verschillende commissies van de ERW de volgende keer bijeen gaan komen. Bij de tweede commissie aarzelt hij een klein moment, waardoor het herstelsysteem van Rehbein doorlopen wordt. Deze kleine pauze of aarzeling duurt maar zeventienhonderdste van een seconde, maar is voldoende om een herstel te veroorzaken.

Voorbeeld 17: Subcorpus T1: 126-128

[135]

NL1 [v] Goed. Commissies is zover geregeld. We vergaderen met de commissies zijn

[136]

127 [17:48.0]

NL1 [v] allemaal buiten de deur, hier of ergens op locatie. Commissie Grensoverschrijdende

[137]

NL1 [v] Verstandhouding is hier de Liburna bekijken in Millingen. Commissie voor

[138]

128 [17:56.7]

129 [17:58.7]

130 [18:00.7]

NL1 [v] Economie gaat de Kamer van Koophandel bekijken in Arnhem. En de Commissie
D6 [v] Kamer

Het patroon van Rehbein begint in S126 en zet in S127 voort. Aan het eind van dit segment maakt NL1 een hele kleine pauze, die als interventie beschouwd kan worden. Een andere mogelijkheid is een non-verbale interventie, dus dat iemand non-verbaal laat merken dat hij of zij iets niet begrijpt. Het herstel wordt dan door NL1 zelf, maar ook door D6 gegeven. Dit is dus een voorbeeld van een gelijktijdige zelfgeïnitieerde zelf- en andercorrectie. De bevestiging die volgens Rehbein in een geval van een andercorrectie noodzakelijk is, valt in dit geval met de zelfcorrectie van NL1 samen.

De volgende tabel vat de stappen van het herstelsysteem van dit type interventie nog een keer samen.

Segment: 126-128

Segment	Stap van het herstel-systeem	Nationaliteit Spreker	Taal
127	Trigger	NL	NL
127/128	Interventie	N.v.t.	N.v.t.
128	Herstel	NL D	NL NL
128	Bevestiging	NL	NL

Tabel 41: T1: S126-128: Stappen van het herstelpatroon en het taalgebruik

Zoals in voorbeeld 7 wordt het herstelsysteem van Rehbein 1984 bijna uitsluitend in de moedertaal gerealiseerd. Alleen het herstel van D6 wordt niet in de moedertaal gerealiseerd. Dit kan met de locatie van de commissievergadering te maken hebben: de Kamer van Koophandel in Arnhem. Kamer van Koophandel is een institutioneel begrip en wordt dus niet vertaald, ook al bestaat er een vertaling voor.

Het herstelpatroon van Rehbein 1984 met de interventie geen interventie door een pauze en het taalgebruik is in de volgende tabel nog een keer samengevat.

Uiting	Interventie	Herstel/Correctie	Bevestiging
N – N (S)	N.v.t.	N – N (S) D – N (H)	N – N (S)

Tabel 42: Voorbeeld 17 T1: 126-128 Preventief herstel bij een receptieprobleem

De zelfgeïnitieerde zelfcorrectie en de zelfgeïnitieerde andercorrectie vallen ook in dit fragment samen. Daardoor is volgens Rehbein ook weer een bevestiging nodig, die hier ook door de spreker gegeven wordt.

7.5.7. Verbetering als herstel bij een receptieprobleem

Het laatste type herstel dat in dit corpus geïdentificeerd kan worden is de verbetering. Dit type herstel komt een keer in het corpus voor. Zoals in de eerdere voorbeelden 6 en 15 (7.4.2. en 7.5.4.) gaat het om de lijst van vertalers die goedgekeurd. Het fragment komt uit het eerste transcript van het eerste werkoverleg dat opgenomen werd. Hier is de secretaris aanwezig (NL1) en maakt ook onderdeel uit in het herstelpatroon van Rehbein.

Voorbeeld 18: Subcorpus T1: 601-628

[438]

	600 [46:53.7]	601 [46:55.1]	602 [46:56.8]
NL1 [v]	helemaal duidelijk. Dat was het?	Jij had verder niks?	
NL4 [v]			Ik heb nog, ik heb nog
NL6 [v]		Mhm.	

[439]

	603 [46:59.4]
NL1 [v]	Ja.
NL4 [v]	een vraagje. We hebben het laatst een lijst gekregen met alle vertalers eh even het

[440]

	604 [47:06.7]
NL1 [v]	
NL4 [v]	vraagje aan Andreas en Andrea hoe daar nou precies de gang van zaken is. Wij

[441]

NL4 [v]	moeten die lijst van boven naar beneden afwerken? En als de ene niet kan
---------	--

[442]

.. 605 [47:15.2]

NL4 [v]	bijvoorbeeld, dan nemen we de volgende?
D6 [v]	Dat zou een volgorde kunnen zijn. Ehm we

[443]

..

D6 [v]	hebben dat gedaan om te voldoen aan de aansprekingsvoorwaarden, ehm dat
--------	---

[444]

..

D6 [v]	betekent als je een goede ervaring hebt met iemand dan kun je die ook weer kiezen
--------	---

[445]

.. 606 [47:32.7]

NL4 [v]	Mhm, wacht
D6 [v]	ook al is die misschien een cent of twee duurder dan de goedkoopste.

[446]

.. 607 [47:36.9]608 [47:37]

NL4 [v]	dat begrijp ik even niet. We hebben een lijst met met met vijf mensen.	Of zes,
D6 [v]		Zes.

[447]

.. 609 [47:40.7]610 [47:41.2] 611 [47:43.6]612 [47:44.7]

NL4 [v]	die zijn om prijzen gevraagd	we moeten die dus gebruiken?
D6 [v]	Ja.	Ja.
D8 [v]		Die fünf,

[448]

..

D8 [v]	aber du hast ja auch noch qualitative Unterschiede. Du weißt jetzt wer rechtlich
--------	--

[449]

.. 613 [47:50.1] 614 [47:51.6] 615 [47:53.6]

NL4 [v]	Maar als,
D6 [v]	Ja.
D8 [v]	besser übersetzen kann, wer gesundheitstechnisch besser übersetzen kann. aber aus

[450]

.. 616 [47:57.0]

NL1 [v]	Dat is dus een lijst
NL4 [v]	Ok. Ja.
D8 [v]	dieser Liste darfst du auch den nehmen, der einen Cent teurer ist.

[451]

..		617 [48:00.7]618 [48:01.6]
NL1 [v]	van vertalers waarvan je dus uit kunt kiezen.	
NL4 [v]		Ja. Ja. Ja, maar uit moet kiezen begrijp
D8 [v]		Ja.

[452]

..		619 [48:06.3]	620 [48:08.3]
NL4 [v]	ik het. Goed. Want die zijn gevraagd.		
D6 [v]		Nou, stel, stel je stel dat niemand uit die lijst	
D8 [v]		Nein, du kannst	

[453]

..		621 [48:11.9]	622 [48:14.4]
NL4 [v]		Ja maar dat komt nooit voor. Ja.	
D6 [v]	zou kunnen dan zou je ook een nieuwe ver-	mogen vragen.	
alle [v]			((onv., 2s))

[454]

623 [48:16.4]624 [48:17.3]		
NL4 [v]	Ok.	
D6 [v]	Dat is gewoon dat hebben we gedaan om te voorkomen dat we steeds meer	

[455]

..		625 [48:22.6]	626 [48:24.1]
NL4 [v]		Ja, ja. ((onv., NL, 0,5s))Ja.	
D6 [v]	nieuwe moeten eh		
D8 [v]		Dat is das gleiche wie mit dem	

[456]

..		627 [48:26.1]
NL4 [v]		Ja. Mhm. Mhm.
D8 [v]	Büromaterial. Wenn ich jetzt von 'ner anderen Firma was bestelle, was günstiger ist,	

457]

..		
NL4 [v]		
D8 [v]	ich hab ja auch die allgemeine Ausschreibung da liegen, wodrauf ich mich allgemein	

[458]

..		628 [48:34.0]	629 [48:37.5]
NL4 [v]		Ja. Ok. Nee, omdat er dus zes of zo opstaan dan eh, dan eh ok. En die	
D8 [v]	stützen kann.		Ja.

[459]

630 [48:41.9]631 [48:43.9]	
NL1 [v]	Goed. Dat was het? Nou
NL4 [v]	worden ook van goedkoper naar duurder besteld. Ok.
D8 [v]	Ja.

[460]

NL1 [v]	dan wens ik iedereen een fijne week!
---------	--------------------------------------

In dit voorbeeld wordt duidelijk dat NL4 de nieuwe procedures voor het inhuren van een vertaler nog niet helemaal begrepen heeft. Nadat D6 in S605 een toelichting geeft over deze procedure, is NL4 er nog steeds onzeker over wat uit zijn interventie in S606 blijkt: "Mhm, wacht dat begrijp ik even niet. We hebben een lijst met vijf mensen." (T1: S606). Het herstel vindt in S607 plaats: hierbij wordt NL4 door D6 verbeterd. Deze verbetering wordt door NL4 meteen geaccepteerd en hij herhaalt zijn vraag. Het patroon van Rehbein wordt vervolgens nog meerdere keren doorlopen, onder meer met pogingen tot herstel in de vorm van toelichtingen, een samenvatting en een herformulering (zie voorbeeld 15).

De volgende tabel vat alle stappen van dit herstel nog een keer samen:

Segment: 601-628

Segment	Stap van het herstel-systeem	Nationaliteit Spreker	Taal
601	Trigger	NL	NL
602	Interventie	NL	NL
605	Uitleg/Trigger	D	NL
606	Interventie	NL	NL
607	Repair	D	NL
608	Interventie	NL	NL
609	Bevestiging	D	NL
610	Interventie	NL	NL
611	Bevestiging	D	NL
612	Uitleg	D	D
614	Interventie	NL	NL
615	Uitleg	D	D
616	Bevestiging	NL	NL
616	Trigger/Uitleg	NL	NL
617	Bevestiging	NL	NL
618	Interventie	NL	NL
619-621	Uitleg	D	NL
621-622	Bevestiging	NL	NL
624	Uitleg	D	NL
625-626	Bevestiging	NL	NL
626	Uitleg	D	D
627	Bevestiging	NL	NL
627	Uitleg	D	D
628	Bevestiging	NL	NL

Tabel 43: T1: S601-628: Stappen van het herstellpatroon en het taalgebruik

In deze tabel wordt duidelijk dat het herstelpatroon van Rehbein meerdere keren doorlopen wordt voor er wederzijds begrip bereikt wordt. Opvallend is ook dat hier meerdere keren gebruik van receptieve meertaligheid gemaakt wordt en dat NL4 zijn eigen moedertaal blijft spreken. Uit de transcripten blijkt dat NL4 ook elders vaak in het Duits spreekt en daarbij geen moeite met de Duitse taal heeft. Het is dus opvallend dat hij in een situatie waarin hij iets niet begrijpt toch voor zijn moedertaal kiest.

Het oorspronkelijke herstelpatroon van Rehbein 1984 met het herstel verbetering en het taalgebruik is in de volgende tabel nog een keer samengevat.

Uiting	Interventie	Herstel/Correctie	Bevestiging
D – N (S)	N – N (H)	D – N (S)	N – N (H)

Tabel 44: Voorbeeld 18 T1: 605-608 Samenvatting als herstel bij een receptieprobleem

Uit deze tabel blijkt dat het patroon van Rehbein volledig in het Nederlands doorlopen wordt. Pas later in het fragment wordt door andere medewerkers ervoor gekozen om zich ook in de eigen moedertaal te uiten. In dit geval is de NL4 (de hoorder) degene die ervoor kiest om in zijn moedertaal te blijven spreken ook al geeft een Duitse medewerker antwoord op zijn vraag. Dit kan met zijn onzekerheid over het onderwerp te maken hebben, waardoor het onbewust misschien makkelijker is om in de eigen moedertaal te spreken, ook al beheerst NL4 het Duits perfect. Bijzonder in dit fragment is dat D6, degene die NL4 verbetert, vaak voor haar eigen moedertaal kiest. In dit geval kiest zij voor het Nederlands, dus de moedertaal van degene met het receptieprobleem.

7.6. Manieren ter bevestiging

De laatste stap in het herstelsysteem van Rehbein (1984) is de bevestiging. De bevestiging geeft aan dat een wederzijds begrip bereikt werd en het volgende onderwerp van start kan gaan. Beerkens 2010 heeft zes manieren ter bevestiging kunnen identificeren: signalen voor de hoorder zoals “ja” en “hmm”, interjecties zoals “ach” of “ahh”, een herhaling, een reactie op de uiting of geen bevestiging.

De verschillende bevestigingstypes die in het corpus gevonden zijn, zijn in onderstaande tabel samengevat:

Type Bevestiging	Aantal
Signalen voor de hoorders: “ja”, “hm”	12
Interjecties: “ach”, “ah”	4
Herhaling	0
Lachen	0
Reactie op de uiting	0
Geen bevestiging	5

Tabel 45: Aantal en type bevestiging in het corpus

Het meest voorkomende type bevestiging in het corpus van de Euregio Rijn-Waal zijn de signalen voor de hoorder in de vorm van “ja” en “hm”. Dit type is twaalf keer in het corpus te vinden. De markeerde

“ach” en “ah” komen vier keer voor. Vijf keer wordt er in het corpus geen bevestiging gegeven en drie keer vallen het herstel en de bevestiging samen.

Een reden voor het hoge aantal signalen voor de hoorders (vooral “ja”) zou kunnen zijn dat dit de duidelijkste manier is om uit te drukken dat men iets begrepen heeft. Bovendien is het “ja” in het Duits en het Nederlands hetzelfde, zodat het niet uitmaakt in welke taal op dat moment gesproken wordt.

In het volgende gedeelte van de analyse zullen de verschillende types van de bevestiging met behulp van voorbeelden uit het corpus voorgesteld en besproken worden. Ten eerste zal de situatie of context van het desbetreffende fragment nader beschreven worden. Na de toepassing van het herstelsysteem van Rehbein wordt het fragment waarin het receptieprobleem optreedt nader onderzocht en de gebeurtenissen worden stap voor stap uitgelegd zodat er inzicht ontstaat hoe receptieproblemen ontstaan en opgelost worden.

7.6.1. Signalen voor de hoorders als bevestiging bij een receptieprobleem

Dit type bevestiging komt het meeste voor in het corpus: 12 keer. In het volgende fragment rapporteert NL2 over haar project in de gezondheidszorg. Hierbij wordt zij onzeker of zij een goed woord gebruikt, ook al spreekt zij op dat moment haar moedertaal. Het fragment komt uit het eerste transcript van het eerste werkoverleg dat opgenomen werd. Hier is de secretaris (NL1) aanwezig maar maakt geen onderdeel uit in het herstelpatroon van Rehbein.

Voorbeeld 19: Subcorpus T1: 221-224

[192]

.. 220 [23:59.0]221 [23:59.4]	
NL1 [v]	ja. We hebben voor de rest niks? Niks dat je ons van de gezondheidszorg kunt
NL2 [v]	Nee.

[193]

.. 222 [24:01.1]	
NL1 [v]	eh
NL2 [v]	Naja, eh, ik ben in het Bosziekenhuis geweest en ze willen het netwerk

[194]

..	
NL2 [v]	ziekenhuizen, het Brabants niet lid was, nou kwam binnen en eh en ze waren er eh

[195]

	223 [24:11.3]	224 [24:13.8]	225 [24:15.8]
NL1 [v]	Maar dat is puntje voor DB. Netzwerk		
NL2 [v]	over- overtuigd. Ja helemaal eh		((onv., NL 1s))
D3 [v]	overtuigd.		

Het herstel wordt in dit fragment door NL2 en NL3 tegelijkertijd gerealiseerd en coïncideren (T1: S223). Hier hebben we het dus met een zelfgeïnitieerde zelf- en andercorrectie te maken. Omdat hier ook een andercorrectie gerealiseerd wordt is het volgens Rehbein noodzakelijk dat er een bevestiging volgt. In dit geval wordt de bevestiging in S223 gerealiseerd, door te zeggen: “Ja helemaal”(T1: S223). Door deze manier te bevestigen geeft NL2 aan dat er een wederzijds begrip bereikt werd. Daardoor kan NL1 verder gaan.

De volgende tabel vat het herstell patroon en het taalgebruik nog eens samen.

Segment: 221-224

Segment	Stap van het herstel-system	Nationaliteit Spreker	Taal
222	Trigger	NL	NL
222/223	Interventie	N.v.t.	N.v.t.
223	Herstel	D	NL
224	Bevestiging	NL	NL

Tabel 46: T1: S221-224: Stappen van het herstell patroon en het taalgebruik

Uit deze tabel blijkt dat er maar één herstel nodig is om het receptieprobleem op te lossen en hier voornamelijk in de moedertaal gesproken wordt, behalve door D3, die het herstel in het Nederland realiseert.

Het oorspronkelijke herstell patroon van het receptieverschil met de lexicale trigger, het navolgende patroon van Rehbein en het taalgebruik is in de volgende tabel nog een keer samengevat.

Uiting	Interventie	Herstel/Correctie	Bevestiging
N – N (S)	N.v.t. (S)	D – N (H) N – N (S)	N – N (S)

Tabel 47: Voorbeeld 19: T1: S221-224 Signalen voor de hoorder als bevestiging bij een receptieprobleem

Uit deze tabel blijkt dat het herstel deels niet in de eigen moedertaal gerealiseerd wordt. Alleen D3 kiest ervoor om niet in zijn moedertaal te spreken. Een reden hiervoor kan zijn dat het in dat geval makkelijker is om het herstel in de taal te doen die op dat moment gesproken wordt.

7.6.2. Interjecties als bevestiging bij een receptieprobleem

Dit type bevestiging is vier keer in het corpus te vinden. Zoals in voorbeelden 2 en 5 (hoofdstukken 7.3.2. en 7.5.1.) gezegd, gaat dit fragment over de verandering van de Duitse wet over de reiskostenvergoeding (Landesreisekostengesetz). Het fragment komt uit het tweede transcript van het

tweede werkoeverleg dat opgenomen werd. Hier is de secretaris (NL1) aanwezig een neemt ook actief deel in het gesprek.

In het volgende fragment zal de interjectie als type bevestiging geanalyseerd worden.

Voorbeeld 20: Subcorpus T2: 141-148

[201]

..		140 [18:04.1]141 [18:05.0]
NL1 [v]		((lachen))
D4 [v]		Gut.
D8 [v]	Landesreisekostengesetz hat sich geändert.	Und ist die Frage, ist die Frage

[202]

..	
NL1 [v]	
D8 [v]	man durfte vorher immer eh Dienstfahrten über 150 Kilometer in der 1. Klasse

[203]

..		142 [18:15.8]
NL1 [v]		
D8 [v]	eh wahrnehmen aber das darf nicht mehr. Also dahingehend hat sich das geändert	

[204]

..	
D8 [v]	und eine organisatorische Sache: eigentlich kommt die von Dieter. Es scheint in

[205]

..	
D8 [v]	der letzten Zeit sehr schwierig zu sein, wenn die Mülltonnen leer sind, dass die

[206]

..	
D8 [v]	mit nach unten genommen werden, obwohl Leute da vorbeilaufen, also wär ganz

[207]

..	
D8 [v]	nett, wenn man eben guckt und die mitnimmt und wenn man schon drei

[208]

..		143 [18:37.4]
NL1 [v]		Ich hab eben '
D8 [v]	mitnimmt, dann sollte man die anderen zwei auch noch eben holen.	

[209]

	..
NL1 [v]	ne kurze Nachfrage Landesreisekostengesetzänderung. Darf das jetzt überhaupt
[210]	

	144 [18:43.0]	145 [18:45.0]	146 [18:46.3]
NL1 [v]	nicht mehr oder?		
D4 [v]	gar nicht mehr.		
NL4 [v]	Nur unter besonders besonderen		
D8 [v]	Die 1. Klasse darf gar nicht mehr.		

[211]

	147 [18:48.3]
D4 [v]	
NL4 [v]	Umständen. 300 Vermerke und gehbehindert und alles.
D8 [v]	Ja, ((onv., D, 0,5)) gehbehindert ((onv., D, 0,5)) generell ein ((onv.,

[212]

	e	149 [18:58.8]	150 [19:00.4]
NL1 [v]	Achso.		Und jetzt?
D2 [v]			((onv., 0,5s))
NL4 [v]			
D5 [v]	Guten Tag (geht nach draußen und begrüßt Bewerber)		
D8 [v]	D, 0,5)).		

[213]

	151 [19:06.1]
NL1 [v]	((onv., 1,8s))
D2 [v]	vergessen. Du darfst dann nicht fahr'n. Du darfst dann einfach nicht fahr'n.
[214]	

	152 [19:10.3]	153 [19:13.6]	154 [19:16.2]
NL1 [v]	Mhmm. Lästig.		
D8 [v]		Wat lästig.	
NL7 [v]			Kun je niet werken. Kun je niet werken onderweg.

Zoals al eerder aangegeven heeft men bij dit voorbeeld met een andergeïnitieerde zelf- en andercorrectie te maken. Volgens Rehbein is een bevestiging alleen bij een andercorrectie nodig. Ondanks het feit dat er een zelfcorrectie plaatsvindt, wordt door realisatie van de andercorrectie ook een bevestiging gemaakt. De bevestiging door middel van een interjectie is in S148 te vinden: "Achso." Daarmee maakt NL1 duidelijk dat hij het probleem begrepen heeft en het herstel accepteert. In S150 en S152 wordt het herstel geaccepteerd maar tegelijkertijd een beoordeling van de situatie gegeven: "Mhmm. Lästig." (T2, S152). Daarmee is het patroon van Rehbein afgesloten.

In het vervolg van het transcript wordt er nog een keer op de nieuwe wet ingegaan maar dan met een iets andere insteek. Het is dus duidelijk dat het herstel gedaan is en de inhoudelijke vragen beantwoord zijn, echter is de problematiek voor de Euregio nog niet verholpen.

Het herstell patroon van Rehbein met de interjectie als bevestiging en het taalgebruik is in de volgende tabel nog een keer samengevat.

Segment: 141-148

Segment	Stap van het herstel-system	Nationaliteit Spreker	Taal
141	Trigger	D	D
143	Interventie	NL	D
144	Herstel Herhaling	D	D
145	Herstel Herhaling	D	D
145	Herstel Toelichting	NL	D
148	Bevestiging	NL	D
150	Interventie	NL	D
151	Uitleg	D	D
152	Bevestiging+beoordeling van situatie	NL	D

Tabel 48: T2: S141-148: Stappen van het herstell patroon en het taalgebruik

Uit dit tabel blijkt dat er meerdere pogingen tot herstel gedaan moeten worden tot er een wederzijds begrip bereikt wordt. Er kan ook vastgesteld worden, dat het volledige herstell patroon van Rehbein in het Duits plaatsvindt. Bovendien kan bij de laatste bevestiging een beoordeling van de situatie vastgesteld worden.

Het oorspronkelijke herstell patroon van het herstel door gebruik van een interjectie in het patroon van Rehbein en het taalgebruik is in de volgende tabel nog een keer samengevat.

Uiting	Interventie	Herstel/Correctie	Bevestiging
D – D (S)	N – D (H)	D – D (S) D – D (H) N – D (H)	N – D (H)

Tabel 49: Voorbeeld 20: T2: S141-148 Interjecties als bevestiging bij een receptieprobleem

Hier wordt wederom duidelijk dat bijna alle stappen van het herstell patroon van Rehbein in de moedertaal gerealiseerd worden. We hebben hier dus weer met een voorbeeld te maken waar een receptieprobleem ook in de andere taal opgelost wordt.

7.6.3. Herstell patronen zonder bevestiging

Volgens Rehbein is een bevestiging niet noodzakelijk bij een zelfcorrectie. In het volgende fragment gaat het om een uitnodiging naar de pers voor het belastingspreekuur. Het fragment komt uit het eerste

transcript van het eerste werkoverleg dat opgenomen werd. Hier is de secretaris aanwezig (NL1) maar maakt geen onderdeel uit in het herstelpatroon van Rehbein.

Voorbeeld 21: Subcorpus T1: 297-308

[231]

	294 [27:49.5]295 [27:50.2]	296 [27:52.2]297 [27:54.2]
NL1 [v]	En moeten we dat dan volgende week doen? Kijk	
NL6 [v]	twint-	tig?
D5 [v]	Twintig of zo, ja. Ja.	

[232]

	298 [27:58.5]
NL1 [v]	op zich
NL6 [v]	Dan hebben dan hebben die mensen van de belastingdienst zelf wel wat meer

[233]

	299 [28:02.2]	300 [28:03.6]	301 [28:05.1]
NL1 [v]	Eben.	((onv., NL, 1,5s))((onv., NL, 1,5s))	
NL6 [v]	tijd natuurlijk. Maar daar zijn er ook minder.	((onv., NL, 1,5s))((onv., NL, 2s))	
D8 [v]		Durch die Termine	

[234]

	302 [28:07.3]303 [28:07.8]
NL1 [v]	
NL6 [v]	Ja maar dan zijn er meer adviseurs dat bedoel ik
D8 [v]	komen die doch nicht zusammen

[235]

	304 [28:11.3]	305 [28:12.1]	306 [28:14.5]
NL1 [v]	Dat met volgende Keer		Ja.
NL6 [v]	eigenlijk	Ja. Volgende week zijn we met twee tafels	en dan de

[236]

	307 [28:19.4]
NL1 [v]	
NL6 [v]	Duitse en dan moet dan gewoon of zes of zeven ((onv., NL, 1s)) of of
D5 [v]	
	of dan van de

[237]

	308 [28:22.9]309 [28:23.4]
NL1 [v]	Nee?
D5 [v]	deutsche Finanzamt iemand komt. Maar ik denk van niet. Nee, die heeft

Zoals al eerder vastgesteld wordt de interventie door D6 gerealiseerd en het blijkt een inhoudelijke vraag te zijn die niets met taalkennis te maken heeft. In het herstel herformuleert NL6 haar uiting om precies duidelijk te maken wat zij bedoelt (S303).

In dit fragment is een andergeïnitieerde zelfcorrectie te vinden. Volgens Rehbein is daardoor geen bevestiging nodig en komt hier ook niet voor. De volgende tabel vat het herstell patroon en het taalgebruik nog eens samen. Alle medewerkers hebben het herstel geaccepteerd. Dat blijkt eruit dat er geen interventie en herstell patroon over dit onderwerp volgen.

Segment: 297-306

Segment	Stap van het herstel-system	Nationaliteit Spreker	Taal
299	Trigger	NL	NL
301	Interventie	D	D
303	Herstel	NL	NL
305+306	Trigger	NL	NL
306/307	Interventie	N.v.t.	N.v.t.
307	Herstel	D	N

Tabel 50: T1: S297-308: Stappen van het herstell patroon en het taalgebruik

Uit dit voorbeeld blijkt dat de medewerkers van de Euregio Rijn-Waal in sommige gevallen de voorkeur aan hun moedertaal geven, ondanks het hoge taalniveau.

Het oorspronkelijke herstell patroon van het receptieverschil zonder de bevestiging van het patroon van Rehbein en het taalgebruik is in de volgende tabel nog een keer samengevat.

Uiting	Interventie	Herstel/Correctie	Bevestiging
N – N (S)	D - D (H)	NL – NL (S)	-

Tabel 51: Voorbeeld 21: T1: 299-303 Herstell patroon zonder bevestiging bij een receptieprobleem

In deze tabel wordt het klassieke herstell patroon toegepast op receptieve meertaligheid duidelijk. De spreker maakt een uiting in de ene taal waarin een onderdeel dat door de hoorder niet begreep. Dit wordt dan duidelijk door de interventie die in de moedertaal van de hoorder gerealiseerd wordt. Met het herstel vindt dan wederom een code-switching plaats zodat het herstel in de moedertaal van de spreker gerealiseerd worden kan.

8. Samenvatting van de bevindingen

In dit hoofdstuk zullen de resultaten uit de analyse van de transcripten besproken en met het onderzoek van Beerkens (2010) vergeleken worden. Hierbij zal er ook aandacht aan mogelijke redenen voor de gevonden verschillen besteed worden. Tenslotte zullen de subvragen en de hoofdvraag beantwoord worden, zowel of de vraag en de verwachtingen van dit onderzoek uitgekomen zijn.

8.1. Vergelijking sequenties in het herstell patroon met Beekens (2010)

Het volgende patroon is in het onderzoek van Beerkens (2010: 229) het meest voorkomende:

Trigger	Interventie	Herstel	Bevestiging
N – N	D – D	N – N	D – D

Na de analyse van de transcripten van de Euregio Rijn-Waal blijkt dat de meest voorkomende herstellpatronen juist in de moedertaal gerealiseerd worden:

Trigger	Interventie	Herstel	Bevestiging
N – N	N – N	N – N	(N – N)
D – D	D – D	D – D	(D – D)

Het meest voorkomende patroon wordt in het Duits door Duitsers gerealiseerd. In totaal gebeurt dit 4 keer in het corpus. De Nederlandse realisatie van het herstellpatroon is 3 keer in het corpus te vinden. Alle andere herstellpatronen komen niet vaker dan 2 keer voor. Dit is volgens mij een groot verschil met het onderzoek van Beerkens en duidt erop op een andere oorzaak voor het ontstaan van een receptieprobleem bij de Euregio Rijn-Waal.

Beerkens 2010 stelt dat een misverstand in de meeste gevallen door een uiting in het Nederlands geïnitieerd wordt. Volgens Beerkens 2010 zou de reden hiervoor het verschil in het gemiddelde (passieve) taalniveau van de deelnemers kunnen liggen. De Nederlandse deelnemers schatten zich op B2 in, de Duitse deelnemers op niveau B1. Door het lager niveau van de Duitse deelnemers kunnen misverstanden en receptieproblemen eerder plaatsvinden (Beerkens 2010: 229). Hier ligt ook het verschil met de medewerkers van de ERW. Het taalniveau van de medewerkers is zeer hoog (minimaal B2, in sommige gevallen zelfs hoger). Dit is ook een vereiste voor de medewerkers van de Euregio Rijn-Waal omdat een goede dienstverlening tegenover de mensen in het Euregio-gebied alleen door uitstekende taalkennis en cultuurkennis gerealiseerd kan worden. Daardoor zijn de receptieproblemen, die in de transcripten van de Euregio Rijn-Waal te vinden zijn in de meeste gevallen ook niet taal-

gebaseerd. De meest voorkomende oorzaak voor een receptieprobleem bij de medewerkers van de Euregio Rijn-Waal betreffen inhoudelijke kwesties en beleidsdiscussies. Dit zijn moeilijke onderwerpen omdat er niet alleen met Duitse of Nederlandse wetgeving rekening gehouden moet worden, maar ook met de richtlijnen van de Europese Unie. Daarom zijn er bij de ERW alleen receptieproblemen met een inhoudelijke oorzaak te vinden.

8.2. Beantwoording vraagstelling

In dit hoofdstuk zullen de subvragen en tenslotte de hoofdvraag beantwoord worden.

Bij de Euregio Rijn-Waal is receptieve meertaligheid te vinden. In de enquête hebben de medewerkers aangegeven dat er vooral bij commissievergaderingen wordt bewust gebruik gemaakt van receptieve meertaligheid. Uit de analyse van het werkoverleg blijkt echter dat er tijdens deze interne vergaderingen geen bewuste keuze voor receptieve meertaligheid gemaakt wordt. Ieder medewerker mag zijn eigen keuze maken in welke taal hij zich wil uiten. Door deze vrijheid in de taalkeuze ontstaat er veel code-switching en zijn er daarnaast ook situaties waar receptieve meertaligheid te vinden.

In de meeste gevallen wordt bij de Euregio Rijn-Waal meer van code-switching dan van receptieve meertaligheid gebruik gemaakt. In de gevallen dat de secretaris het werkoverleg leidt worden er veel gesprekken in het Nederlands gevoerd. In het derde overleg, waar de secretaris niet aanwezig is en zijn Duitse plaatsvervanger het overleg leidt, wordt er meer Duits gesproken. De gespreksleider van het werkoverleg heeft dus duidelijk invloed op de voertaal van de gesprekken. Desondanks voelen de medewerkers zich niet verplicht om in de taal van de secretaris te antwoorden, zoals D8, die bijna altijd voor het Duits kiest. Het zou zeker interessant voor een vervolgonderzoek zijn om de precieze invloed van de talig-culturele achtergrond van de voorzitter bij een vergadering te onderzoeken. Omdat de analyse tijdens dit onderzoek op het herstelpatroon van Rehbein gericht was, zou een onderzoek naar deze invloed buiten het kader van dit onderzoek vallen. Hierbij zou ook onderzocht kunnen worden waarom de voorzitter of een medewerker een onderwerp in welke taal begint. Heeft dit te maken met de inhoud, de nationaliteit van de spreker of met het onderwerp? Of heeft de taal waarin het vorige onderwerp gerealiseerd wordt invloed op de taalkeuze voor het volgende onderwerp?

Als er een receptieprobleem bij de medewerkers van de Euregio Rijn-Waal optreedt, wordt er duidelijk aangegeven dat er iets niet begrepen wordt. In alle gevallen wordt er de tijd genomen om het probleem zo lang te bespreken (in de meeste gevallen zijn dit inhoudelijke kwesties) totdat er een wederzijds begrip is ontstaan. Er zijn in het corpus geen situaties te vinden waar een medewerker niet zijn vragen heeft kunnen stellen. Dit is ook in de tijd van mijn drie maanden durende stage niet voorgekomen. Het maken van een audio-opname heeft hier dus geen invloed op gehad.

De receptieproblemen worden, zoals eerder gesteld, uitgebreid behandeld. Omdat de oorzaak voor een receptieprobleem bij de Euregio Rijn-Waal voornamelijk inhoudelijke kwesties over beleid en wetgeving zijn, zoals de verandering in de wet over de reiskostenvergoeding in Duitsland, worden deze kwesties uitgebreid besproken, zodat ook alle medewerkers de consequenties die uit deze veranderingen

resultaten kunnen begrijpen. Alleen dan kunnen de nieuwe regelingen en wetten ook toegepast worden en aan de mensen die in het Euregio-gebied wonen doorgegeven en uitgelegd worden. Het is dus van cruciaal belang voor de informatievolverking aan de mensen in de grensstreek. De keuze voor een bepaalde communicatieve modus hangt dus samen met de doelstelling van het weekoverleg, namelijk de informatievolverking.

Bij het oplossen van een receptieprobleem wordt van beide talen gebruik gemaakt. Ook hierbij heeft ieder medewerker bij elke spreekbeurt de keuze welke taal hij wil spreken. Een discussie kan daardoor in de ene taal beginnen en in een andere taal eindigen. Dit heeft ook met de gespreksdeelnemers te maken en of iemand bijvoorbeeld een persoonlijke voorkeur aan een taal geeft. Er zijn medewerkers die bij voorkeur in de moedertaal spreken. Vele van de medewerkers passen zich hierop aan en spreken dan ook in deze taal, ook al is het niet hun eigen taal. De persoonlijke voorkeur is bij de ERW niet alleen op de taalkennis gebaseerd. Er werd eerder al vastgesteld, dat het taalniveau bij de Euregio Rijn-Waal bijzonder hoog ligt, zodat er nog andere redenen voor het gebruik van de moedertaal of de taal van de ander moeten liggen. Dit zou een interessant onderdeel in een vervolgonderzoek uit kunnen maken.

Zoals al eerder vastgesteld, duiden de meeste resultaten van dit onderzoek erop dat receptieproblemen bij de Euregio Rijn-Waal niet door een taalbarrière zijn ontstaan, maar door inhoudelijke kwesties.

De medewerkers van de Euregio Rijn-Waal hebben in de enquête aangegeven dat de Euregio Rijn-Waal een organisatie is met een vlakke hiërarchie, een informele omgang en vastgelegde regels en voorschriften. Er zijn echter weinig van deze regels en voorschriften opgeschreven. Deze inschatting komt ook met mijn observaties tijdens mijn stage overeen. De omgang met de collega's is zeer informeel en ontspannen. Er wordt altijd getutoyeerd en informeel met elkaar omgegaan. Dit heeft volgens mij ook een positieve invloed op het meertalig taalgebruik. Door deze structuur en omgang met elkaar is het eenvoudig voor een individu om zichzelf te zijn en daardoor ook de taal te kiezen die men prefereert.

Dus, hoe ontstaan receptieproblemen bij het Duits-Nederlandse interne werkoverleg van de Euregio Rijn-Waal en hoe worden deze opgelost?

De receptieproblemen die voorkomen resulteren in de meeste gevallen uit inhoudelijke vragen. Dit is het grote verschil met het onderzoek van Beerkens (2010). De medewerkers van de Euregio Rijn-Waal zijn de professionals. Zij moeten het goede voorbeeld geven om de mensen die in de grensstreek leven goed advies te kunnen geven.

Over het algemeen kan gesteld worden dat de resultaten in overeenstemming zijn met mijn verwachtingen. Het taalgebruik bij de Euregio Rijn-Waal is zeer flexibel en code-switching kan meerdere oorzaken hebben, zoals het aanpassen aan de voorkeur van de gespreksdeelnemer, de eigen voorkeur voor een taal of ook sleutelwoorden en begrippen die in de andere taal makkelijker of mooier uitgedrukt kunnen worden. Als er receptieproblemen (inhoudelijke kwesties) optreden worden deze zorgvuldig besproken en het probleem daarmee opgelost.

9. Conclusies en aanbevelingen

Concluderend kan gesteld worden dat de medewerkers van de Euregio Rijn-Waal bijzonder goede taalvaardigheden hebben en er geen receptieproblemen optreden die met een niet begrijpen van de andere taal te maken hebben. Alle receptieproblemen die in het corpus geïdentificeerd konden worden hebben inhoudelijke oorzaken. De medewerkers zijn zich er ook van bewust en kiezen zelfverzekerd een taal waarin gesproken wordt. Het spreken van de andere taal is het resultaat van begripsproblemen.

Zoals van Haugen (1960) zegt is een voorwaarde voor een succesvol gebruik van receptieve meertaligheid een grote wil om te begrijpen en begrepen te worden. Mijn aanbeveling aan de Euregio Rijn-Waal zou zijn om receptieve meertaligheid voor een beperkte tijd (bijvoorbeeld 2 weken) bewust uit te proberen.

Uit de resultaten van de vragenlijst blijkt dat de medewerkers geen invoering van een officieel taalbeleid willen. Door het bewust 'leven' van receptieve meertaligheid zouden belangrijke ervaringen met deze vorm van communicatie opgedaan kunnen worden, waar ook de mensen in de grensstreek van kunnen profiteren. Omdat de medewerkers van de Euregio Rijn-Waal de professionals en talig zo vakkundig zijn, zou ik echter geen officieel beleid invoeren. Daardoor zou veel creativiteit, vrijheid, maar ook (taal)kennis verloren gaan.

10. Referenties

- Arntz, R., Wilmots, J., *Kontrastsprache Niederländisch: ein neuer Weg zum Leseverstehen*. Hildesheim Universitätsbibliothek. Hildesheim, 2002.
- Beerkens, R., *Receptive multilingualism as a language mode in the Dutch-German border area*. Proefschrift Muenster. Verschenen bij Waxmann
- Boeije, H. *Kwalitatief onderzoek*. In: Hart, H. et al (red.) *Onderzoeksmethoden*. Amsterdam: Boom, 2005, 253-290.
- Bos, J., *Discourseanalyse van communicatie op de werkvloer*. In: Bos, J. (red.) *Discourseanalyse. Communicatie op de werkvloer*. Muiderberg. Coutinho, 2007
- Braunmüller, K., *Vorbild Skandinavien? Zur Relevanz der rezeptiven Mehrsprachigkeit in Europa*, in: Ehlich, K., Hornung, A., (eds.), *Praxen der Mehrsprachigkeit*. Münster: Waxmann, 2006.
- Braunmüller K. en L. Zeevaert 2001, Semikommunikation, rezeptive Mehrsprachigkeit und verwandte Phänomene. Eine bibliografische Bestandsaufnahme. Working Papers in Multilingualism 19, 2001.
- Ház, É., *Deutsche und Niederländer Untersuchungen zur Möglichkeit einer unmittelbaren Verständigung*. Dr. Kovač. Hamburg, 2005.
- Houtkoop, H., Koole, T., *Taal in Actie – hoe mensen communiceren met taal*. Uitgeverij Coutinho. Bussum, 2008.
- Oudenhoven, J.P., Matser, C, *Wie denken Niederländer und Deutsche übereinander?*, in: Thomas, A., Schlizio, B. (Pub.), *Leben und arbeiten in den Niederlanden – Was Sie über Land und Leute wissen sollten*. Vandenhoeck & Rupprecht. Göttingen. 2007.
- Rehbein, J., *Reparative Handlungsmuster und ihre Verwendung im Fremdsprachenunterricht* (Rolig Papier, 30). Roskilde: Universitetscenter, 1984.
- Ribbert, A., ten Thije, J.D., *Rezeptive Mehrsprachigkeit und interkulturelle Kommunikation am Arbeitsplatz*, in: Meyers, B, Kameyama, S. (eds.), *Mehrsprachigkeit am Arbeitsplatz*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2006.
- Rehbein, J., Thije, J.D. ten, Verschik, A., *Lingua Receptiva (LaRa) – The quintessence of Receptive Multilingualism* Thije, Jan D. ten / Rehbein, Jochen / Verschik, Anna (2012) (eds.) *Receptive Multilingualism*. Special issue of the International Journal for Bilingualism, September 2012 16: 248-264.
- Ribbert, A., ten Thije, J.D, *Receptive multilingualism in Dutch-German intercultural team cooperation*, in: Zeevaert, L., ten Thije, J.D.(eds.), *Receptive Multilingualism. Linguistic analyses, language policies and didactic concepts*. Amsterdam: John Benjamins B.V., 2007.
- Roelands, A., & ten Thije *Rezeptive Mehrsprachigkeit in der institutionellen Kommunikation; eine Fallstudie zur deutsch-niederländischen Kommunikation im Goethe Institut Amsterdam*, in: D. WOLFF (ed.), „GAL-Proceedings 2004“. Forum Angewandte Linguistik. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2004.
- Saunders, M., Lewis, P. & Thornhill, A., *Methoden en technieken van onderzoek*. Pearson Education. Amsterdam, 2004
- Teunissen, J, *Triangulatie als onderzoeksstrategie in symbolisch interactionistisch onderzoek*.1985 In: Boeije, H. *Kwalitatief onderzoek*. In: Hart, H. et al (red.) *Onderzoeksmethoden*. Amsterdam: Boom, 2005, 82-97
- Thije, Jan D. ten, *Lingua receptiva als bouwsteen voor de transnationale neerlandistiek*, Internationale Neerlandistiek, 2010 (4), 54-62.

Voestermanns, M., *Luistertaal – een boekje over wat er gebeurt als twee mensen elkaars taal niet kunnen spreken maar wel begrijpen*. Publicatie geschreven als onderdeel van een masterscriptie Interculturele Communicatie, Universiteit Utrecht. 2014.

Internet-Referenties

<http://euregio.org/seiten/index.cfm> (25.05.2011: 15:30)

<http://europass.cedefop.europa.eu/nl/resources/european-language-levels-cefr> (22.03.14: 20:30)

<http://www.eurocom.uni-frankfurt.de/siebe/7Siebe/BIN/start.htm> (05.05.14: 19:45)

http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/nl/displayFtu.html?ftuld=FTU_5.13.6.html (12.08.14, 15:33)

<http://www.exmaralda.org> (12.08.14, 21:03)

<http://www.luistertaal.nl/wat-is-luistertaal/#more-86> (13.08.14, 11:46)

http://www1.uni-hamburg.de/exmaralda/files/HIAT_EN.pdf (12.08.14, 21:07).

11. Bijlage 1: Vragenlijst

Enquête „receptieve meertaligheid“

Alle informatie uit dit onderzoek wordt vertrouwelijk behandeld. Alvast hartelijk bedankt voor uw medewerking.

*Ter toelichting: **receptieve meertaligheid**: iedereen spreekt zijn eigen moedertaal, dat betekent Duitsers Duits en Nederlanders Nederlands. Door voldoende passieve taalvaardigheid van de andere taal is een goed begrip mogelijk.*

Aantal vragenlijsten: 15/23 medewerkers > 65%

Mannen: 4 > 26.6%

Vrouwen: 11 > 73.3%

Nationaliteit:

Duits: 10 > 66%

Nederlands: 5 > 33%

Gemiddelde Leeftijd: 538/14 > 38.43 Jahre

1) Sinds wanneer werkt u voor de Euregio Rij-Waal?

- Totaal: 59 jaar
- Gemiddeld: 4.5 jaar werkend bij Euregio Rijn-Waal

2) Identiteit: beschouwt u zich meer Nederlander of meer Duitser?

a) Duitsers:

- 80% zich als Duitsers
- 10% beschouwen zich als geen van beide
- 10% beschouwen zich als Nederlanders

b) Nederlanders:

- 100% beschouwen zich als Nederlanders.

3) Leg uw antwoord s.v.p. uit.

a) Duitsers:

- Ik denk Duits, praten tegen mijzelf Duits
- In D geboren en getogen, moedertaal D, ondaks NL vader
- In D geboren
- Ik ben Duits, dus zie ik mezelf ook zo. Door multinationale werk wordt identiteit niet beïnvloedt. Door werken met mannen voel ik me toch ook niet als man
- Duitse staatsburger, wonend in D. Graag touristisch en voor werk in NL
- (antwoord 2: hangt ervan af, meer als D) hangt ervan af in welk land ik op dat moment ben en welke onderwerpen gediscussieerd worden.
- In D geboren en getogen, altijd in D gewoond
- Ik woon in NL en heb daar familie. Het gehele sociale (Umfeld) is gedefinieerd via de NL taal en cultuur (door Duitse geschreven)

b) Nederlanders:

- Cultuur
- 45 jaar in NL gewoont, gewerkt en geleefd
- Ben in NL geboren en getogen. Identiteit is daardoor ontstaan
- Woon in NL, vriendenkring in NL, nooit lang in D gewoond
- Ook al werk ik al sinds 1998 in D, ik woon in NL en heb daar mijn sociale leven.

4) Wat is de taal die u als eerste heeft geleerd:

- a) Duitsers:
 - 100% Duits
- b) Nederlanders:
 - 100% Nederlands

5) Aan welke taal geeft u de voorkeur?

- a) Duitsers:
 - 50% Duits
 - 50% heeft geen voorkeur.
- b) Nederlanders:
 - 60% Nederlands
 - 40% heeft geen voorkeur.

6) Waarvan hangt dit af? Leg uw antwoord s.v.p. uit.

- a) Duitsers: Duits
 - Moedertaal (x3)
 - Ben Nederlands nog aan het leren
 - Qua communicatie werkt op een manier dat je in de desbetreffende moedertaal spreekt. Normaalgesproken werkt dit goed.
- b) Duitsers: maakt niet uit
 - Ik kan beide talen even goed
 - Hangt van de situatie af, welke taal ik de voorkeur geef.
 - Geen preferentie, kan beide talen even goed
 - Ben tweetalig opgegroeid
 - Privé: Duits: woon in DE, vriendenkring taal D. Werk: maak gebruik van beide talen, hangt van gespreksdeelnemers af in welke taal gesproken wordt
- c) Nederlanders: Nederlands
 - NL beheers ik het best
 - NL is moedertaal, blijft makkelijker. Sommige situaties in het D echter makkelijker
 - Van de moeilijkheid van het gespreksonderwerp > makkelijker uit te drukken in moedertaal
- d) Nederlanders: maakt niet uit
 - Hangt ervan af met wie ik spreek
 - Aan de persoon waar ik mee praat/schrijf en zijn/har voorkeur voor de taal. Ik praat altijd Duits tegen een Duitser maar soms wil diegene graag Nederlands leren, daarom in dat geval in het NL.

7) Welke talen gebruikt u bij uw werk en waarvoor?

- a) Duitsers:
 - Beide talen (x3)
 - D/NL/E > gelijkwaardig; FR/ES if nodig om collega's die slecht E hebben te ondersteunen
 - Beide talen ter communicatie met mijn Duitse en Nederlandse collega's. Ter communicatie met bezoekers en bij telefoongesprekken.
 - D/NL/E ter communicatie
 - D/NL/F > projectpartners (transnationale samenwerking)
 - Beide talen met vertegenwoordigers uit beide landen
 - Beide > als ik met een Nederlander communiceer probeer ik NL te spreken (hoog taalniveau > antwoord 5 > c: geen taal heeft voorkeur)
 - D/NL/E > communicatie en uitleg bij vragen

- b) Nederlanders
- NL/D voor de interne en externe contacten. EN soms voor externe contacten buiten NL en D
 - NL/D > correspondentie schriftelijk en mondeling externen. NL > werktal collega's. EN soms bij andere internationale programma's.
 - Vooral Duits > correspondentie, administratie etc.
 - NL/D > communicatie met Duitsers en Nederlanders
 - D/NL op het werk. EN: europees clubje

8) Welke taal gebruikt u thuis en waarvoor?

- a) Duitsers:
- Deutsch mit Frau
 - Dx5
 - D met familie, enige uitzondering: helpen bij thuiswerk in E+NL
 - D+NL
 - D+SP
 - D+NL om de tweetaligheid van de kinderen te vorderen
- b) Nederlanders:
- NL+D voor alle situaties
 - NL dagelijkse gesprekken, soms Engels: vrienden in het buitenland
 - NLx2
 - NL+D: woon in D, ben NL.

9) Hoe en wanneer hebt u NL/D geleerd?

- a) Duitsers:
- In NL, door hier te werken, 3 maanden privé-cursus
 - Studie, vrijwillige cursus, werk, familie
 - Vanaf 1993 tijdens de studie (autodidactisch), geen cursus
 - Op school (VWO niveau) vanaf klas 9 (groep?) to VWO examen
 - School 1960
 - 1986-1993 Privéonderwijs, volwassenenonderwijs Teisterbrandcollege Tiel
 - Eerst 2000 begonnen. Taalcursus
 - Tweede moedertaal > moeder + grootouders
 - School en studie (1998-2004)
 - Cursussen maar het meest actief
- b) Nederlanders:
- Op school 6 jaar en op de universiteit 4 jaar
 - Op middelbare school en aanvullende cursussen. Veel Duits op het werk geleerd
 - Middelbare school en HBO (tussen 14-22 jaar); in de praktijk tijdens stage in Duitstalig België
 - Werk bij ERW
 - Vanaf jongs aan > nog voor school; door familie in D, vakantie in D, D tv; daarna op school
 - 1967-71 middelbare school

10) Is de volgende uitspraak toepasselijk: Ik kan in het Duits/Nederlands communiceren, d.w.z. vloeiend en spontaan spreken, zodat een gewone interactie mogelijk is:

- a) Duitsers:

- 80% ja
 - 10% nee
 - 10% gedeeltelijk
- b) Nederlanders:
- 80% ja
 - 20% gedeeltelijk

11) In hoeverre kunt u zinnen in het Duits produceren, bijvoorbeeld duidelijke beschrijvingen over verschillende onderwerpen, uw mening uitdrukken, een verhaal vertellen?

- a) Duitsers:
- 60% zonder problemen
 - 40% gemiddeld
- b) Nederlanders:
- 80% zonder problemen
 - 20% gemiddeld.

12) Is de volgende toespraak toepasselijk: Ik kan krantenartikels/boeken in het Duits/Nederlands lezen:

- a) Duitsers:
- 90% ja
 - 10% gedeeltelijk
- b) Nederlanders:
- 100% ja

13) Is de volgende uitspraak toepasselijk: Ik kan TV-programma's/films in het Duits/Nederlands kijken:

- a) Duitsers:
- 90% ja
 - 10% gedeeltelijk
- b) Nederlanders:

14) 100% ja

15) Is de volgende uitspraak toepasselijk: Ik kan in het Duits/Nederlands makkelijke teksten of persoonlijke brieven schrijven.

- a) Duitsers:
- 80% ja
 - 20% gedeeltelijk
- b) Nederlanders:
- 60% ja
 - 40% gedeeltelijk

16) Wanneer u in het Duits of Nederlands spreekt, gebruikt u dan wel eens de talen door elkaar?

- a) Duitsers:
- 80% ja
 - 20% nee
- b) Nederlanders:
- 100% ja

17) Is dit een bewust proces? Leg uw antwoord s.v.p. uit?

- a) Duitsers:
- Nee. Als je moe of zenuwachtig bent gaat het soms mis
 - Nee, gebeurt soms.
 - Nee, hangt ervan af met wie (persoon/groep) gesproken wordt.
 - Wij wisselen vaak van de ene taal naar de andere. Dat is afhankelijk van de situatie en gebeurt onbewust. Vaak word ook midden in een zin gewisseld of enkele woorden uitgewisseld.
 - Neex4
 - Nee, dat gebeurt vaak onbewust. Is zeer afhankelijk van gespreksdeelnemer. Als ik met mensen buiten de organisatie communiceer kies ik bewust voor de taal van de andere persoon (service idee)
 - Nee, gebeurt vaak zonder het te beseffen
- b) Nederlanders:
- Nee, meestal niet. Soms wel als een bepaalde term meer in het D of NL gebruikt wordt.
 - Nee, maar is makkelijker. Soms drukt een woord in de andere taal het bedoelde beter uit, of is het een mooier woord of kan ik even niet op het woord komen.
 - Soms bewust. Communiceer vaak met NL/D gemengde groepen
 - Nee, dat gebeurt vooral als ik veel heb gewerkt in het Duits en daarna thuis in Nederlands gesprekken Duitse woorden gebruik.
 - Nee, dit gebeurt onbewust...althans in begin van gesprek. Daarna corrigeer ik me.

18) Heeft u voor deze enquête al iets over “receptieve meertaligheid” gehoord?

- a) Duitsers:
- 50% ja
 - 10% nee
 - 40% ja, maar ik wist niet wat het was.
- b) Nederlanders:
- 60% ja
 - 40% nee.

19) Heeft u al eerder gebruik gemaakt van “receptieve meertaligheid”?

- a) Duitsers:
- 50% ja, onbewust
 - 40% ja, bewust
 - 10% nee
- b) Nederlanders:
- 40% ja, onbewust
 - 40% ja, bewust
 - 20% nee.

20) Zo ja, kunt u de situatie en het resultaat kort beschrijven?

- a) Duitsers:
- In grensoverschrijdende gesprekken wordt vaak in moedertaal gesproken omdat niet alle deelnemers over genoeg taalkennis beschikken
 - Euregio vergadering, familie
 - Dagelijkse omgang met mijn collegas, werkoverleg enz. Werkt heel goed omdat elke medewerker beide taal goed beheerst.
 - Tijdens het werk gebeurt dit regelmatig; mijn collega verteld iets in het NL, ik reageer of antwoord in het Duits.

- Het functioneert zoals het moet. De doelen en resultaten zijn dezelfde als bij communicatie in dezelfde taal.
- b) Nederlanders:
- Bei ERW in beleid dat ieder zijn/haar eigen taal spreekt
 - Tijdens vergaderingen
 - Tijdens gesprekken met zowel Duitsers en Nederlanders; op mijn werk; ieder spreekt zijn eigen taal.

21) Heeft u al situaties meegemaakt, waar er door taal problemen onstonden?

- a) Duitsers:
- 50% ja
 - 50% nee
- b) Nederlanders:
- 20% ja
 - 80% nee

22) Zo ja, kunt u deze situatie(s) en de ontknoping/oplossing van het probleem kort uitleggen?

- a) Duitsers:
- Op internationaal vlak, slecht begrip van Engelse taal > speciale symposium > voor spaanse collega's in het Spaans.
 - Toen sommige Nederlanders erachter kwamen dat ik Duits was, ondanks dat ik de taal spreek, werd ik vaak slecht (geringschätzig) behandeld > reden: nationaliteit. Bijvoorbeeld geen bediening in een winkel!
 - Termen in de andere taal werden verkeerd begrepen. Als tweetaliger heb ik dan bemiddeld.
 - Na opkomst van de problemen werd naar het Engels gewisseld. Daarna geen problemen meer.
- b) Nederlanders:
- Geen antwoorden gegeven.

23) Zou "receptieve meertaligheid" een optie zijn voor de communicatie bij:

- a) Duitsers:

	Ja	Nee	Misschien	N.v.t.
Commissievergaderingen	60%	20%	20%	
Euregioraadsvergaderingen	40%	40%	20%	
Vergaderingen van het Dagelijks Bestuur	50%	10%	20%	20%
Werkbesprekingen	80%	10%	10%	
Projectbesprekingen	60%	10%	30%	
Interne besprekingen	80%	10%	10%	
Vergaderingen	70%		30%	
Telefoongesprekken	30%	30%	40%	

b) Nederlanders:

	Ja	Nee	Misschien	N.v.t.
Commissievergaderingen	80%	20%		
Euregioraadsvergaderingen	80%	20%		
Vergaderingen van het Dagelijks Bestuur	80%		20%	
Werkbesprekingen	100%			
Projectbesprekingen	60%		40%	
Interne besprekingen	100%			
Vergaderingen	60%	20%	20%	
Telefoongesprekken	40%	60%		

24) Vindt u dat de Euregio een beleid zou moeten ontwikkelen ter bevordering van “receptieve meertaligheid”?

a) Duitsers:

- 0% ja
- 50% nee
- 30% misschien
- 20% geen antwoord

b) Nederlanders:

- 20% ja
- 60% nee
- 20% misschien

25) Uit welke elementen denkt u moet een zulke beleid bestaan (bv. Taalcursussen, training, voorlichting, enz.)

a) Duitsers:

- Taalcursussen, voorlichtingen

b) Nederlanders:

- Woordenlijst met vakbegrippen in beide talen
- Taalcursussen/training voor externe relaties > commissievergaderingen, euregioraadsvergaderingen, werkbesprekingen, projectbesprekingen, vergaderingen

26) Leg uw antwoord s.v.p. uit:

a) Duitsers: geen uitleg gegeven

b) Nederlanders:

- Sommige woorden zoals “Begleitausschuss” lijken niet op het Nederlandse “Comité van Toezicht” > wel goed om te weten dat het over hetzelfde gaat
- Vergaderen is communiceren > taal en begrip zijn daarbij onmisbaar.

27) Welke voordelen ziet u bij een verplicht gebruik van “receptieve meertaligheid”?

a) Duitsers:

- De vreemde taal hoeft alleen nog passief beheerst worden.

- Verplichting is het verkeerde woord > meer een verantwoording vanuit de “Grundgedanken” van de ERW
- Geen begripsproblemen meer (Verständnisprobleme)
- Realiseren van de Europees gedachte: “Einheit in Vielfalt” , kosten voor vertalingen niet meer noodzakelijk, taal is een belangrijk onderdeel van de cultuur > zo leert men de cultuur van de ander kennen

b) Nederlanders:

- Iedereen in qua taal gelijkwaardig, geen voor- of nadelige positie ten opzichte van elkaar
- Meer (passieve) kennis van de andere taal, meer openheid/stimulatie om dingen te zeggen
- Respect voor de ander en diens taal

28) Welke nadelen ziet u bij een verplicht gebruik van „receptieve meertaligheid”?

a) Duitsers:

- Actieve taal begrijpt de cultuur beter
- Het leren van de andere taal gaat verloren
- Er moet zeker gesteld worden dat de passieve taalvaardigheden voldoende zijn > misverstanden, kan vooral in het politieke Umfeld problemen veroorzaken)

b) Nederlanders:

- Het is moeilijk mensen te dwingen een bepaalde taal te spreken. Werkt alleen als iedereen tenminste een goede passieve kennis van de andere taal heeft.
- Verwarring en niet kunnen verstaan van elkaar.
- Vertraging door noodzakelijke extra uitleg, communicatie-verlies.
- Verplichting is niet nodig

29) Wat denkt us, hoe belangrijk is de meertaligheid voor der Euregio Rijn-Waal?

a) Duitsers:

- 80% zeer belangrijk
- 20% belangrijk

b) Nederlanders:

- 100% zeer belangrijk.

30) Leg uw antwoord s.v.p. uit:

a) Duitsers:

- Als de taal niet goed beheerst wordt, kan ook geen goed advies gegeven worden > man begrijpt het probleem van de ander niet zo goed.
- Communicatie zou iedereen moeten bereiken, van daar is het vanzelfsprekend dat de ERW haar service en taken professioneel en meertalig – in overeenstemming met met de behoeftigheden van de klanten – verlenen kan
- Voor een funktionerende samenwerking is meertaligheid de uitgangsbasis. Anders blijft door de taalbarrière ook de grens in de hoofden van de mensen bestaan.
- Resulteert uit de taken van de ERW
- Door contact met mensen aan beide kanten van de grens
- De ERW wil iedereen de mogelijkheid geven begrepen te worden. Dat werkt alleen door meertaligheid

b) Nederlanders:

- ERW = grensoverschrijdend orgaan
- Het is een Duits-Nederlandse organisatie die de D-NL samenwerking in het grensgebied stimuleert. Lijkt me dus duidelijk.
- ERW werkt in 2 taalgebieden. Meertaligheid is dus noodzaak.
- Gesprekken kunnen voeren in beide talen

- Grensoverschrijdende organisatie. Als je zegt grensoverschrijdende contacten tussen D en NL te ondersteunen moet je dit als organisatie natuurlijk zelf als eerste waarmaken.

31) Hoe ziet u de organisatiecultuur/structuur van de Euregio Rijn-Waal?

a) Duitsers:

- Positief
- NL/D gemengd
- Cultuur: open en ontspannen omgang met collega's.
- Is prima

b) Nederlanders:

- Prima
- In relatie to taal is er op de werkvloer sprake van een meertalige organisatie
- Open
- Vlakke hiërarchie, informele omgang, vastgelegde regels/voorschriften, weinig opgeschreven wetten.

32) Heeft u verder nog iets toe te voegen over het onderwerp "receptieve meertaligheid"?

a) Duitsers: -

b) Nederlanders: -

12. Bijlage 2: Speakertable

NL1

Sex: m
Languages used: nld; deu
L1: nld
L2: deu
Comment: Secretaris van de ERW

NL2

Sex: f
Languages used: nld
L1: nld
L2: deu

NL4

Sex: m
Languages used: deu; nld
L1: nld
L2: deu

NL3

Sex: f
Languages used: deu; nld
L1: deu; nld
L2: deu; nld

NL5

Sex: f
Languages used: nld
L1: nld
L2: deu

NL6

Sex: f
Languages used: nld
L1: nld
L2: deu

NL7

Sex: f
Languages used: nld
L1: nld
L2: deu

NL8

Sex: f
Languages used: deu
L1: nld
L2: deu

NL9

Sex: m
Languages used: nld
L1: nld
L2: deu

- D1**
Sex: m
Languages used: deu
L1: deu
L2: nld
- D2**
Sex: m
Languages used: deu; nld
L1: deu
L2: nld
- D3**
Sex: m
Languages used: deu
L1: deu
L2: nld
- D4**
Sex: f
Languages used: deu
L1: deu
L2: nld
- D6**
Sex: m
Languages used: deu
L1: deu
L2: nld
- D7**
Sex: f
Languages used: deu
L1: deu; nld
L2: deu; nld
- D5**
Sex: f
Languages used: deu; nld
L1: deu
L2: nld
- D8**
Sex: f
Languages used: deu
L1: deu
L2: nld
- D9**
Sex: f
Languages used: deu
L1: deu
L2: nld

D10

Sex: f
Languages used: deu
L1: deu
L2: nld

D11

Sex: f
Languages used: nld
L1: deu
L2: nld

D12

Sex: m
Languages used: deu
L1: deu
L2: nld

alle/nbb

Sex: u

13. Bijlage 3: Sub-Corpus

Transcript 1: 28-37

	27 [08:29.3]	28 [08:31.0]
NL1 [v]	het na kunnen kijken en willen kijken dus eh	
NL4 [v]		Und es sollte auf jeden Fa
D5 [v]	Ja.	
D8 [v]	((onv., 1,7s))	

[45]

	29 [08:33.4]
NL4 [v]	ll auch schnell gemacht werden, weil zum Beispiel Lyke kan nachmittags nicht
D8 [v]	Andrea hatte doch auch schon mit Firmen abgesprochen.

[46]

	30 [08:36.9]	31 [08:39.1]
NL1 [v]	Wat zeg je?	
NL4 [v]	arbeiten jetzt. Lyke. Ja.	Weil die hat die Sonne also
D5 [v]		
D6 [v]	Wer? Lyke?	
D8 [v]	Wir hatten schon Firmen abgesprochen. ((onv., 1,3s))	

[47]

NL4 [v]	direkt auf'm Rechner und so weiter, also das soll wirklich mit Priorität gemacht
D8 [v]	

[48]

	32 [08:43.8]	33 [08:45.0]	34 [08:45.6]	35 [08:46.1]	36 [08:46.9]	37 [08:47.9]
NL1 [v]						Of ze moet heel vroeg
NL4 [v]	werden.		Oben.			
NL5 [v]		Boven.		Ja, wo das		
D4 [v]	Waar zit jij dan?		Daar?			
D8 [v]						

[49]

	38 [08:50.1]	39 [08:55.0]	40 [08:55.9]	41 [08:56.5]
NL1 [v]	beginnen en voor de tijd stop- pen ((onv.,4,9s))			
NL4 [v]		Ja natürlich.		
D3 [v]	((lachen))			
D4 [v]		((onv.,2,1s))		
D5 [v]	((onv.,2,6s))		Joah?	Erst
D11 [v]	((onv.,1,2s))			

Transcript 1: 59-65

	..	58 [09:28.2]	59 [09:31.2]
NL1 [v]	gebrauchen dieses Jahr!		
D1 [v]		Ach ja.	
D5 [v]		Ein paar (Firmen) hatte ich mir schon rausgesucht,	
alle [v]		((lachen))	

[56]

	..	60 [09:34.0]	61 [09:35.7]
NL1 [v]		Ja?	(Ja is goed)
D5 [v]	die guck ich mir einfach mal an und dann lasse ich die mal kommen.		

[57]

	62 [09:36.7]
D1 [v]	Du kannst wahlweise auch, der hat das bestimmt auch, der hier schon mal die

[58]

	63 [09:41.3]	64 [09:41.9]	65 [09:42.5]	66 [09:42.9]	67 [09:43.7]	68 [09:45.4]
NL1 [v]					Ehm. Dieter sprach me	
NL5 [v]		Ket-	els			
D1 [v]	Teppiche verlegt hat.	Ketels.		((onv., 0,7s))		
D5 [v]		Ketels.				

Transcript 1: 98-106

[92]

	97 [13:02.7]	98 [13:04.2]
NL1 [v]	Nederlandse kant.	Wir sind in Boxmeer und überall.
NL2 [v]	((onv., 1s)) Boxmeer, (nich)((onv., 2s))	

[93]

	99 [13:10.9]
NL1 [v]	Maar gut, aber dat, ich weiß nicht ob dat nicht doch zu klein ist. Ich fürchte fast, dass
NL2 [v]	

[94]

NL1 [v] ..
das zu klein ist, der Ratssaal, also das müsste man sich nochmal genauer angucken

[95]

NL1 [v] ..
mit dem Hausmeister eh, ob das passen würde und dann müssen wir nochmal

[96]

.. 100 [13:24.3] 101 [13:26.3] 102 [13:27.4]
NL1 [v] nachfragen wie viele Leute wirklich da rein passen. ((onv., 1s))
NL2 [v] ((onv., 2s)) Nee, in de in de stad

[97]

NL2 [v] ..
hebben we ook eens een keer voor het ziekenhuisbond een project in Boxmeer

[98]

.. 103 [13:35.1] 104 [13:37.8]
NL1 [v] Was dat niet in de (wijk) cultureel centrum?
NL2 [v] gepresenteerd. Eh. Nee, nee, dat was echt in

[99]

.. 105 [13:44.0]
NL2 [v] een café in de stad. Ze hebben ((onv., NL, 2s)) Ja achter het café (dan deden we het

[100]

.. 106 [13:47.8] 107 [13:49.8]
NL1 [v] Ja.
NL2 [v] ook een keer beneden zeg maar). En ((onv., NL, 0,5s)) is dat ((onv., NL, 1s))
Subcorpus T1: 126-128

[135]

NL1 [v] ..
Goed. Commissies is zover geregeld. We vergaderen met de commissies zijn

[136]

.. 127 [17:48.0]
NL1 [v] allemaal buiten de deur, hier of ergens op locatie. Commissie Grensoverschrijdende

[137]

..

NL1 [v]	Verstandhouding is hier de Liburna bekijken in Millingen. Commissie voor
----------------	--

[138]

.. 128 [17:56.7] 129 [17:58.7] 130 [18:00.7]

NL1 [v]	Economie gaat de Kamer van Koophandel bekijken in Arnhem. En de Commissie
D6 [v]	Kamer

Transcript 1: 130-131

[138]

.. 128 [17:56.7] 129 [17:58.7] 130 [18:00.7]

NL1 [v]	Economie gaat de Kamer van Koophandel bekijken in Arnhem. En de Commissie
D6 [v]	Kamer

[139]

.. 131 [18:04.2] 132 [18:06.0]

NL1 [v]	voor Financien en Projecten gaat naar de huidige locatie van de Hochschule. Dus we
D2 [v]	
D6 [v]	Hochschule.

Transcript 1: 138-141

[142]

.. 138 [18:20.2]

NL1 [v]	Dann eh eh verder diese Woche auch wichtig ehm,
D4 [v]	((onv., 2s))
D8 [v]	Rechnungsausschuss geht dann ((onv., 10s praat zachtjes met buurvrouw))

[143]

..

NL1 [v]	denke ich Technische Overleg majeure Projekte morgen in eh (Trieorhorst) (Trielau)
D4 [v]	
D8 [v]	

[144]

	139 [18:31.0]	140 [18:31.8]	141 [18:32.7]	142 [18:34.7]	143 [18:45.5]
NL1 [v]	Gronau. Andreas en Sjoerd van onze groep ((onv., 5s))				
D2 [v]	(Trielau) ((onv.,				
D4 [v]	((hoest))				
D6 [v]	(Trielau)				
D8 [v]	((onv., 2s))				

[145]

	144 [18:49.0]	145 [18:50.3]	146 [18:52.2]
NL1 [v]	Dat komt goed uit. Dan hebben wij deze week nog veel ((onv., 1s))		
D2 [v]	2s))((onv., 1,3))		
D4 [v]			

Transcript 1: 221-224

[192]

	220 [23:59.0]	221 [23:59.4]
NL1 [v]	ja. We hebben voor de rest niks?	Niks dat je ons van de gezondheidszorg kunt
NL2 [v]		Nee.

[193]

	222 [24:01.1]
NL1 [v]	eh
NL2 [v]	Naja, eh, ik ben in het Bosziekenhuis geweest en ze willen het netwerk

[194]

NL2 [v]	ziekenhuizen, het Brabants niet lid was, nou kwam binnen en eh en ze waren er eh

[195]

	223 [24:11.3]	224 [24:13.8]	225 [24:15.8]
NL1 [v]	Maar dat is puntje voor DB. Netwerk		
NL2 [v]	over-overtuigd. Ja helemaal eh	((onv., NL 1s))	
D3 [v]	overtuigd.		

Transcript 1: 297-308

[231]

	294 [27:49.5]295 [27:50.2]	296 [27:52.2]297 [27:54.2]
NL1 [v]	En moeten we dat dan volgende week doen? Kijk	
NL6 [v]	twint-	tig?
D5 [v]	Twintig of zo, ja. Ja.	

[232]

	298 [27:58.5]
NL1 [v]	op zich
NL6 [v]	Dan hebben dan hebben die mensen van de belastingdienst zelf wel wat meer

[233]

	299 [28:02.2]	300 [28:03.6]	301 [28:05.1]
NL1 [v]	Eben.	((onv., NL, 1,5s))((onv., NL, 1,5s))	
NL6 [v]	tijd natuurlijk. Maar daar zijn er ook minder.	((onv., NL, 1,5s))((onv., NL, 2s))	
D8 [v]	Durch die Termine		

[234]

	302 [28:07.3]303 [28:07.8]
NL1 [v]	
NL6 [v]	Ja maar dan zijn er meer adviseurs dat bedoel ik
D8 [v]	komen die doch nicht zusammen

[235]

	304 [28:11.3]	305 [28:12.1]	306 [28:14.5]
NL1 [v]	Dat met volgende keer	Ja.	
NL6 [v]	eigenlijk	Ja. Volgende week zijn we met twee tafels	en dan de

[236]

	307 [28:19.4]
NL1 [v]	
NL6 [v]	Duitse en dan moet dan gewoon of zes of zeven ((onv., NL, 1s)) of of
D5 [v]	of dan van de

[237]

	308 [28:22.9]309 [28:23.4]
NL1 [v]	Nee?
D5 [v]	deutsche Finanzamt iemand komt. Maar ik denk van niet. Nee, die heeft

Transcript 1: 341-345

[270]

	339 [30:48.8]	340 [30:49.6]	341 [30:52.7]	342 [30:54.3]	343 [30:56.4]
NL1 [v]	Und du bist schon bei 20 jetzt?			((onv., NL, 2s))	
D3 [v]	((onv., D, 1s))				
D4 [v]	Ach so.				Wie jetzt
D5 [v]	Anfragen.		Ich bin schon bei 20 ja. Dreizehn		((onv.,

[271]

	344 [30:58.9]	345 [31:00.9]	346 [31:05.0]	347 [31:10.4]	348 [31:12.4]
NL3 [v]				Der, der ehm	
NL6 [v]			((onv. NL, 5s))		
D3 [v]	((onv., D, 2s))				Ja.
D4 [v]	beim 20?	Ach so ja, achso. Ahh.			
D5 [v]	D, 2s))				
D8 [v]	20 am 20.				

Transcript 1: 447- 455

[339]

	442 [37:37.8]	443 [37:38.3]	444 [37:40.3]	445 [37:41.7]	446 [37:43.7]	447 [37:45.1]
NL1 [v]	Sonne?	Ok. Schön.	Sophie niks? Nee? Dieter.			
D1 [v]					Ja, wie gesagt	
D10 [v]	Ja.					
D11 [v]		Ik heb niks.				

[340]

	448 [37:48.2]	449 [37:48.7]	450 [37:49.7]	451 [37:50.2]
D1 [v]	morgen mit den Parkplätzen freilassen.	Nee? Meinste nicht?	Ja? Aber	
D5 [v]		Nee.		
D7 [v]			Nee.	

[341]

	452 [37:51.5]	453 [37:52.9]	454 [37:54.6]
D1 [v]	wenn, kommt...	Ja guck mal wieviel Fahrzeuge da in der	Früh da stehn.
D5 [v]			Ach.
alle [v]	((onv., 1s))		

[342]

455 [37:55.6]

456 [37:58.2] 457 [37:58.4] 458 [37:58.9]

D1 [v]	Ja?
D5 [v]	Morgen sind ganz viele außer Haus, kein Problem! Nee, nee. PP und eh wer is

Transcript 1: 587-590

424]

587 [45:46.9]

D7 [v]	Und da geht's hauptsächlich um Evaluierung des ersten Workshops und eh
---------------	--

[425]

588 [45:53.1]

NL1 [v]	Mhm.
D7 [v]	Strategieentwicklung touristische Maßnahmen, schauen, was man machen kann mit

[426]

589 [45:56.1]

NL1 [v]	Eh ist da auch irgendwie Pressemäßig eh, läuft da
D7 [v]	den ganzen Ausgrabungsorten.

[427]

590 [46:06.1]

NL1 [v]	was, wer organisiert da die die, wer vertritt da das Projekt? Dat is der NABU?
D7 [v]	Ehh, nee, nicht

[428]

NL1 [v]	
D7 [v]	NABU. Naturschutzzentrum, aber organisiert wird das diesmal vom

[429]

591 [46:13.9]

NL1 [v]	Könnte man
D7 [v]	niederländischen Partner Stichting Limburgs Landschap dus eh, die zijn er.

Transcript 1: 601-628

[438]

.. 600 [46:53.7] 601 [46:55.1] 602 [46:56.8]
NL1 [v] helemaal duidelijk. Dat was het? Jij had verder niks?
NL4 [v] Ik heb nog, ik heb nog
NL6 [v] Mhm.

[439]

.. 603 [46:59.4]
NL1 [v] Ja.
NL4 [v] een vraagje. We hebben het laatst een lijst gekregen met alle vertalers eh even het

[440]

.. 604 [47:06.7]
NL1 [v]
NL4 [v] vraagje aan Andreas en Andrea hoe daar nou precies de gang van zaken is. Wij

[441]

..
NL4 [v] moeten die lijst van boven naar beneden afwerken? En als de ene niet kan

[442]

.. 605 [47:15.2]
NL4 [v] bijvoorbeeld, dan nemen we de volgende?
D6 [v] Dat zou een volgorde kunnen zijn. Ehm we

[443]

..
D6 [v] hebben dat gedaan om te voldoen aan de aansprekingsvoorwaarden, ehm dat

[444]

..
D6 [v] betekent als je een goede ervaring hebt met iemand dan kun je die ook weer kiezen

[445]

.. 606 [47:32.7]
NL4 [v] Mhm, wacht
D6 [v] ook al is die misschien een cent of twee duurder dan de goedkoopste.

[446]

	607 [47:36.9]
NL4 [v]	dat begrijp ik even niet. We hebben een lijst met met met vijf mensen. Of zes,
D6 [v]	Zes.

[447]

	609 [47:40.7] 610 [47:41.2]	611 [47:43.6] 612 [47:44.7]
NL4 [v]	die zijn om prijzen gevraagd	we moeten die dus gebruiken?
D6 [v]	Ja.	Ja.
D8 [v]		Die fünf,

[448]

D8 [v]	aber du hast ja auch noch qualitative Unterschiede. Du weißt jetzt wer rechtlich
---------------	--

[449]

	613 [47:50.1]	614 [47:51.6]	615 [47:53.6]
NL4 [v]		Maar als,	
D6 [v]	Ja.		
D8 [v]	besser übersetzen kann, wer gesundheitstechnisch besser übersetzen kann. aber aus		

[450]

	616 [47:57.0]	
NL1 [v]		Dat is dus een lijst
NL4 [v]		Ok. Ja.
D8 [v]	dieser Liste darfst du auch den nehmen, der einen Cent teurer ist.	

[451]

	617 [48:00.7] 618 [48:01.6]	
NL1 [v]	van vertalers waarvan je dus uit kunt kiezen.	
NL4 [v]		Ja. Ja. Ja, maar uit moet kiezen begrijp
D8 [v]		Ja.

[452]

	619 [48:06.3]	620 [48:08.3]
NL4 [v]	ik het. Goed. Want die zijn gevraagd.	
D6 [v]		Nou, stel, stel je stel dat niemand uit die lijst
D8 [v]		Nein, du kannst

[453]

	621 [48:11.9]	622 [48:14.4]
NL4 [v]	Ja maar dat komt nooit voor. Ja.	
D6 [v]	zou kunnen dan zou je ook een nieuwe ver- mogen vragen.	
alle [v]	((onv., 2s))	

[454]

	623 [48:16.4]	624 [48:17.3]
NL4 [v]	Ok.	
D6 [v]	Dat is gewoon dat hebben we gedaan om te voorkomen dat we steeds meer	

[455]

	625 [48:22.6]	626 [48:24.1]
NL4 [v]	Ja, ja. ((onv., NL, 0,5s))Ja.	
D6 [v]	nieuwe moeten eh	
D8 [v]	Dat is das gleiche wie mit dem	

[456]

	627 [48:26.1]	
NL4 [v]	Ja. Mhm. Mhm.	
D8 [v]	Büromaterial. Wenn ich jetzt von 'ner anderen Firma was bestelle, was günstiger ist,	

[457]

NL4 [v]		
D8 [v]	ich hab ja auch die allgemeine Ausschreibung da liegen, wodrauf ich mich allgemein	

[458]

	628 [48:34.0]	629 [48:37.5]
NL4 [v]	Ja. Ok. Nee, omdat er dus zes of zo opstaan dan eh, dan eh ok. En die	
D8 [v]	stützen kann.	Ja.

[459]

	630 [48:41.9]	631 [48:43.9]
NL1 [v]	Goed. Dat was het? Nou	
NL4 [v]	worden ook van goedkoper naar duurder besteld. Ok.	
D8 [v]	Ja.	

[460]

NL1 [v]	dan wens ik iedereen een fijne week!	

Transcript 1 Self-repair : 76

[69]

..
NL1 [v] ein bisschen nachfüllen. Altes Material rauszuholen, wir zahlen die eh die Kilometer-

[70]

..
NL1 [v] eh -pauschale, die dafür steht, eh, kennen wir nicht jemand, die so was macht? Ich

[71]

..
NL1 [v] komme auf diese Idee, weil letzt-, ich hab, ist auch schon ein paar maan- Monate her,

Transcript 1 Self-repair: 77

[74]

.. 77 [11:17.6]
NL1 [v] und ich dacht so: "Was machen die jetzt?" Die fingen da an die Regale die Blätter
NL4 [v] ((onv., 2s))

[75]

..
NL1 [v] auszutauschen, nachzufüllen und so ja jetzt passt es mir. Und ich hab so mit denen
NL4 [v]

[76]

..
NL1 [v] geredet: "Ja, das machen wir, wir haben so ein großes Distrikt" hier sagen die und
NL4 [v]

[77]

..
NL1 [v] dann fahren die rum und eh wir tauschen dann was aus und füllen dat nach und
NL4 [v]

[78]

..
NL1 [v] kriegen da 'ne kleine Kilometerpausch- entschädigung für und das machen wir und
NL4 [v]

[79]

78 [11:45.5]

NL1 [v] fahren über 700 km so im Jahr und ehm und eh.

NL4 [v]

D3 [v]

Ist ein prädestinierter Job für 'nen

Transcript 1 Self-repair 96

[89]

96 [12:45.5]

NL1 [v] ne? Diese Idee und so. Eh dann ehm. Ehm. Wir suchen noch 'nen Standort für den

[90]

NL1 [v] Euregiorat- eh -vergadering, hè. Ist auch dringend für jetzt zu finden. Ehm Wenn

[91]

NL1 [v] jemand auch da 'ne gute Idee hat wo man hingehen können, deze keer aan de

[92]

97 [13:02.7]

98 [13:04.2]

NL1 [v] Nederlandse kant.

Wir sind in Boxmeer und überall.

NL2 [v]

((onv., 1s)) Boxmeer, (nich) ((onv., 2s))

Transcript 1 Self-repair: 138

[142]

138 [18:20.2]

NL1 [v] Dann eh eh verder diese Woche auch wichtig ehm,

D4 [v]

((onv., 2s))

D8 [v]

Rechnungsausschuss geht dann ((onv., 10s praat zachtjes met buurvrouw))

[143]

	denke ich Technische Overleg majeure Projekte morgen in eh (Triehorst) (Trielau)
NL1 [v]	
D4 [v]	
D8 [v]	

[144]

	139 [18:31.0]	140 [18:31.8]	141 [18:32.7]	142 [18:34.7]	143 [18:45.5]
NL1 [v]		Gronau.	Andreas en Sjoerd van onze groep ((onv., 5s))		
D2 [v]	(Trielau)				((onv.,
D4 [v]					((hoest))
D6 [v]	(Trielau)				
D8 [v]		((onv., 2s))			

Transcript 2: 100-101

[157]

	100 [14:26.1]
D2 [v]	Aachen macht. Und ja ja das eh und das schöne ist eh das die Provincie Limburg

[158]

D2 [v]	eine Untersuchung gemacht hat, wo dieses Huarztmodell schon beschrieben
---------------	---

[159]

D2 [v]	steht und da wird jede Euregio ihre Vorstellung noch einbringen. Eingentlich ist
---------------	--

[160]

D2 [v]	das dann nur noch ein kleiner Unterabschnitt, wo wir uns dann einbringen. Wie
---------------	---

[161]

D2 [v]	Gronau sich da einbringen will weiß ich nicht, aber dat is für uns dann aber auch
---------------	---

[162]

..
D2 [v] letztlich eh egal. Und das ist jetzt eben so der Stand der Dinge. Hintergrund ist

[163]

..
D2 [v] eigentlich dass, der, wie heißt der eh m Bürgermeister von Venlo, wie heißt der

[164]

.. 101 [14:59.7]
NL1 [v] Bruls
D2 [v] noch? Bruls eh, der soll eigentlich den Ministerien bis Jahresende Vorschläge

[165]

..
NL1 [v]
D2 [v] machen, also den beiden Sozialministerien, weil wie können die die physieken
Transcript 2: 141-148

[201]

.. 140 [18:04.1] 141 [18:05.0]
NL1 [v] ((lachen))
D4 [v] Gut.
D8 [v] Landesreisekostengesetz hat sich geändert. Und ist die Frage, ist die Frage

[202]

..
NL1 [v]
D8 [v] man durfte vorher immer eh Dienstreisen über 150 Kilometer in der 1. Klasse

[203]

.. 142 [18:15.8]
NL1 [v]
D8 [v] eh wahrnehmen aber das darf nicht mehr. Also dahingehend hat sich das geändert

[204]

..
D8 [v] und eine organisatorische Sache: eigentlich kommt die von Dieter. Es scheint in

[205]

..
D8 [v] der letzten Zeit sehr schwierig zu sein, wenn die Mülltonnen leer sind, dass die

[206]

..
D8 [v] mit nach unten genommen werden, obwohl Leute da vorbeilaufen, also wär ganz

[207]

..
D8 [v] nett, wenn man eben guckt und die mitnimmt und wenn man schon drei

[208]

.. 143 [18:37.4]
NL1 [v] Ich hab eben '
D8 [v] mitnimmt, dann sollte man die anderen zwei auch noch eben holen.

[209]

..
NL1 [v] ne kurze Nachfrage Landesreisekostengesetzänderung. Darf das jetzt überhaupt

[210]

.. 144 [18:43.0] 145 [18:45.0] 146 [18:46.3]
NL1 [v] nicht mehr oder?
D4 [v] gar nicht mehr.
NL4 [v] Nur unter besonders besonderen
D8 [v] Die 1. Klasse darf gar nicht mehr.

[211]

.. 147 [18:48.3]
D4 [v] Umständen. 300 Vermerke und gehbehindert und alles.
NL4 [v] Umständen. 300 Vermerke und gehbehindert und alles.
D8 [v] Ja, ((onv., D, 0,5)) gehbehindert ((onv., D, 0,5)) generell ein ((onv.,

[212]

.. 148 [18:52.2] 149 [18:58.8] 150 [19:00.4]
NL1 [v] Achso. Und jetzt?
D2 [v] ((onv., 0,5s))
NL4 [v] Guten Tag (gaat naar buiten en begroet sollicitant)
D5 [v] Guten Tag (gaat naar buiten en begroet sollicitant)
D8 [v] D, 0,5)).

[213]

	..	151 [19:06.1]	
NL1 [v]	((onv., 1,8s))		
D2 [v]	vergessen. Du darfst dann nicht fahr'n. Du darfst dann einfach nicht fahr'n.		

[214]

	152 [19:10.3]	153 [19:13.6]	154 [19:16.2]
NL1 [v]	Mhmm. Lästig.		
D8 [v]	Wat lästig.		
NL7 [v]	Kun je niet werken. Kun je niet werken onderweg.		

Transcript 2: 182-196

[223]

	..	176 [19:59.1]	177 [20:01.1]	178 [20:02.6]
NL1 [v]				Goed. Ja. Dat dat
D2 [v]			Dat zijn de ((onv., 0,5s))	
NL4 [v]	auch macht.)	((onv., 1,7s))	Ja.	
D5 [v]		((onv., 2,0s))		
NL7 [v]		((onv., 2,0s))		

[224]

	..		179 [20:09.9]
NL1 [v]	Landesreisekostengesetzt, das gilt auch für eh Zweckverband?		
D4 [v]			Mhmm.
D8 [v]			Ja. Das gilt für uns

[225]

	..	180 [20:13.6]	181 [20:16.4]	182 [20:17.6]
D3 [v]			(Dat heißt doch für uns)	
D4 [v]				
NL4 [v]				Aber nicht für INTERREG. Und das ist
D8 [v]	auch.			
D9 [v]		((lachen))		

[226]

	..	183 [20:20.9]	184 [20:22.0]
NL1 [v]		Das gilt nicht für INTERREG?	
NL4 [v]	nämlich die nächste Überraschung. Ehm.		Das gilt nicht
D8 [v]			

[227]

	..
NL4 [v] D8 [v]	für Interreg. Eh Wir haben eigene Regelungen gemacht zu Reisekosten und die ((onv.,1s)) hat das rausgenommen.

[228]

	..
NL4 [v] D8 [v]	sind besonders kurz und knapp. Und nach jetztiger Auffassung der Prüfbehörde

[229]

	..	185 [20:35.6]	186 [20:36.3]
NL1 [v] NL4 [v] D8 [v]		Ist nicht förderfähig?	
	gelten auch nur die Regelungen. Alles andere eh	ist eh nicht	
		Ja.	

[230]

	..	187 [20:38.3]	188 [20:40.7]
NL1 [v] NL4 [v] D8 [v]		Und dann sind diese Reisekosten also	
	förderfähig ja	Das ist der letzte Sachstand u-nd ehm	

[231]

	..	189 [20:43.7]
NL1 [v] D4 [v] NL4 [v]	überhaupt nicht förderfähig?	Ja.
		Doch, wir dürfen eh ehm wir dürfen mit der Bahn

[232]

	..
NL1 [v] D4 [v] NL4 [v]	
	fahren, wir dürfen mit der Auto fahren, wenn das mit der Bahn nicht geht und

[233]

	190 [20:51.3]	191 [20:53.3]
NL1 [v] NL4 [v]	Und auch 1. Klasse und((onv., 0,5s))	Nein, das steht da nicht drin. Also darf das auch nicht.

[234]

	192 [20:56.1]	193 [21:00.6]
NL1 [v]		Wenn's da steht darf es
D2 [v]	Wenn 1. Klasse da nicht steht.	Ja
D4 [v]		Das kostengünstigste, also ist ja 2. Klasse.

[235]

	..	194 [21:02.4]
NL1 [v]	nicht?	
NL4 [v]	Was? Ja. Wir haben da schonmal drüber gesprochen, also wenn ehm was es	

[236]

	..	195 [21:10.2]
D2 [v]		Das heißt weil es da nicht steht
NL4 [v]	gilt nur was wir geregelt haben. Sagen die jetzt.	

[237]

	..	196 [21:14.2]
NL1 [v]		Überhaupt nicht gestattet?
D2 [v]	ist es nicht gestattet?	Ja. Richtig.
NL4 [v]		Richtig. Aber das müssen dat müssen wir noch klären wie
D8 [v]		Ja:

[238]

	..	197 [21:20.3]
NL1 [v]		
D2 [v]		Beim andern
NL4 [v]	das so aussieht, das betrifft also insbesondere (Kleingeld) und so	
D8 [v]		

[239]

	..	
D2 [v]	Programm ist dat dann Ausnahme? Bei EURES darf es nämlich. Da ist das so	

Transcript 2 Self-repair: 79

[99]

	..	79 [09:53.5]
NL1 [v]	Dat was het eh wat mij betreft. Heb jij nog iets?	
D6 [v]		Nur letzte Woche das Pressegespräch

[100]

..

NL1 [v]	
D6 [v]	Mechatronik. Da gab's ja auch vor ein paar Monaten ein Gespräch hier im Kreis

[101]

..

NL1 [v]	
D6 [v]	Wes- Kleve und das gleiche Programm fand dann jetzt beim bei der ERW in

[102]

.. 80 [10:05.8]

NL1 [v]	
D6 [v]	Wesel statt. Da hat dann das Unternehmen aus den Erfahrungen berichtet aus dem

Transcript 2 Self-repair: 85

[119]

.. 85 [11:25.2]

D6 [v]	schnell klar das Thema. Ja weiterhin ehm ja Projekt Klimaschutz ist weiterhin im
D7 [v]	

[120]

..

D6 [v]	Fluss. Da ehm gab's entsprechende Rückläufe auf die Umfragen, aufgrund des
--------	--

[121]

..

D6 [v]	Gesprächs, dass wir in ((onv., plaatsnaam) hatten. Und ehm die Nachf- der
--------	---

[122]

..

D6 [v]	Rücklauf war nicht so berauschend also ehm jetzt findet eine Nachfassaktion
--------	---

[123]

.. 86 [11:47.3]

D6 [v]	staat. Ehm das Gespäch mit den Kommunen findet dann im Mai statt. Und dann
--------	--

Transcript 2 Self-repair: 97

[134]

97 [12:51.5]

D2 [v] den Grensmakelaar mit einer mit einer eh Konzeption antreten wollen. Also es

[135]

D2 [v] geht eh darum das dann, wo das Hausarztmodell oder in An- ab wann vom

[136]

D2 [v] Hausarztmodell gehen wollen überhall sollen diese Punkte dann entstehen wo

[137]

D2 [v] dann praktisch ein Hausarzt sagt: so, du hast das und das nötig, dann leite ich dich

[138]

98 [13:11.6]

D2 [v] weiter zum Spezialisten und das in verschiedenster Ausprägung. Gronau wird's

Transcript 2 Self-repair: 99

[147]

99 [13:47.0]

D2 [v] oder alles, das wir in Grenzgängerberatung machen. Und da haben wir uns aber

[148]

D2 [v] jetzt geeinigt eh, wir machen eine Konzeption in kann dann in verschiedensten

[149]

D2 [v] intensiv sein in Ausprägung, wie sag ich mal der Bürger kann dann beraten wir,

[150]

D2 [v] aber wir haben uns dann auf verschiedene Stufen geeinigt. Einmal ham wir

[151]

..
D2 [v] gesagt, wir machen eh bevor die erste Information för- sag ich mal, dass man 'ne

[152]

..
D2 [v] Broschüre wegschicken kann. Dann die zweite ist ((onv., D, 0,5s)), 3. wird's

[153]

..
D2 [v] intensiver aber dann auch mit Fragen, die immer wiederkehrend sind und die 4.

[154]

..
D2 [v] Stufe ist da geht's dann in richtig, in 'ne richtige Beratung aber schon in

[155]

..
D2 [v] Rechtsberatung rein, für Leute, die sich eh sag ich mal 'ne Fragen haben, die noch

[156]

..
D2 [v] nie geklärt worden ist, was Gronau macht, was aber auch die Task Force in eh

[157]

.. 100 [14:26.1]
D2 [v] Aachen macht. Und ja ja das eh und das schöne ist eh das die Provincie Limburg

Transcript 3: 20-25

[56]

.. 19 [04:51.8]
D6 [v] dann da nochmal ehm vorbei zu gehen. Ja, was hatten wir noch mehr? Letzte Woche

[57]

..
D6 [v] war Herr Ramires da, der Geschäftsführer der eh ((onv., 0,5s)) ehm, wie ihr das

[58]

..
D6 [v] vielleicht schonmal mitgekommen habt, eh hat die ((onv., 0,5s)) im Nachgang zur

[59]

..
D6 [v] letztjährigen ((onv., 0,5s)) Versammlung in Ghent hat die eine Erhöhung der

[60]

.. 20 [05:12.8]
D6 [v] Mitgliedsbeiträge erhoben, ehm das eh kam, das resultiert jetzt darin ehm, dass die

[61]

..
D6 [v] Euregio Rhein-Maas-Noord und wir fast doppelt so viel eh an Mitgliedsbeiträgen

[62]

.. 21 [05:22.0] 22 [05:22.7] 23 [05:23.1]
D6 [v] bezahlen müssen. Ja?
D8 [v] Ich hab Ich hab zufällig gerade die Rechnung im Sekretariat

[63]

.. 24 [05:28.6]
D6 [v] Die is genauso hoch.
D8 [v] gesehen und die ist gleichhoch, wie voriges Jahr. Die ist nicht höher, dat irritierte

[64]

.. 25 [05:31.5]
D6 [v] Jaja, also whm wir wussten dat noch nicht eh, dass die Rechnung jetzt vorliegt
D8 [v] mich.

[65]

..
D6 [v] oder ob das 'ne Korrekturrechnung ist, weiß es nicht. Jedenfalls, die Diskussion geh's

[66]

..
D6 [v] darum ehm Neuberechnung oder ehm Neuformulierung der Methodik der eh

[67]

.. 26 [05:50.4]

D6 [v] Mitgliedsbeitragberechnung und eh die geht also davon aus, dass man also dass es ja,

Transcript 3: 48-51

[124]

.. 48 [11:05.1]

D6 [v] läuft dann schon ziemlich gut an. Ja, viele Studenten waren auch anwesend, die

D7 [v]

[125]

..

D6 [v] natürlich die Hauptplayer sind da, aber ehm ja alle, viele, die ihr auch alle kennt vom

[126]

..

D6 [v] Kreis, oder aus unseren Ausschüssen, Bürgermeister oder so, waren alle da. Ja, und

[127]

.. 49 [11:24.2]

D6 [v] dann hatten wir ja noch unsere Klausurtagung. Ehm.

D8 [v]

Das hört sich jetzt aber komisch

alle [v]

((lachen))

[128]

.. 50 [11:27.1]

D6 [v] Nee, ich fand's ich persönlich eh hab eh fand den ersten Teil eh denke ich ham,

D8 [v]

an.

alle [v]

[129]

..

D6 [v] so weit ich das auch im Vorfeld gehört hab, fanden den auch alle ziemlich gut, eh

[130]

..

D6 [v] mal zu gucken ehm, was macht der Einzelne von uns und ehm was sind so die

[131]

..
D6 [v] Hardfacts mit denen wir hier so immer konfrontiert werden, halt immer so Fragen,

[132]

.. 51 [11:52.2]
D6 [v] die uns vielleicht privat, aber auch eh im alltäglichen Ausüben unseres Berufes

[133]

..
D6 [v] ständig eh konfrontiert mit denen wir konfrontiert werden, wenn's mal darum geht eh

[134]

..
D6 [v] unsere Bilanz so schnell mal zu nennen oder wie auch immer, deshalb ist es auch

[135]

..
D6 [v] gar nicht mal schlecht so was zu wissen. Also ich fand's eh sehr eh ja sehr

[136]

.. 52 [12:10.1]
D6 [v] erfrischend, das doch mal so umschirmt zu haben. Ehm ja, der zweite Teil, wo's dann
Transcript 3: 136-139

[263]

.. 136 [23:01.9]
D6 [v] Euregiorats nochmal hervorheben. Aber wenn die sagt ich muss da mit 'nem 'ner
alle [v] ((lachen))

[264]

..
D6 [v] superwichtigen Firma sprechen, die wichtig für unseren Studiengang sind oder ist,
alle [v]

[265]

..
D6 [v] dann eh, dann können wir da auch nichts machen, ne. Ich mein, dann müssten wir
alle [v]

[266]

..

D6 [v]	mit dem Herrn Dr. (Goch) vorlieb nehmen. Der ist aber auch gut, also von daher.
alle [v]	

[267]

137 [23:17.7] 138 [23:19.4]

D6 [v]	Ja, ich weiß Sjaak hat hat betont er wollte Frau Prof. Klotz haben, ne, aber
D5 [v]	Ja.

[268]

.. 139 [23:27.6] 140 [23:29.6]

D6 [v]	was nicht ist, ist halt nicht. Ne? Aber dann würd ich da gern nochmal drauf
D5 [v]	Ja. Ich denke mal die wird sich heu-

[269]

.. 141 [23:32.7] 142 [23:33.5]

D6 [v]	zurückkommen, also. Ja, ok.
D5 [v]	te nochmal bei mir mel-den. Dann erfahr ich nochmal näheres.

Transcript 3: 176-180

[293]

.. 173 [25:33.9] 174 [25:34.4] 175 [25:34.8] 176 [25:36.3]

NL4 [v]	Und das
D4 [v]	
D5 [v]	die hinkommt. Flexplek? Weil das heißt ja nicht mehr Flexplek dann.
D8 [v]	Ja.

[294]

..

NL4 [v]	andere kannst dann noch Flexplek machen. Wir können die einfach umtauschen bei
----------------	--

[295]

.. 177 [25:40.5] 178 [25:41.5] 179 [25:43.1]

NL4 [v]	uns. Das oben, wo Ilka sitzt.
D5 [v]	Welches andere? Achso.
D8 [v]	Wo Ilka sitzt ist ja nur Montags.

Transcript 3: 227-232

[315]

	222 [27:48.3]	223 [27:50.3]	224 [27:52.3]	225 [27:54.3]
D6 [v]				Genau. Noch wat,
D3 [v]	Ja genau. Und ich will kein Urlaub nehmen.			
D7 [v]		Echt nicht?		
D12 [v]			Reisetag.	

[316]

	..	226 [27:57.9]	227 [27:59.2]	
D6 [v]	oder?			
NL6 [v]		Ehm het jaarverslag is vrijdag teruggekomen van de ((onv., 1s))		
D3 [v]	Nee, das war's.			

[317]

	..			
NL6 [v]	dan kijk ik hem nu nog een keer na en als het goed is komt 'ie dan donderdag weer			

[318]

	..			
NL6 [v]	terug en dan met het verzoek aan Sjaak en jou om dat voor de laatste keer door te			

[319]

				228 [28:13.4]
D6 [v]				Hoe Donnerstag,
NL6 [v]	lezen dat die inderdaad zoals gepland 14 mei naar de drukker kan.			

[320]

	..	229 [28:15.4]	230 [28:16.1]	231 [28:18.1]
D6 [v]	Donnerstag?	Müssen wir dann auch schon fertig sein damit?		
NL6 [v]	Ja?			Mhmm

[321]

		232 [28:21.9]	233 [28:22.8]	234 [28:23.9]
D6 [v]		Ah ok. Ok.		Ja ist klar.
NL6 [v]	donderdag is die bij mij tot de 14e dus.	Jij krijgt hem donderdag.		

Transcript 3 Self-repair: 20

[56]

.. 19 [04:51.8]

D6 [v] dann da nochmal ehm vorbei zu gehen. Ja, was hatten wir noch mehr? Letzte Woche

[57]

..

D6 [v] war Herr Ramires da, der Geschäftsführer der eh ((onv., 0,5s)) ehm, wie ihr das

[58]

..

D6 [v] vielleicht schonmal mitgekommen habt, eh hat die ((onv., 0,5s)) im Nachgang zur

[59]

..

D6 [v] letztjährigen ((onv., 0,5s)) Versammlung in Ghent hat die eine Erhöhung der

[60]

.. 20 [05:12.8]

D6 [v] Mitgliedsbeiträge erhoben, ehm das eh kam, das resultiert jetzt darin ehm, dass die

[61]

..

D6 [v] Euregio Rhein-Maas-Noord und wir fast doppelt so viel eh an Mitgliedsbeiträgen

[62]

.. 21 [05:22.0] 22 [05:22.7] 23 [05:23.1]

D6 [v] bezahlen müssen. Ja?

D8 [v] Ich hab Ich hab zufällig gerade die Rechnung im Sekretariat

[63]

Transcript 3 Self-repair: 181

[296]

	..181 [25:45.6]	182 [25:49.8]	183 [25:51.8]	184 [25:53.8]
D5 [v]				
D7 [v]			Flexplex.	
D8 [v]	Das ist von Dienstag bis Freitag Flexplex. Flexplek.		Flexplex.	
D12 [v]				Du kannst ja
alle [v]		((lachen))		